

52509

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE'NİN NİHİLİZMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Hazırlayan
Birol DOK

Ankara - 1996

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Birol DOK'a ait "Friedrich Wilhelm NIETZSCHE'nin Nihilizmi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Felsefe Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Ahmet İNAM (Danışman)

Üye

Üye

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1	
GİRİŞ	4	
I. BÖLÜM: F.W. NIETZSCHE'Yİ NİHİLİZME GÖTÜREN SEBEPLER		
A. Geleneksel Değerlerin Çöküşü	11	
B. Hristiyanlık	20	
II. BÖLÜM: F.W. NIETZSCHE'NİN NİHİLİZMİ		
A. Décadence Kavramı	34	
A.1- Décadence ve Yansımaları: Fizyolojik ve Mânevî Décadence	38	
B. Décadence'ın Mantıkî Bir Sonucu Olarak Nihilizm	59	
B.1- Aktif ve Pasif Nihilizm	63	
III. BÖLÜM: NİHİLİZMİN SINIRLARI		72
A. Epistemolojik, Aksiyolojik, Ontolojik Yansımaları ile Nihilizm	77	
SONUÇ	92	
KAYNAKÇA	95	

ABSTRACT

This research aims at explaining the new understanding that Nietzsche brought into nihilism.

In the first chapter, reasons causing F.W. Nietzsche to study nihilism, destruction of traditional values, and christianity have been studied.

In the second chapter Nietzsche's nihilism under the subtitle of *Décadence* concept has been handled as physiological and spritual *Décadence*.

Nihilism as the second subtitle that is also the logical result of *décadence* has been studied actively and passively.

In the third Chapter under the title of Nihilism's bounderies nihilism has been also studied with reflections on epistemological, axiological, ontological.

In conclusion Nietzsche's Nihilism has been mentioned to foresee a new eternal being by passing through the process of *décadence* nihilism and the will to power.

Nihilism which means that the highest values devaluale themselves is a process of unending recreating.

ÖZET

Bu çalışma; Nietzsche'nin nihilizme getirdiği yeni anlayışı açıklamaya çalışmaktadır.

Bu amaçla, 1. Bölümde F.W. Nietzsche'yi nihilizme götüren sebepler; Geleneksel Değerlerin Çöküşü ve Hristiyanlık incelenmiştir.

II. Bölümde ise, Nietzsche Nihilizmi; Décadence Kavramı altbaşlığı altında; Fizyolojik ve Mânevî Décadence olarak ele alınmıştır. İkinci altbaşlık olan; Décadence'ın Mantıkî Bir Sonucu Olarak Nihilizm; Aktif ve Pasif Nihilizm olarak irdelenmiştir.

III. Bölümde Nihilizmin sınırları başlığı altında ise; Epistemolojik, Aksiyolojik, Ontolojik Yansımaları ile Nihilizm incelenmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde; Nietzsche'nin Nihilizmi'nin, Décadence, Nihilizm ve "Gücü İsteme" aşamalarıyla yeni bir ebedî oluş'a geçişi öngördüğü anlatılmaktadır. "En yüce değerlerin kendi değersizleştirmesi" anlamında olan nihilizm, sürekli bir yeniden yaratmadır.

ÖNSÖZ

Friedrich Wilhelm Nietzsche'nin geleneksel değerlerden ve bunların çöküşünün yarattığı krizden kurtulma yolu olarak düşündüğü nihilizm kavramı; Latince'de "hiç" anlamına gelen nihil sözcüğünden türemiştir. Nihilizm, hem epistemolojik , hem aksiyolojik, hem de ontolojik bir öğretilerdir.

Ahlâkî anlamda nihilizm; yıkıma, inkâra ve çöküntüye götüren bir düşünme şekli olarak, insanları her türlü değerden soyutlamayı amaçlamaktadır. Fakat, Nietzsche'nin nihilizmi, yıkmayı yapmak için öngören bir anlayıştır. Nietzsche, genel olarak değerleri değil, kendisine dayatılan geleneksel değerleri dışlamaktadır. O, bizler için kendi toplumumuzla, tarihimizle ve kültürümüzle cesur bir hesaplaşma yapmamız konusunda örnek olmuştur. Bizim, Nietzsche'nin nihilizmi'ni seçmemizdeki gaye; onun kendi toplumu için olduğu kadar, bizim toplumumuz için de, kullandığı metod açısından, önemli bir yer işgal etmesidir. O, aynı zamanda Batı'nın modernist anlayışının ciddi bir eleştirisini yapması bakımından da, günümüzde oldukça yaygın olan postmodernist tartışmalara kaynaklık etmesi açısından da oldukça önemlidir. Ona göre, sürekli olarak hiçbir durumda kalınmayacağı için, postmodern durumda da kalamayacağımız aşikârdır.

Ayrıca, Nietzsche'nin nihilizmi, "en yüce değerlerin kendini değersizleştirilmesi" anlamında geleneksel değerlerden ve bunların çöküşünün

yarattığı bunalımdan kurtulma çabasıdır. Nietzsche'ye göre; hakikat ve evrensellik idolleri aslında insanın kendini tanımasının sorgulamasının ve kendini gerçekleştirmesinin önündeki engellerdir. Nietzsche, her türlü ideolojiye, Hristiyanlığa, sosyalizme ve Darwinciliğe karşı çıkmakta ve bunların gerçeği anlattıklarını kabul etmemektedir. Çünkü, ona göre hiç bir görüş açısı hakikati bildiğini iddia edemez. Onun deyişiyle; "ne kadar göz varsa, o kadar da hakikat vardır, yani hakikat yoktur".

Çalışmamızın amacı; nihilist olup olmadığı tartışma konusu olan Nietzsche'nin, nihilizm konusundaki temel görüşlerini ortaya koymak ve yeni amaçlar, yeni değerler getirme yolunda nihilist felsefeyi nasıl yorumladığını açığa çıkarmaktır.

Çalışmamız, sadece bilgi toplama olmayıp, bilimsel bir araştırma niteliğinde olacağı için öncelikle tarafsız bir gözle filozofun görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen bu bilgiler ciddi bir eleştiriye tâbi tutulup, bunların sağlam bir şekilde temellendirilmesine gayret edilmiştir. Filozofun getirdiği yeni nihilist anlayışın gerçekten yeni bir nihilist anlayış olup olmadığı ciddi bir tahlile tâbi tutulmaya çalışılmıştır. Böylece incelediğimiz, F.W.Nietzsche'nin nihilizminin orijinalliği daha net bir şekilde ortaya çıkarmak üzere gayret edilmiştir.

Bununla ilgili olarak, nihilizme, geleneksel olarak yüklenen anlamın dışında yeni bir anlam yükleyen Nietzsche'nin bu çerçevede içerisinde getirdiği; "Décadence", "Aktif Nihilizm", "Pasif Nihilizm" gibi kavramlarının mahiyeti tek tek ele alınmıştır. Bu gibi kavramların sağlam bir şekilde ortaya konulması ve tanımlanması Nietzsche'nin Nihilizmini bize daha iyi kavratacağı kanaatindeyiz.

Nietzsche, XIX. yüzyıldaki Batı Uygarlığını tehdit eder gördüğü Nihilizme yeni bir anlayış getirmiştir. Çünkü, mutlak varlığa, birliğe ve gayeye olan imanın çökmesi, gerçek bir dünyaya olan inancı da ortadan kaldırmıştır. Avrupadaki nihilizmin sebebi; akla olan kesin imanda ve Hristiyan ahlâkıdır. Ahlâki değerlerden ve öte dünyadan kuşku duymak ahlâki gayenin kayboluşunu ve nihilizmi getirmektedir. O halde nihilizm, Nietzsche'ye göre, bir olumsuzluk durumu değil bir kriz durumudur. Onun nihilist düşüncesinin temeli ise bu krizden kurtulma çabasıdır. Çünkü bu kriz, fertte, toplumda, tabiatta genel bir decadence (çöküşe, soysuzlaşmaya)'a yol açmaktadır. Böyle bir decadence, kendini hem ahlâkta, hem dinde, hem de felsefede göstermektedir. Bu decadence'ın zarûrî sonucu ise, nihilizmdir. Bu nihilizm ise, aktif ve pasif olmak üzere iki türdür. Nietzsche'nin nihilizmi gerek bilgide, gerek ahlâkta, gerekse varlıkta ortaya çıkmaktadır.

Burada özet olarak ortaya koymaya çalıştığımız gibi, Nietzsche'nin nihilizminin incelenmesinde bu varsayımlardan hareket edilmiştir.

Bu çalışmamda, yardımlarını ve dostluklarını esirgemeyen Ar. Gör. İbrahim Maraş ve Yard. Doç. Dr. Kazım Sarıkavak'a, her türlü yardımlarını hiç bir zaman esirgemeyen muhterem Hocam Prof. Dr. M. Naci BOLAY'a, düşünceleriyle - özgün Hoca'lığıyla önemli bir yer tutan, kıymetli insan, muhterem Hocam Prof. Dr. Ahmet İNAM'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Nietzsche, nihilizme yeni bir anlam vererek; düşüncelerin yeni ufuklara açılmasını sağlayan özgün bir filozoftur. O, "Nihilizm ne anlama gelir? En yüksek değerlerin değerlerini kaybetmesi (demektir). Amaç kayboluyor, "niçin?" (sorusu) cevap bulamaz." (Nietzsche 1968:9) derken; aynı kelimeye Türkçe'de; "1. Moral gerçeği ve değerleri reddeden bir öğreti, 2. Her türlü gerçek varlığı inkâr eden aşırı bireycilik, yokçuluk, 3. Her türlü siyasi düzeni inkâr eden, toplumun birey üzerinde hiç bir baskısını kabul etmeyen görüş." (T.D.K. 1988:1086) anlamları yüklenmiştir. Fransa'dan ithal edilen bu kelime [Almanca: Nihilismus; Fransızca: Nihilisme; İngilizce; Nihilism; Latince: Nihil (hiç)]; Collins Cobuild English Language Dictionary'de Nihilizm maddesi şöyle açıklanmaktadır. "Nihilism: Politik veya dinsel otorite ve bireyin yararına olan bugünkü fikirleri reddeden bir inançtır. Örneğin, erken yaşlarda nihilizmimizi belirli bir palavra şekli (palavralacılıkla) ile gösteririz." (Collins Cobuild English Language Dictionary 1987)

Collins English Dictionary'de ise nihilizm maddesi şöyle açıklanmakta: "Nihilism: 1- Kurulu olan bütün otorite ve kurumların (bütün olarak) tamamen inkârı, 2- Bütün değerleri, var olan inancı iletişim olanağını v.s. sistematik olarak reddeden bir aşırı şüphecilik çeşidi (Felsefî anlamı), 3- Kendi güveni (sağlığı) için devrimci bir yıkma doktrini, 4- Terörizmin uygulanması veya neşredilmesi

[Latince'den nihil: Hiçbir şey +, Alman Model Nihilismus'un üzerindeki]- isim hali nihilist - sıfat hali nihilistik]

Nihilism, (Rusya'da) Terörizmi uygulayan (başvuran) bir kaç devrimden birisi." (Collins English Dictionary 1991)

Her ne kadar Nietzsche, "en yüksek değerlerin değerlerini kaybetmesi" olarak alsa da nihilizmi, çok çeşitli ve menfî anlamlarda kullanılagelmiştir. Nihilizmin sözlük anlamlarını incelemeye devam etmemiz, onun nasıl algılandığının göstergesi olması açısından önemlidir. Prof. Dr. Bedia AKARSU'nun "Felsefe Terimleri Sözlüğü"nde nihilizm hiççilik olarak tercüme edilerek şöyle açıklanmaktadır: "hiççilik: (Genel olarak) a. Var olan görüşlere, değerlere, düzene karşı çıkan; b. Hiç bir değer tanımayan görüşlere verilen ad. Şu biçimleri vardır: 1- (Kuramsal alanda) Her türlü bilgi olanağını yadsıyan, sorunsal olmayan ve kendisinden kuşkulanılmayan hiç bir şeyin olmadığını öne süren görüş (= eleştirci ve kuşkucu hiççilik). 2- (Ahlâk alanında) Ahlâk kurallarını ve değerlerini tanımayan görüş. 3- (Siyasa alanında) a. Yeni bir toplum düzeni kurmak isteğiyle eski, yerleşik düzeni bütünüyle yadsıyan görüş. b. Her türlü siyasal düzeni yadsıyan, toplumun birey üzerinde hiçbir baskısını kabul etmeyen görüş; bu biçimi anarşizm ve salt bireycilikle birleşir." (Akarsu 1994:95)

Türkçeye ve Türkçe eserlere nihilizmin nasıl aktarıldığını incelememiz, bu kelimenin ileride göreceğimiz anlaşılma - anlaşılmama nokta-i nazarını ortaya koymada önemli olacağı için bir kaç örnek daha sunmayı yararlı görmekteyim.

Prof. Dr. Süleyman Hayri BOLAY'ın "Felsefî Doktrinler Sözlüğü"nde ise nihilizm şöyle açıklanmakta:

"Nihilizm (= Nihilisme - Hiççilik - İnadiye)

Cevheri hiç bir realite olmadığını ileri süren ve her şeyi inkâr eden Nihilizm, âleme ait bu görüşü ile ontolojik nihilizmi; bizim reeli bilemeyeceğimizi ileri sürmesiyle de kritik nihilizmi meydana getirmektedir.

Siyasî yönden, 19. asırda hususiyle Rusya'da yaygınlaşmış felsefi bir partinin adı. Bu teşkilatlı parti cemiyetin ferd üzerinde hiç bir zorlama ve baskısını kabul etmiyordu; ve bedbin, anarşi derecesinde ferdiyetçi ve naturalist bir anlayışa sahipti. Mensupları otoritenin mutlak reddine dayanan politik bir aksiyonun taraftarıdır.

Ahlâkta nihilizm ise; hiç bir ahlâkî değer ve sosyal baskı ve kontrol kabul etmez. Dostoyevski'nin romanlarında nihilizm; menfî düşüncenin geliştirdiği bir mantıkla intihara giden, yahut hareketleri mutlak inançsızlığın formülünü teşkil eden şahsiyetlere göre ifade edilir.

Bir de nihilizm, inkârcı ve her şeye hayır diyen "Buhranlı" bir kimsenin ruh halini ifade eder. Bunun tabii neticesi ahlâkî değerlerin inkârı oluyor. Bu bir gayesizlik, kötümserlik ve menfilğin ifadesidir. Alman filozofu Nietzsche tarafından temsil edilen nihilizm budur. Schopenhauer'ın karamsar felsefesinden (pessimizmden) tesir alan Nietzsche, bu nihilist anlayışı ortaya attı. Onda nihilizm inkâr ve değerleri tersine çevirme arzusudur. Daha sonra bu karamsar ve yıkıcı anlayışı Sartre ve benzeri varoluşçular geliştirerek ateist bir varoluşçuluğu ileri sürmüşlerdir. Sofistlerden Gorgias ilk nihilisttir. Hepsi neticede yıkıcı, kırıcı ve tahrip edici bir hale ulaşır.

Memleketimizde Nietzsche'nin nihilizmi ile Sartre'in ateist ve nihilist varoluşçuluğu manevî değerleri yıkmak üzere Marksistler ve diğer bazı mâneviyat düşmanları tarafından âlet olarak kullanılmıştır. Bizde Tefîk Fikret'in şu beyti nihilizmin tam ifadesidir:

Her şeref yapma her saadet piç

Her şeyin ibtidası, âhiri Hiç.

Sosyal ve ideolojik bir hadise olarak nihilizm, yıkıma ve çöküntüye götüren bir inkârın mantığıdır. Bizde "Nemelâzımcılık" şeklini alan nihilizm, imansız nesiller yetiştirmek gayretinde olmuştur ve bunda da muvaffak olmuş sayılır. Peyami Safa'ya göre "gerçek nihilizm, felsefî kavramlarla, bunların tam ölçüde ifadeden âciz oldukları gerçek arasındaki uçurumun verdiği ümitsizliktir. Bu kavramlar (Meselâ: Hakikat, ideal, şuur, madde, ruh) boş kelimelerdir." (Bolay 1987: 188).

Öte yandan nihilizmin bir diğer kaynağı sayılan materyalist zihniyetten kaynaklanan görüşlerde bu husus şöyle dile getirilmektedir: "Nihilizm: [Alm. Nihilismus] [Fr. Nihilisme] [İng. Nihilism]

Tüm ideallerin değer tasarımlarının ve olumlu çabaların tamamen reddedildiği bir dünya görüşü tavrına ve davranışına verilen ad... Nihilist eğilimler, günümüzde, kapitalist ülkelerin küçük - burjuva aydın çevrelerinde emperyalizme ve onun ideolojisine bir tepkinin ve aynı zamanda çaresizliğin ve yenilginin bir ifadesi olarak ortaya çıkmaktadırlar. Geniş anlamda, nihilist tavrın yöneldiği fenomen göz önüne alınarak, çeşitli nihilizm biçimlerinden söz edilir - örneğin ulusal nihilizm." (Buhr trh: 203)

Son olarak M. Rosenthal ve P. Yudin'in "Materyalist Felsefe Sözlüğü"ne bakarsak, nihilizmin karşılığında şunları görmekteyiz:

"Nihilizm, mutlak inkâr; her positif fikri reddeden bir görüş açısı. Nihilizm terimi, ilk defa Jacobi tarafından kullanılmış, daha sonra da Turgenev'in Babalar ve Oğullar adlı romanıyla yayılmıştır. Rusya'da, geçmişten kalan kültürün kayıtsız şartsız inkârını Çernişevski taraftarlarına atfeden reaksiyonerler, devrimci

demokratlara nihilist diyorlardı. Aslında, devrimci demokratlar, toprak köleliğini ve burjuva sistemini reddederken, sosyalist idealler taşıyan kendi pozitif programlarını ileri sürüyorlardı. Lenin reaksiyoner sosyal düzene karşı tabii inkârcı tavrının ifade ettiği devrimci Nihilizm'le entellektüalist anarşizm arasında bir ayırım yapar. Nihilizm'in reaksiyoner özü, meselâ, "değerlerin yeniden değerlendirilmesi"ni, beşerî kültürle yoğrulmuş olan ahlâk ve adalet standartlarının inkârını ilân eden Nietzsche felsefesinde dile gelmiştir." (Rosenthal 1977:351).

Nihilizmin bu çeşitli mânâlarını gördükten sonra, felsefe tarihindeki ilk temsilcisine ve onun fikirlerine bakarsak; nihilizmin hangi noktadan nereye geldiğini görebiliriz. Tabii ki bu bakış tüm felsefe tarihine genel bir bakış değil, sadece ilk nihilist filozof olana ve onun görüşlerine bir değiniş olacaktır. O noktadan, bizim inceleme sahamız, olan Nietzsche'nin nihilizmine geçerek, onun nihilist anlayışını irdeleyerek, en son geldiği noktayı göstermeye çalışacağız.

Çalışmamızın bu başlangıç kısmında genel olarak verdiğimiz bilgiler daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Nietzsche'yi nihilizme götüren sebepleri incelediğimizde bir konu vardır ki, onun hayatında gerçekten büyük bir yer tutmaktadır; Din... Yani Hristiyanlık... "Nietzsche'nin babası rahipti. Ana tarafı da, baba tarafı da, kaç göbek rahip yetiştirmişti. Kendisi de son nefesine kadar bir vaize kalmıştır. Hristiyanlığa saldırmasının nedeni, kendisinde de Hristiyanlık ruh ve ahlâkının var oluşuydu. Felsefesi kibarlığa, acımaya ve barışa olan eğilimini ılımlaştırmak ve dengelemek için karşıt bir davranıştı. Cenovalılar ona, Il Santo (aziz) diyerek en son hareketi yapmışlardı. Annesi İmmanuel Kant'inki gibi sofû bir hanımdı. Nietzsche de, kötü bir ayrıcalık, sonuna kadar sofû ve iffetli kalmıştı. Sofuluğa saldırısı da bundandı belki. Bu

iflah olmaz aziz, ne kadar da çok günahkâr olmaya heves ediyordu!" (Durant 1973:346).

Bu görüşleri serdeden Will Durant, Nietzsche'nin nihilizminin temel dinamiklerini böylece açıklar gibidir. Okul arkadaşlarının "küçük rahip" diye ad taktıkları Nietzsche (veya başka biri "Tapınaktaki İsa" demiş onun için)'nin sessizce bir köşeye çekilip, Kutsal Kitab'ı okumak en büyük zevkiydi. Ve o, onu okuduğu zaman da dinleyenlerinin gözlerinden yaşlar akardı. Onsekizinde, Tanrı'ya olan inancını yitiren Nietzsche, hayatının geri kalan kısmını yeni bir Tanrı aramakla geçirmişti. Hayatının can damarı olan din, onun bütün hayatını etkilemekle kalmamış başkalarının hayatını da yönlendirmede bir ilk muharrik olarak onun bakış açısıyla insanlar, farklı bir çizgi yakalamıştır.

Nietzsche'nin nihilizmini ve çıktığı en son noktayı çalışmamızın ileriki bölümlerinde ele alacağız. Şimdi biz, kökenini ve anlamlarını vermeye çalıştığımız nihilizmin ilk mümessili olan Gorgias'a bakarsak, onun en belirgin vasıflarından birisinin de sofistliği olduğunu görebiliriz. Evet! Şüphecilikle başlar nihil ve şüphecilikle devam eder. İnsan, bulmaya, keşfetmeye ve hiçlikle yüzyüze gelmeye başlar. Çünkü, hiç varlığın içinde...

Felsefe tarihi ile ilgili kitapları incelediğimizde bir sofist olan Gorgias'ın (M.Ö. 480-375) ilk nihilist olarak adlandırıldığını görmekteyiz. Leontium'lu Gorgias'ın Elea prensibini nihaî sonuçlarına kadar götürerek, nihilizme ulaştığını ve şu noktaları ortaya koyduğunu gösterebiliriz: "Peri tou me ontos e peri physeus" adlı kitabında, Zenon ile beraber, hareket ve mekânı inkâr etmekle yetinmeyerek bizzat varlığı da yıkıyor. Hiçbir şey yoktur, diyor: Çünkü eğer bir varlık olsaydı, Parmenides'in kanıtladığı gibi, bu ancak ezeli ve ebedi olabilirdi. İmdi, ezeli ve ebedi olan bir varlık sonsuzdur. Fakat sonsuz bir varlık, kendisine sınır koyacak

olan mekânda ve zamanda bulunmaz. Şu halde hiçbir yerde değildir, ve hiçbir yerde olmayan şey, yoktur. Eğer, farzımuhal olarak bir şey olsaydı bile, biz onu bilemezdik ve bildiğimiz kabul edilse bile, bu bilgi hiç bir surette başkalarına aktarılamazdı. *

Gorgias Eleacılığın korkunç çocuğudur ve boşboğazlığı Herakleitos'un şu düsturunu haklı çıkarıyor. Varlık bir şey değildir, oluş her şeydir. Parmenides ve Zenon'un öncesiz ve sonsuz ve değişmez olan, fakat her türlü pozitif nitelikten yoksun bulunan varlığı gerçekte bir soyutlanmadan başka bir şey değildir, ve bir çocuk, saflığı içerisinde, "ama kral çıplak!" diye bağırıncaya kadar herkesin inceliğini hayranlıkla seyrettiği kral elbisesine benzemektedir" (Weber 1991:20).

Sonuç olarak bu çalışmada, I. Bölümde F.W. Nietzsche'yi nihilizme götüren sebeplerler; Geleneksel Değerlerin Çöküşü ve Hristiyanlık alt başlıkları altında incelenmiştir. II. Bölümde ise, F.W. Nietzsche'nin Nihilizmi; Décadence Kavramı altbaşlığı altında; Fizyolojik Décadence ve Mânevî Décadence olarak ele alınmıştır. İkinci alt başlık olan Décadence'ın Mantıkî Bir Sonuç Olarak Nihilizm; Aktif Nihilizm ve Pasif Nihilizm olarak irdelenmiştir. Üçüncü ve en son bölüm olan; Nihilizmin sınırları da; Epistemolojik, Aksiyolojik, Ontolojik Yansımaları ile Nihilizm alt başlığı ile ortaya konulmuştur.

Bu çalışma, Nietzsche'nin aklını yitirmesine kadar olan ve fikirlerinin asıl olgunlaştığı dönemi içermektedir. O, nihilizmi ile farklı bir kültürden gelen yepyeni bir çığlıktı. Bu çığlığı duyamamış, hiçliği yaşamamış içlerindeki hiçliği hiçbir zaman görememiş kültür taşıyıcılarının; varlığı yeniden bulmaları, dünyada yeniden tutunabilmeleri zordur...

Sürekli bir yeniden doğuş, hiçliktir...

I. BÖLÜM

F.W. NIETZSCHE'Yİ NİHİLİZME GÖTÜREN SEBEPLER

A- Geleneksel Değerlerin Çöküşü

Nietzsche, nihilizmi; "en yüce değerlerin değerlerini kaybetmesi" olarak tanımlarken, amacın kaybolduğunu ve "niçin?" sorusuna cevap bulunamadığını vurgulamakta (Nietzsche 1968:9) ve nihilizmin iptidâî bir şekli olarak kötümserliği görmektedir (Nietzsche 1968:11).

Kötümserliği ilkel bir nihilizm olarak tanımlayan Nietzsche, kâinatın değerini kaybettiğini, ama bunun sadece bir değişim safhası olduğunu vurgulamakta: "İnsanın ihtiyaçlarını tamamlayan yüce değerler yaşamalıdır, özellikle de onun (insanın) üzerinde çok merhametsiz oldukları ve yüksek bir faydaya zorladıklarında - Bu sosyal değerler insanın üzerine kurulmuştur ki, onların (sosyal değerlerin) sesini kuvvetlendirsün. Sanki onlar Tanrı'nın emirleri gibidir, "hakikat" gibi, "gerçek" dünya gibi, bir umut ve gelecek dünya gibi. Şimdi, bu değerlerin dağınık kaynağı açığa çıkıyor, kâinat değerini kaybetmiş görünüyor, "anlamsız" görünüyor - fakat bu sadece bir değişim safhasıdır" (Nietzsche 1968:10).

İnsanın insan olmasındaki önemli etmenlerin yaşaması gerektiğini ve bunların sanki tanrı'nın emirleri gibi olduğunu iddia eden filozofumuz, temel muharrikini kaybetmiş olmanın yorgunluğu içerisinde: "Ahlâki değer biçmenin

bir sonucu olarak nihilistik sonuç değersizliğe inanış: Bencilce olan her şey bizi iğrendirir (egoist olmanın imkânsızlığını düşünsek dahi); gerekli olan şey bizi iğrendirir (herhangi bir özgür iradenin veya aklî özgürlüğün imkansızlığını bilsek dahi). (Kendisinde) değerlerimizi koyduğumuz bir dünyaya ulaşamayacağımızı görüyoruz; fakat bu, ne pahasına da olsa yaşadığımız diğer dünyaya hiçbir değer bahsetmez. Yorgunuz çünkü biz temel muharrikimizi kaybettik. "Beyhude!" (Nietzsche 1968:11).

"Gerçek muharrikimizi kaybettik" diyen ve dünyada putların, batıl inanışların, din, dine benzer inançların, bunlardan kaynaklanan yanlış tanrı edinimlerinin ve ahlâkî dayatmaların karşısına "çekiç felsefesiyle" çıkan Nietzsche;

"Dünyada gerçekliklerden çok putlar var: Bu benim dünya için 'kem bakışım' dır, 'kem kulağım'dır... Öncelikle burada, çekiçle sorular sormak, ve belki de yanıt olarak şişmiş bağırsakları anlatan o ünlü boş tınıyı duymak - kulaklarının arkasında kulakları olan biri için ne zevk - karşısında suskun kalmak isteyenin duyulur olmak zorunda kaldığı benim gibi yaşlı bir ruh bilimci ve bir sıçan avcısı için ne zevk!..." (Nietzsche 1991:7).

1888'in 30 Eylül'ünde yazdığı bu önsözde Nietzsche; "İncrescunt animi, virescit vulnere virtus (Tin büyür, güç yaralanmayla tazelenir)" (Nietzsche 1991:7), derken, aynı zamanda büyüyen tinin yanında yaralanmalarında sürekli olduğunu vurgulamakta ve yaralanmayla gücün tazelendiği gerçeğini dile getirmektedir. Bir de değişen değerlerle birlikte değişen putlardan bahsetmekte:

"Artık o eski, iknâ edici, şişirilmiş putlar yoktur... Boş olanları da... Ama bu olanların en çok inanılan putlar olmalarını engellemiyor;

ve bunlar, özellikle en soylu olanlarca, putlar olarak adlandırılmıyor..?"
(Nietzsche 1991:8).

Yeni putlar, şimdi yaşadığımız "nihilizm" sonrası bir kültürün ölmüş değerleriyle anlam bulan mâbutlardır. Kötümserlik ile nihâî nihilizme yönelen insanda bu tapınılan putlar ile ortaya çıkan değersizlik, anlamsızlık fikri, Nietzsche de şöyle dile geliyor:

"Bir güç olarak kötümserlik - ne de? Anarşizm ve nihilizm olarak analitik olarak, onun mantığının kuvvetinde çöküş olarak kötümserlik - ne de? Bitkinliğin büyümesi olarak kosmopolit (bütün dünyaya şâmil) bir belirleme çeşidi olarak, "tout comprendre" (= herşeyi anlama) ve historisizm (tarihselelilik) olarak.

Kritik eğitim: Müfrit uçlar ortaya çıkıyor ve üstün geliyor."

"Kötümserlik mantığı nihâî nihilizme gider: Ondaki etkili olan nedir? Değersizlik, anlamsızlık fikri: Ahlâkî değerlerin diğer bütün yüce değerlerin arkasında yer almasına kadar.

Sonuç: Ahlâkî değer hükümleri hüküm verme reddetme yollarıdır; ahlâk, varlığa doğru iradeye sırtını çevirme tarzıdır.

Problem: Fakat ahlâk nedir?

İsterse umûmileşmiş, bütün gelişmeyi ilgilendiren amaçlar hakkındaki, önceki bütün varsayımlar gerçekleşsin." (Nietzsche 1968:11).

Ahlâkî, varlığa doğru iradeye sırtını çevirme tarzı olarak niteleyen Nietzsche, ahlâk için yapılması gerekeni de şöyle açıklıyor: "Biz ahlâk karşıtları acaba erdeme bir zarar mı veriyoruz? Yalnızca anarşistlerin prenslere verdikleri kadar. Üzerlerine ateş edildiğinden bu yanadır ki bunlar tahtlarında sıkı sıkıya oturmaya başladılar.

Ahlâk: Üzerine ateş edilmeli ahlâkın" (Nietzsche 1991a:12).

"Mutluluğumun formülü: Bir evet, bir hayır, dosdoğru bir çizgi, bir hedef..."
(Nietzsche 1991a:12) diyen Nietzsche;

"Büyük insanlar aradım, oysa hep ülkülerinin maymunlarını buldum"
(Nietzsche 1991a:12) dedikten sonra da filozofların, dayanıklıların, hiperborluların(*) nihilizmi aşma uğraşısı içerisinde olanların kendilerinden öte bakmak zorunda olduklarını da dile getirmektedir. Bunu öz bir ifadeyle şöyle söylemekte:

"Ruhbilimci, ille de görmek istiyorsa, kendinden öte bakmak zorundadır" (Nietzsche 1991a:12)

Bir hedef adamı olan Nietzsche, olduğu durumda hiç bir zaman kalmak niyetinde değildir. Geleneksel değerlerin çöküşünün özünü şöyle anlatmaktadır:

"Temelde ne oldu? Varoluşun genel karakterinin "hedef" "birlik" ya da "gerçek" kavramlarıyla yorumlanamayacağı kavranmasıyla, değersizlik duygusu doğdu. Varoluşun bir hedefi ya da gayesi yoktur: olayların çokluğu içinde kapsamlı bir birlik yoktur: varoluşun karakteri "gerçek" değil, sahtedir. İnsan, gerçek bir dünyanın varolduğuna kendini iknâ için hiç bir sebep bulamaz. Özetle: "hedef", "birlik", "varlık" kategorileriyle, dünyaya değerler yansıtıyorduk - bunları geri çekiyoruz; böylece dünya değersizmiş gibi görünüyor. *Sonuç: Aklın kategorilerine iman nihilizmin sebebidir. Dünyanın değerini, tamamen hayali bir dünyaya işaret eden kategorilerle ölçtük.*

Biz bu üç kategori ile ilgili olarak dünyanın nasıl (kısaca) yorumlanabileceğini kavradığımızı farzederseniz ve yine bu anlayıştan

(*) Bu kelimenin açıklaması s. 39'da yapılmıştır.

sonra dünyanın bizim için nasıl değersizleşmeye başladığını düşünürsek: O zaman biz bu üç kategoriye olan inancımızın kaynaklarını aramak zorundayız. Eğer onlara olan inancımız vazgeçmemiz imkânsız ise bunu yapalım (yani varsayalım). Bu üç kategoriyi değersizleştirdiğimiz de, onların kâinata atfedilmeyen ispat için kâinatı değersizleştirecek herhangi bir sebep olmaz.

Son netice: Kendileriyle kendimize dünyayı itibar edilebilir kılmak için çabaladığımız ve yine bunlar vasıtasıyla uygun olmadığını ve dünyanın değersizleştiğini ispatladığımız bütün bu değerler, (bütün bu değerler faydalılık ile ilgili belirli perspektiflerin sonucu olarak psikolojik bir şekil algılandığı veçhile, insanî hakim yapıyı sürdürmek ve artırmak için düzenlenmiştir.) yanlış bir şekilde şeylerin özüne doğru tutulur. Burada bulduğumuz şey, eşyanın değerinin ölçüsü ve anlamı olarak kendisini koymuş olması hasebiyle, insanın aşırı saflığıdır" (Nietzsche 1968:13-14).

Aklın kategorilerine imanin nihilizmin sebebi olduğunu söyleyen Nietzsche bunların; amaç, birlik ya da varlık (sein) veya diğer tâbirle hedef, birlik ya da gerçek olduğunu beirtmektedir. O, dünyanın değerini salt uydurulmuş bir dünyaya ait olan kategorilerle ölçtüğümüzü söyledikten sonra da akli öte dünya görüşünün kaynağı olarak görür (Aydın 1984:65).

Daha sonraki bölümlerde daha açık bir şekilde görüleceği üzere hedef, birlik, varlık, kategorilerini geri çekerken kendince yeni hedefler ortaya koymaktadır. Biz bu konuyu daha sonraki bölümlere bırakarak, Nietzsche'nin kaleminden nihilizmin sebeplerini anlamaya devam edelim:

"Nihilizmin sebepleri:

I- Daha yüksek insan türü kayboluyor, yani tükenmez bereketi ve gücü olan insana duyduğu inançla muhafaza ediyor (Napolyon'a

minnettar olan, onu yeniden çağırması: Hemen hemen bu yüzyılın daha yüksek umutlarının bütünüyle).

2- Daha düşüktür ("sürü", "kitle", "toplum") tevazuyu bilemez ve evrensel ve metafizik değerlere olan ihtiyacını havaya uçurur. Bu tarzda varlığın bütünü umûmileştirilir: Kitleye hakim olana kadar kavramlara zorbalık eder, bu yüzden onlar (kitle) kendilerine olan inançlarını kaybeder ve nihilist olurlar.

Daha yüksek türleri düşünmeye yönelik bütün teşebbüsler yetersiz kalır ("romantizm"; sanatı, filozof; Carlyle en yüksek ahlâkî değerleri onlara atfetme teşebbüsünün karşısında).

Bir sonuç olarak daha yüksek türlere direnme.

Bütün daha yüksek türlerin çöküşü ve güvensizliği. Üstün kabiliyete karşı savaş ("halk şiri" v.s.). Bir ruhun yüksekliğinin ölçüsü olarak aşağıda olana ve acı çekene acımak.

Filozof sadece onun yerini değiştirmez, eylemi izah edene de muhtaç olur." (Nietzsche 1968:19).

Nihilizmi tam ve eksik diye de ayıran Nietzsche eksik nihilizmin problemleri daha da keskinleştirdiğini, arttırdığını söylemekte: "Esas mesele tam nihilizmin şimdiye kadar idealleri beslemedeki sonucun nasıl olduğudur.

Eksik nihilizm; onun şekilleri: Biz onun ortasında yaşıyoruz. Şimdiye kadar değerlerimizi yeniden değerlendirmeksizin nihilizmden kurtulma (kaçma) teşebbüsleri: Onlar zıddını üretiyor, problemleri daha keskin yapıyor." (Nietzsche 1968:19).

Nietzsche, gerçek dünyanın artık erişilmeyen bir yararsız fazlalık olduğunu ileri sürerken onun bir mit'e dönüştüğünü de göstermektedir (Nietzsche 1991:24)

ve bu yanılısamanın sonucunu şöyle dile getirmekte: "Gerçek dünyayı ortadan kaldırdık: Geride hangi dünya kaldı? Görünen dünya mı acaba?... Ama hayır! Gerçek dünya ile birlikte biz görünen dünyayı da yıktık!

(Öğle vakti; en kısa gölge anı, en uzun yanılısamanın sonu; insanlığın doruğa
INCIPIT ZARATHUSTRA [Zerdüşt burada başlıyor])" (Nietzsche 1991:25).

O, bu yıkımdaki uyuşturma tarzlarını; kendini uyuşturma tarzları olarak değerlendirmekte ve bunun kendinden geçmeyle başladığını ve bir boşluk olduğunu dile getirmektedir. Bilimin kullanılış tarzına da karşı çıkararak, iradenin zayıflığını tenkîd etmektedir. Nietzsche; "Kendini uyuşturma tarzları... Aşağıya batmış; nereye (olduğunu) bilmiyor. Boşluk. Sarhoşlukla aldatma teşebbüsü: Müzik gibi mest olma; en yücenin yıkılmasının trajik zevkindeki zulüm gibi mest olma; tek insan varlıkları veya dönemleri için kör bir şevk gibi mest olma (kin gibi, v.s.) - ilmin bir aleti olarak kör bir şekilde çalışmaya teşebbüs etmek: gözlerin bir çok küçük zevke açılması; meselâ, aynı zamanda bilginin araştırılmasında (kendisine yönelik mütevazilik); kendisi hakkındaki bir genellemeye bir Pathos'a (merhamet uyandırma yeteneğine) teslimiyet; mistisizm, ebedî boşluğun hissî zevki; kendisinden nefret etmenin uyuşturucu durumları gibi "saf bilgi" ve "kendi için" sanat; daimi çalışmanın veya biraz aptalca küçük fanatikliğin bir çeşidi veya diğeri; genel ifrat sebebiyle hastalık, bütün vasıtaların karmakarışıklığı (sefahat (ayyaşlık) zevki öldürür).

1. Bir sonuç olarak iradenin zayıflığı

2. Müfrit - gurur ve adi zayıflığın gururu kırma tezaad doğurur." (Nietzsche 1968:20).

Nietzsche, yorgunluğu, vicdanın kadınlaşmasını, pişmanlığı ve R. Wagner'de yaşadığı nedâmeti ise şöyle dile getirmekte:

"Biz çağdaş insanlara hayranlık duymamız için bırakılan her şeyin, her yerde boşuna harcanan gücün, çalışmanın, ümidin, genişliğin, aşk karşısındaki düş kırıklığının verdiği yorgunluk. Bütün idealist aldatmacalardan ve en kahramanlardan birinin bir zamanlarki yenilgisinden ötürü vicdanın kadınlaşmasından duyulan iğrenmenin verdiği yorgunluk, son olarak, ama en önemlisi de değil, kendini derin bir güvensizliğe, iyice aşağılanmaya ve öncesine oranla çok daha fazla yalnız kalmaya mahkum olmuş görmenin amansız kuşkusunun üzüncünden kaynaklanan bir yorgunlukta bu. Çünkü, Richard Wagner'den başkasına değer vermemiştim... Alman olmaya mahkum edilmişim..." (Nietzsche 1994:35-36) derken pesimist bir tavır sergiler ve bu modern perimist tavrı ise şöyle değerlendirmektedir:

"Modern pesimizm çağdaş dünyanın faydasızlığının bir ifadesidir - varlık dünyasının değil." (Nietzsche 1968:23).

Acının hakimiyeti karşısında yıllarca acıdan doğan zevki ve düşünceyi tadan Nietzsche Jacob Burckhardt'a yazdığı mektupta kendisini susmayı seven, az konuşan (= sükûti) biri olarak vasıflandırmaktadır. "İtalya'da Rönesans Kültürü" isimli eserde bu durum şöyle anlatılmakta: "Temas ettiği pek az insanlardan biri, 1869 tarihinden beri Klâsik Filoloji Profesörü olarak on yıl müddetle Basel'de yaşamakta olan meşhur filozof Friedrich Nietzsche olmuştur. Burckhardt'ın Nietzsche üzerinde kuvvetli bir tesir yapmış olduğuna şüphe yoktur. Gerçekten de Nietzsche, 1886'da Burckhardt'a şöyle yazıyordu:

"Sizin kadar benimle müşterek esaslardan hareket eden kimse tanımıyorum. Bana öyle geliyor ki, siz de aynı problemleri görüyor, bunlarla bana çok benzer bir tarzda uğraşıyorsunuz; hatta belki de siz daha büyük bir şiddetle davranıyor,

daha derinlere gidiyorsunuz, çünkü siz benden daha sükûtisiniz" (Burckhardt 1957:XII).

Şimdi biz, Nietzsche'nin bir nev'i "yaşantı felsefesi" olan nihilistik felsefesini anlatmak için onun nihilizme götüren işaret taşlarını nasıl ortaya koyduğuna bakalım: "Zevkin üstüne acının hakimiyeti" veya zıddı (hedonizm): Bu iki doktrin, halihazırda, nihilizme götüren işaret taşlarıdır. Çünkü, nihâî bir anlam olmayan bu iki durumda zevk veya memnuniyetsizliğin görünüşünün dışında yer alır. Fakat bu, bir irade bir gaye, bir anlam koymaya cesaret edemeyen nasıl bir konuşan insan çeşididir: İnsanın daha sağlıklı türü için hayatın değeri bu cüz'i şeylerin standardıyla elbette ölçülmez. Ve acı çekmek hakim olmalı ve bir güçlü irade mevcut olmasına rağmen, hayata evet demek, bu hakimiyet için bir ihtiyaç. "Hayat zahmetine değmez", "istifa"; "niçin gözyaşları?" - düşünmenin hastalıklı ve hissî yolu, "Neşeli bir canavar hissi bir sıkıntıdan daha fazla değerlidir." (Nietzsche 1968:23).

Bol bol Schopenhauer'in eserlerini okuyan ve kötümserliğinin kendini direnemez bir tarzda çektiği o "enerjik ve zifiri karanlık dehâ" ile temasa geçen Nietzsche; "Ben Schopenhauer'de hastalık ve şifa buldum, onda sürgüne gönderilmiş ve sığınak, cehennem ve cennet gördüm" demektedir. "Kendi kendimi tanıma, hatta kemirme ihtiyacı beni sınıksı avucuna almıştı" (Weischedel 1993:346) diyen Nietzsche; ""hayat zahmetine değmez", "istifa"; "niçin gözyaşları?"" (Nietzsche 1968:23) derken aynı zamanda şunun da farkındadır: "Ben daima uçurumun kıyısındayım" (Weischedel 1993:347).

İşte, bu uçurumun kıyısında olan adamı nihilizme ve oradan da bu hayata masumâne evet demeye (Weischedel 1993:349) götüren etkenlerden birisi

geleneksel değerlerin çöküşü ve ahlâkî değerlerin anlamsızlaşmasıdır. Fakat, Nietzsche bu esnada şu noktadadır:

"Beni öldürmeyen şey,

Beni daha güçlü eder" (Zweig 1991:81).

B. Hristiyanlık

Dünyanın her tarafında geniş kitlelere hitap eden Hristiyanlık, dünya nüfusunun 1/5'inin mensup olduğu inanç sistemidir. Bu dinin merkezinde Hz. İsa bulunmakla birlikte, bugünkü Hristiyanlık, Yahudiliğin inanç, ibadet ve gelenekleriyle Yunan-Roma (Greko-Romen) âleminin kültlerini birleştiren bir kurtarıcı tanrı dinidir. Nâsıralı İsa'yı merkez alan bir Yahudi Mesîhî hareketi olan Hristiyanlığın peygamberi İsa'nın, İsrail'i gelecek Tanrı'nın Krallığına hazırlamak istemiştir. Ancak, bugünkü Hristiyanlık, İsa'nın havarilerinin arasına sonradan giren Pavlus'un yorumlarıyla değişik bir nitelik kazanmıştır (Tümer 1993:232).

Dindar bir ortamda ve âdetâ "küçük bir rahip" olarak yetiştirilen Nietzsche, üstün-insana giden yolun aristokrasiden geçtiğine inanmakta ve burada ilk adımın da Hristiyanlığı ortadan kaldırmak olduğunu ileri sürmektedir. İsa'nın zaferinin demokrasinin başlangıcı olduğu ve "ilk Hristiyan, bütün ayrıcalıklı şeylere karşı ta en derindeki içgüdülerinden baş kaldırandı" "Eşit haklar" için yorulmadan didindi durdu. Çağımızda olsaydı, Sibiryaya sürülmüştü şimdi. "Aramızda en büyük olan, uşağınız olsun." Bunu bütün siyasal bilgeliğin, akıl sağlamlığının tersine dönüşü olarak gören Nietzsche, insanın İncil'i okurken bir Rus romanının havasını soluyormuş gibi olduğunu da iddia etmektedir. Ve hatta şöyle söylemekte; "İnciller Dostoyevski'den çalma gibidir" (Durant 1973:369-370).

Fikirlerin yanında insanlara da saldırmaya başlayan Nietzsche (Örneğin Wagner, İsa vb.), aslında Hristiyanlığa karşı tavrını hayatı boyunca yazdığı en uzun tek bağlantılı metin olan "Deccal" (veya kendi koyduğu başlıkla; "Der Antichrist/Fluch auf das Christenthum")'da sonuna eklediği; "Günaha karşı ölümüne savaş: Günah, Hristiyanlıktır" başlığı altında şöyle özetlemektedir:

"Felah gününde, Bir Yılı'nın ilk gününde verilmiştir (- eski yanlış takvime göre, 30 Eylül 1888)

Günaha karşı ölümüne savaş: Günah, Hristiyanlıktır

Madde Bir- Doğaya her türden aykırılık, günahdır. En günahkar insan, rahiptir: doğaya aykırılığı öğretir. Rahibe gösterilecek olan, nedenler değildir, tımarhanedir.

Madde İki - Herhangi bir tanrıya tapınma ayinine katılmak, kamu ahlâkına tecavüzdür. Protestanlara, Katoliklere davranıldığından daha katı; liberal Protestanlara da dini bütünlerinden daha katı davranılmalıdır. Hristiyan olma suçluluğu derecesi, bilime yakınlık derecesine göre artar. Dolayısıyla, suçlunun suçlusu, filozoftur.

Madde Üç - Hristiyanlığın yılan yumurtalarını kuluçkaya yatırdığı lanetlenmiş yerler, yerle bir edilmeli ve yeryüzünün rezaletli yerleri olarak geleceğin korkulu ibret vesileleri olarak tutulmalıdır. Buralarda zehirli yılanlar yetiştirilmelidir.

Madde Dört - Saffet vaazetmek, doğaya aykırı olmaya kamusal bir kışkırtmadır. Cinsel yaşamın her horlanması, "kirlilik" kavramıyla her kirlenmesi, yaşamın kutsal ruhuna karşı işlenmiş sahici günahdır.

Madde Beş - Bir rahiple birlikte aynı masada yemek yemek, çıkarttırır; bununla kişi kendini doğrudürüst insanlar topluluğundan afaroz etmiş olur. Rahip, bizim şandala'mızdır, - onu kaçak ilan etmeli, açlığa malikum etmeli, bir tür çöle sürmelidir.

Madde Altı - "Kutsal" tarih, layık olduğu adla, lanetli tarih adıyla anılmalı; "tanrı", "mesih", "kurtarıcı", "aziz", sözcükleri küfür olarak, suçlulara verilen nitelermeler olarak kullanılmalıdır.

Madde Yedi - Gerisi kendiliğinden gelir.

DECCAL" (Nietzsche 1986:105-106)

Der Antichrist "ancak 1895'de, Yapıtlar dizisinin 8. cildi olarak (ve bir çok yeri 'sansür' edilmiş biçimde)" yayınlanır. (Nietzsche 1986:107) "Deccal, Hristiyanlığa Eleştiri Denemesi" diye başlık attığı bu eseri onun dinî yaşantısının geldiği en son noktayı ortaya koymaktadır.

1889'un ilk günlerinde deliren Nietzsche için; 3-30 Eylül 1888 arasında yazdığı bu kitap onun hayat mücadelesindeki son aşamalarından birinin kilometre taşını göstermektedir.

Son üretken yılı olan 1888'de, sırasıyla; Wagner Olayı, Putların Batışı (Veya: Putların Alacakaranlığı), Deccal, Ecco Homo ve Dionysus Dithyrambosları adlı kitapları incelendiğinde filozofun içinde bulunduğu ruh hali ortaya çıkmaktadır.

1889'un başında dünyadan elini eteğini zorunlu olarak çeken ve kendisiyle başbaşa kalan, dışarıya kapanan Nietzsche'nin "Hristiyanlığa Lanet" altbaşlığıyla Deccal'inin yayınlanması tam yetmişüç yıl sonra yani 1961 yılında gerçekleşmiştir (Nietzsche 1986:108).

Hristiyanlığın, Nietzsche'yi, çok büyük şekilde etkileyerek; geleneksel değerlerin çöküşünün yanında onu nihilizme götüren en büyük sebeplerden birisi olması, onun son dönem eserlerinde ağırlıklı olarak gözükmektedir. Hristiyanlığın ve ondan neşet eden ahlâkının iflah olmaz düşmanı olan Nietzsche, ahlâkı pratik ve teorik nihilizmin bir panzehiri olarak görmektedir.

O, "Hristiyan ahlâk hipotezinin avantajları neydi?" sorusunu sorduktan sonra, bunun cevabını da şöyle vermektedir:

"1. O, (Hristiyan ahlâk görüşü) insana, onun küçüklüğüne ve varoluş - yokoluş akışında arızı bir varlık olmasının zıddına olarak mutlak bir değer bahşediyordu.

2. O (Hristiyan ahlâk görüşü) Tanrı'nın taraftarlarına hizmet ediyordu.

3. O, insanı, soyut değerlerin bilgisine ve böylece en önemli olan hakkında yeterli bilgiye tamamiyle sahip olduğunu varsayıyordu.

4. O, insanın kendisini bir ihlan olarak küçümsemesini, bilgisiyile ilgili ümitsizliğini, hayatın karşısında yer almasını önlüyordu: O, (Hristiyan ahlâk görüşü) bir korunma vasıtasıydı.

Velhasıl: Ahlâk, pratik ve teorik nihilizme karşı büyük bir panzehirdi." (Nietzsche 1968: 9-10).

Nietzsche'ye göre; yaşamın özü değer koymadır. Değerler koyarak yaratırız dünyayı ve varlık bir değerdir. Dünya, gerçeklik yalnızca görünüştür, görünüşün arkasında "hakiki" dünya yoktur. Ne kadar göz varsa, o kadar da hakikat vardır, yani hakikat yoktur. Hakikatin olmadığı sadece oluşun hakim olduğu dünyada, insan kendini yaratmak zorundadır. Böylece Nietzsche, Hristiyanlığın tenkidini de yaparken (Nietzsche 1990a:14) ona kayıtsız şartsız hayır demektedir. Hristiyanlık kendi kendisinin yüzünden parçalanmaktadır. Çünkü o, başından beri doğrudan doğruya hayattan yüz çevirmişti ve bundan dolayı temelinden nihilistik hale gelmiştir. Ve Weischedel'in deyimiyile: ""Hristiyanlığın yıkılışı kendi kendinin yüzündendir. Onun içinde gerçekliğin güçlendirilen insiyakı ile bir şeyler cereyan etmektedir. Bu sebeple şimdi gerçeğe yönelik ikibin yıllık

eğitimin saygı uyandıran felâketinin Tanrıya inanıp yalanını kendine yasaklamasının dönemi gelmiştir." Dinin çöküşünde onu öteden beri olduğu gibi, insanın bir yapaylığı ortaya çıkmaktadır: İnsan eseri ve deliliği. Bu sebepten nihilizmin en dipsiz derinliği şu cümlede kendini dile getirmektedir: Tanrı ölmüştür. O nereye gitmiştir. Ben onu da söylemeliyim. Onu biz öldürdük; siz ve ben! Biz hepimiz onun canileriyiz, ama bunu nasıl oldu da yaptık? Biz denizi nasıl oldu da içip bitirebildik? Biz nereye hareket ediyoruz? Bir sonsuz hiçliğin içinde yolumuzu yitirmiyor muyuz? Tanrı ölmüştür, Tanrı ölü kalacak! Bütün canilerin canisi olan biz kendimizi nasıl avutacağız?" (Weischedel 1993:351-352).

Bu tür sorularla bizim tanrılaşmış tanrılaşamayacağımızı da sorgulamaya başlayan Nietzsche, Tanrının ölümünün kesintilerden, tahriplerden, mahvoluştan, devirmeden oluşan uzun bir tevali edişin sonucu olduğunu söylemektedir (Weischedel 1993:352).

Wagner'e olan hayranlığı ve düşmanlığını irdelediğimizde Nietzsche; Almanlara özgü ve Hristiyanlığa bağlı bir müziğe karşı olduğunu vurguladığını görürüz (Nietzsche 1994:6). Yukarıda avantajlarını gösterdiğimiz Hristiyan ahlâkının karşısında zayıf kalarak, Hristiyanlığın haçı önünde diz çöken Wagner'i; Batı aydınlarının cesaretlerini kaybetmesine sebep olan çöküş çağının temsilcisi olarak görmektedir, Nietzsche (Nietzsche 1994:35).

Kişilere saldırısının göstergelerinden biri olan Wagner'i; her nihilist (- budist) içgüdüyü pohpohladığı, bunlara müziğin elbisesini giydirdiği ve Hristiyanlığa özgü olan her şeyi, çöküş çağının her dinî anlatım biçimini de övdüğü gerekçesiyle obskürantizm (= cehaleti terviç eden siyaset mesleği) ile nitelendirir (Nietzsche 1994:96).

"Hristiyan kendi benliğinden kurtulmak istiyor" diyen Nietzsche (1994:106), Hristiyanlığa olabildiğince çattığı Deccal'de Hristiyanlığın kendi şahsında ne anlama geldiğini şöyle haykırmakta: " Bugün Hristiyan olmak namussuzluktur. Ve iğrenmem de burada başlar. - Çevreme bakıyorum: bir zamanlar "hakikat denen şeyin tek bir sözü bile kalmamış ortada, bir rahip "hakikat" sözcüğünü daha ağızına bile alınca dayanamaz hale geliyorum. Dürüstlikle en ufak alışverişi olan kişi, bugün bilmek zorundadır ki, bir tanrıbilimci, bir rahip, bir papa, söylediği her tümceyle, yalnızca yanılıyor değil, yalan söylüyordur, - artık elinde de değildir, "masumca", "cahilce" yalan söylemek. Rahip de herkes gibi bilir artık "tanrı"nın olmadığını, "günahkâr"ın, "kurtarıcı"nın olmadığını, - "özgür istem"in, "ahlâksal dünya düzeni"nin yalanlar olduğunu "-tinin içinde bulunduğu sıkıntı, derin kendini aşma gereksinimi, artık hiç kimsenin bunları bilmemesine izin vermiyor. Kilisenin bütün kavramlarının ne olduğu artık ortaya çıkmıştır, en berbat kalpazanlıklar oldukları, doğayı, topal değerleri değersizleştirmek amacını taşıdıkları, rahibin kendisinin de ne olduğu ortada, en tehlikeli asalak türü, yaşamın sahici zehirli örümceği... Biliyoruz, vicdanımız biliyor bugün-, rahiplerim ve Kilise'nin bu korkunç buluşlarının değerinin ne olduğunu, neye yaradıklarını, nasıl, insanlığın iğrenç bir görünüm kazanabilmesine yol açan bu kendini aşağılama durumuna ulaşılmasını sağladıklarını - "öte dünya", "yargı günü", "ruhun ölümsüzlüğü" kavramları "ruh" kavramının kendisi: bunlar, rahibin egemen olmasına, egemen kalmasına yarayan işkence aletleridir, acımasızlık düzenekleridir... Herkes biliyor bunları ve gene de her şey eskisi gibi duruyor. Aslında son derece soğuk, kolay etkilenmeyen bir insantürü, ve sapına kadar eylem deccalleri olan devlet adamlarımız bile kendilerini Hristiyan diye niteleyip Akşam yemeği ayinlerine giderken, son dürüstlük duygusu, kendi kendine saygı duygusu, nereye gitti?..." (Nietzsche 1986:54-55).

K. Vorlander, Machiavelli'in, Nietzsche'den önce Hristiyanlığın verdiği bîtab, kararsız insan tipini ortaya koyduğunu şöyle anlatmaktadır:

"Ahlâktan kendisini kurtaramayan hususî bir hayat yaşamalıdır. İnsanlar hayrı tazyîkden dolayı işlerler. Açlık ve fakirlik ancak onları faal ve kanunda hayırlı yapar. Buna mukabil -bu rönesans adamı Nietzsche'ye takdim ederek diyor ki- İsevî ahlâk, huşuî, kendisini yenmeyi ve ızdıraba tahammülü âlâ etmekle insanları zayıf yapmıştır. Onun en ziyade menfuru, ne iyiliğe ve ne kötülüğe azmi olan kimselerdir. Yalnız siyasî sebeplerden dolayı dine ehemmiyet vererek bu sarf-ı kuvvet politikacısı, dinin manevî muhtevasını tamamen su-î tefsir etmiştir." (Vorlander 1927:37).

Biz yine Nietzsche'ye dönersek, o; ahlâkın doğruluğu doğurmasını ve bu antinomiye; "Fakat ahlâkın ortaya çıkardığı güçler arasında doğruluk vardı: Bu, neticede, ahlâkın aleyhine dönüyordu, onun amaçsal özelliğini, kısmî bakış açısını keşfediyordu - ve şimdi yaymaktan üzüntü duyulan bu kökleşmiş yalancılığın kabulü bir uyarıcı olur. Şimdi biz ahlâkî yorumu yüzyıllardır zihnimize yerleştirdiği ihtiyaçları kendimizde keşfederiz. Bu ihtiyaçlar şu anda bize, doğru olmayan ihtiyaçlar gibi gözükür; diğer taraftan bizim tahammül ettiğimiz hayat için (biçilen) değer bu ihtiyaçlar üzerine dayalı gözükür. Bu zıddiyet, -bildiğimiz şeylere itibar etmez ve kendimize söylemeyi sevdiğimiz yalanlara uzun uzadıya itibar etmeye izin verilmez- yok olma süreciyle sonuçlanır." (Nietzsche 1968:10) cümleleriyle dile getirirken, bunun sonucunun "yok olma süreci" olduğunu ve bir zıddiyetten kaynaklandığını da vurgulamaktadır.

İnsanın değer koyma ile özü yakaladığını vurgulayan filozof; bireyin yaşadığı "bu kökleşmiş yalancılığın" sonucunu ise şöyle ifade etmekte:

"Bu, antinomidir.

Bu ahlâka inandığımız derecede, varlığa söz geçirebiliriz."
(Nietzsche 1968:10).

Bu antinomiden çıkış yolunu arama uğraşında, [1889'daki Torino'da sokakta kırbaçlanan bir sütçü beygirinin boynuna sarılıp ağlamaya başladığı ve öğrencilik yıllarında aldığı frengi mikrobu sonucu olduğu tahmin edilen çılgınlığa gömüldüğü âna kadar (Nietzsche 1986:4)] geçen ömründe hep dinle yaşamış, dinle bütünleşmiş ve dinle boğuşmuş olan Nietzsche; Deccal'ında Hristiyanlığın getirdiği yıkımların karşısına Budizm dinini koymaktadır:

"Hristiyanlığı lanetlememle, onunla akraba olan, hatta inananların sayısı daha fazla olan bir dine haksızlık etmek istemem: Budizme. İkisi de nihilist dinler olarak aynı sınıfa girerler - d cadence dinleridir bunlar-, ama, en ilginç biçimde de biribirlerinden ayrılırlar. Şimdi karŐılaŐtırılabilir olmalarını da, Hristiyanlığın eleŐtiricileri, Hint bilginlerine (*) borçludurlar. - Budizm Hristiyanlıktan yüz kere daha gerçekçidir - bir nesnel ve serinkanlı soru sorma mirası taŐır, yüzlerce yıl sürmüŐ bir felsefe geleneğinden sonra gelmiştir, bunun "tanrı" kavramı da, daha gelirken, giderilmiŐtir. Budizm, tarihin bize gösterdiği biricik sahicici pozitivist dindir, bilgi kuramında bile (sert bir fenomenalizm -), artık, "günaha karşı savaş" demez, gerçekliğin hakkını vererek, "acıya karşı savaş" der. Onu Hristiyanlıktan derin bir biçimde ayıran da, ahlâk kavramlarının kendini aldaticılığını geri bırakmıŐ olmasıdır, - Budizm, benim dilimle s ylendikte, iyinin ve kötünün ötesinde durur. - Dayandığı ve göz önüne aldığı iki fizyolojik olgu vardır: İlkin, duyusallığın, incelmiŐ bir acı çekme yatkınlığı olarak dile gelen

(*) Hint bilginleri: Hindistanlı bilginler değil, Alman Hindoloji bilginleri kastediliyor. (Bunlardan en ünlülerinden biri, Nietzsche'nin yakın dostu Paul Deussen'di) ( .n.)

aşırı uyarılabilirliği, sonra, aşırı bir tinselleşme, kavramlara ve mantık işlemlerine dalmış uzun bir yaşam boyunca, kişilik güdüsünün "kişisel - olmayan"ın karşısında zarar görmesi. (- Bu iki durumu da, okurlarımdan en azından bazıları, benim gibi "nesnel" olanlar, kendi deneyimlerinden tanıyacaktırlar.) Bu fizyolojik temel üzerinde bir depresyon olmuştur: Buddha bu duruma hijyenik açıdan yaklaşır" (Nietzsche 1986:29-30).

Buddha'nın, hijyenik açıdan yani özellikle temizliğe yönelik sağlık önlemlerinin bütünü tavsiiye ettiğini söyleyen Nietzsche, bütün alkollü içkilerden kaçınmanın gerekliliğinden tutun da, açık havada yaşamaya kadar daha bir çok Budizm'e ilişkin tavsiyelerini sıralamaktadır (Nietzsche 1986:30). Ve Sokrates'i, Buddha'nın öğretisindeki, "bencillik ödev yerine geçer: "gerekli teksen", "sen acıdan nasıl kurtulacaksın" ilkesi, bütün dinî diyeti düzenler ve sınırlandırır prensibiyle aynileştiği inancıyla "saf"bilimselliğe" karşı savaş veren" biri olarak yüceltir. Budizm'i şu cümleleriyle tavsif eder: "Budizm yetkinliğe yalnızca ulaşmayı çabalayan bir din değildir: yetkinlik normal durumdur.- " (Nietzsche 1986: 30-31).

Deccal'e; "Bu kitap en azlarındır" (Nietzsche 1986:9) diyerek başlayan Nietzsche; "Günahların hepsinden daha zorunlu olan nedir? Nasibi kıtlara, zayıflara duyulan acımadan doğar eylem- Hristiyanlık" (Nietzsche 1986:12) ır demektedir. Nietzsche, Hristiyanlığın yüksek tip insana karşı ölümüne bir savaş verdiğini ve insanlığın, daha iyiye, daha güçlülüğe, daha yükseğe doğru değil tersine bir gelişme gösterdiğini iddia etmektedir: "Bugünün Avrupalısı, değerlilik bakımından, Rönesans Avrupalısının fersah fersah altında kalır; ileriye doğru gelişme, herhangi bir zorunlukla, yükselme, yücelme, güçlenme değildir hiç de" (Nietzsche 1986:13).

Nietzsche, Batı düşüncesinin yanında ulaşabildiği bütün kültürlerde etkili olmuş bir şahsiyettir. O, bu şahsiyetini "Antikite mirası (eskinin mirası) ve iki bin yıllık Hristiyanlık" (Aydın 1984:1) tan almıştır. - Hristiyanlık onun bu şahsiyetinin oluşmasında büyük etkide bulunmuş olsa da, o, Hristiyanlığın; "evcil hayvan olan insan, sürü hayvanı olan insan, hasta hayvan olan insan" tiplerini dikte ettiğini ileri sürmektedir. Hristiyanlığın bunun aksi olan; "toplam insanlığa göre bir çeşit üstinsan olan bir tip"e karşı "ölümüne bir savaş" verdiğini söylemektedir. (Nietzsche, 1986:13).

"Hristiyanlığa acımanın dini denir" diyen Nietzsche, "kişi acıma duyduğunda gücünü yitirir" (Nietzsche 1986:15) demektedir. Acımanın menfi yönlerini dile getirdikten sonra hijyene nasıl karşı olduklarını da şu örnekle açıklar: "Hristiyanlıkta aşağılanmış ve ezilmişlerin içgüdüleri önplana çıkar: burada amaçlarının peşine düşenler, en alt katmanlardır. Burada meşgale olarak, can sıkıntısına karşı ilaç olarak günah kasuistiği (*), özeleştir, vicdan engizisyonu uygulanır; burada tutkular, adına sürekli "tanrı" denen bir güçlü karşısında uyanık tutulur (dua yoluyla); burada, en yüksek olan erişilmez sayılır; başış, "lütu" sayılır. Burada açıklık da yoktur; köşe-bucak, karanlık hücre, Hristiyanca; burada beden hor görülür, hijyen duyusallık diye reddedilir; kilise kendisini temizliğe karşı bile korur (- Magribiler İspanya'dan uzaklaştırıldıktan sonra alınan ilk Hristiyanca önlem, halka açık hamamların kapatılması oldu; bunlardan yalnızca Cordoba'da 270 tane vardı)." (Nietzsche 1986:31).

Bu temizlik karşıtı tavrın, ruh temizliğine karşı da olduğunu ileri süren Nietzsche şunu dile getirmektedir: "Hristiyanca olan tinden, tinin gururundan,

(*) Kasuistik: Özellikle din bilim ve hukukta, genel bir ilkeyi tek tek örneklerle temellendirme işlemi; genellikle demagoji ve 'kılıkıkyarma' anlamında (ç.n.)

yürekliliğinden, özgürlüğünden, libertinaj'ından (*) nefrettir; Hristiyanca olan, duyulardan nefrettir, duyuların neşelerinden, genel olarak neşeden nefret..." (Nietzsche 1986:32).

İnciller'de "Hristiyan", "Hristiyanlık" gibi terimler yer almadığı ve bu terimlerin; ilk defa Hz. İsa'dan 20-30 yıl sonra Antakya'da kullanıldığı (Tümer 1993:233) dinler tarihi uzmanlarınca ortaya konmaktadır. Özünde monoteist bir din olan Hristiyanlığı sanki dinler tarihçilerini doğrular gibi anlatmaktadır, Nietzsche: "Aslında, tek bir Hristiyan vardı, o da çarmıhta öldü. "Evangelium"(**) çarmıhta öldü. O andan başlayarak "Evangelium" adını alan her şey, daha o anda, onun yaşadığının karşıtıydı: "kötü haber"di, bir dysangelium'du (***). Hristiyanlığın işaretini bir "inanç"ta, diyelim, İsa tarafından kurtarılmaya inancında görmek, saçmalık kertesinde yanlıştır: Yalnızca Hristiyanca bir pratik, çarmıhta ölenin yaşadığı gibi yaşanmış bir yaşam, Hristiyanca'dır..." (Nietzsche 1986:56).

Pascal'ın aklını yozlaştıran şeyin de Hristiyanlık olduğunu (ilk günah dolayısıyla) (Nietzsche 1986:14) söyledikten sonra yozlaşmış insanları buradan hareketle şöyle tarif etmekte:

"Bir canlıya, bir türe, bir bireye, içgüdülerini yitirmişse, kendisine zararlı olanı seçiyor, yeğliyorsa, yozlaşmış derim" (Nietzsche 1986:14).

"Güç isteminin eksik olduğu yerde, düşüş vardır" (Nietzsche 1986:15) diyen Nietzsche; insanlığın en üstün bütün değerlerinde bu istemin eksik olduğunu ve

(*) Libertinaj: Bedensel, özellikle de cinsel 'serbestleşmişlik'. (ç.n.)

(**) Evangelium: (Yun.) "İyi haber", hem İsa'nın insanlara getirdiği 'tanrı bildirisi', hem de, (çoğul haliyle) Yeni Ahit'in çeşitli 'mürit'lerce yazılan metinleri. (ç.n.)

(***) Dysangelist: Kötü haberci, Nietzsche "Evangelist" ("iyi haberci")nin karşıtını kuruyor (ç.n.)

"en kutsal adlara bürünerek egemenliği elinde tutanların, düşüş- değerleri, nihilistik değerler olduğu" görüşünü ileri sürmektedir. Ayrıca, acımanın nihilizmin pratiği olduğunu belirttikten sonra; "sağlıksız çağdaşlığımız içinde Hristiyanca acımadan daha sağlıksız bir şey yok" (Nietzsche 1986:16) demektedir. Böylece sağlıksızlığın kaynağını belirleyen Nietzsche, bir tespitte daha bulunmaktadır: "Gerçekte Hristiyan diye birisi yoktur. "Hristiyan" iki bin yıldır Hristiyan adını taşıyan şey, psikolojik bir kendini yanlış anlamadan başka bir şey değildir. Dikkatli bakılınca, "Hristiyan"ın içinde, bütün "inancı"na karşın, yalnızca içgüdüler egemendir - hem de ne içgüdüler!... - "inanç"la ilgili konuşulur yalnızca, eylemde ise içgüdüyle bulunulur... Çünkü Hristiyanı küçümsemeyelim: Hristiyan, masum olma kartesindeki sahteliğiyle, maymunun çok üstündedir, - Hristiyan açısından, iyi bilinen bir köken kuramı sadece bir nazik iltifat haline geliyor" (Nietzsche 1986:56-57).

Hristiyanlığa, Hz. İsa'ya ve İncil'e saldırılarının dozunu her seferinde daha da arttıran Nietzsche (1986:66-67-68-69 v.d.) şunu da belirtmektedir: "Buradan nasıl bir sonuç çıkıyor? Kişi Yeni Ahit'i okuyacaksa, eldiven giymesi iyi olur, sonucu. Bunca kirliliğin yakınında bulunmak, neredeyse zorunlu kılıyor bunu" (Nietzsche 1986:69).

Sonuçta Hristiyanlığın bir çöküşe ve oradan da hiçliğe götürdüğünü iddia eden;

"Nietzsche, ideolojik düşünce yeni yeni hızlar vermekle kalmadı, aynı zamanda kendi değerler felsefesinde bu düşünüşün esaslı karakterini tespit etti. Olgular alanından kendisini sürülmüş gören filozof, kendisini her şeyin yenilediği ve daima yenilenmek zorunda kalacağı bir âleme sahiplenmiş görerek, yeniden değerler alanında yaratıcı oluyor" (Groethuysen 1944:33).

Her ne kadar, onun ne kadar Hristiyanlığı bilip bilmediği ve bilerek Hristiyanlığın özünü görmezlikten geldiği gibi suçlamaların (Wisser 1990:87) yanında "kesinlikle derinlemesine incelemediği ve yazılarında Hristiyanlığa yönelik eleştirisiyle kıyaslanamayacak denli az yer ayırdığı sosyalizmi" (Wisser 1990:92); Hristiyanlığın sulandırılmış bir biçimi olarak gördüğü (Wisser 1990:93) tezi ileri sürülmektedir. O, sosyalist, anarşist ve Hristiyanlar arasında fark görmediğini ve bunların yıkıma sebep olduklarını şöyle dile getirmekte: "Bugünün sürü sürücülerinde en nefret ettiğim hangisi? Sosyalist sürücüler, şandala(*) havarileri, işçinin içgüdüsunü, hazzını, yetinme duygusunu, kendi küçük varlıklarıyla birlikte gömen, - onu kıskanç kılan, ona kin öğreten... Haksızlık hiç bir zaman hak eşitsizliğinde yatmaz, "eşit" hak iddiasında yatar... Kötü nedir? Zaten söylemiştim bunu: zayıflıktan, kıskançlıktan, kinden çıkan her şey. - Anarşist ile Hristiyanın kökenleri, birdir..." (Nietzsche 1986:92).

Hristiyan ile Anarşist'i décadent olarak gören Nietzsche (1986:93) "Çileci rahibin" çalışma yollarıyla bu çöküş ve tahribe nasıl ulaşıldığını dile getirerek (Nietzsche 1990a:129-135) bunu bir hastalık olarak değerlendirir: "Sayrılığa, sayrılık olarak inanma - ilkin Hristiyanlıktır evrenin duvarına şeytanı çizen, Hristiyanlıktır ilkin yazık'ı (günâh) evrene getiren. Onun taptığı araca olan inanç, şimdi yavaş yavaş en derin köklere dek sarılmıştır: oysa onun yaydığı, öğrettiği sayrılık inancı duruyor daha..." (Nietzsche 1991b:56).

Nietzsche'nin Batı kültürüne özellikle de Hristiyan kültürüne amansız eleştirileri, kendi yaşama felsefesi açısından bir décadens içinde görmesine dayanmaktadır. "Ruh"u "beden"in karşısına koyan Batı felsefesi, oluşun ardından

(*) Şandala: (Sanskritçe) Hint toplumunun "insan artıkları" genellikle dilenerek geçinen "miskin" insanlar sözcüğün, "bir içimlik esrar" anlamına, "şandu"dan gelmesi olası (ç.n.)

hep bir değişmeyen varlık, bir ontik dünya aramış, ebedî ve kalıcı olanın bilgisi olarak hep bir "hakikat" idesinin üzerinde sürüklenmiştir. Bunu dinî yansıması olarak, kendisini eksik ve kusurlu gören insan, yetkin bir tanrı karşısında suçluluk ve günah duygusuna kapılmış; bu insan içgüdülerini, arzularını hülâsa bedenini hakir görmüştür. Bu insan, uyduruk idealler adına kendi arzularını tamamen baskı altına almayı denemiş ve kendine yabancılaşmıştır. İşte bu idealist felsefe, Hristiyan dini ve Hristiyan ahlâkı hepsi birlikte Batı kültüründe décadens'a yol açmıştır (Özlem 1993:58). Bu décadans'dan kurtuluşun yolu ilk etapta nihilizme ulaşmakla başlayacaktır.

II. BÖLÜM

F.W. NIETZSCHE'NİN NİHİLİZMİ

A- Décadence Kavramı

Batıdaki yabancılaşmayı en derin şekliyle inceleyen filozoflardan birisi olan Nietzsche'nin ana temasını oluşturan kavramlardan en önemlisi de "Décadence"dır. Fransızca bir kelime olup, Latince "decadere"den gelen bu kelime; düşme, çökme anlamlarına gelmekle birlikte; Türkçe'de, tam karşılığı olmasa da; inkıraz ve tefessüh kelimeleriyle içeriklendirilmeye çalışılmaktadır. Yabancılaşma fenomenine *décadence* diyen Nietzsche'nin bu kavramının (Baykan 1989:1) karşılığını çalışmamızda aslına uygun olarak koruduk. Nietzsche, eserlerinde *décadence*'in; menşei, oluşumunu ve aşılmasını gösterme çabasının yanında; bunun sadece Avrupa'ya, Batı'ya has değil, bütün insanlığın içine düştüğü bir toplumsal hastalık olduğu kanaatinde. Bu kelimenin sözlük anlamı ise şöyle ifade edilmektedir. "Décadence: Önceki zamana göre daha düşük standartlarda özellikle daha düşük ahlâkî standartlarda, yaşama veya davranış biçimidir. Kabullenmemeyi (baş kaldırmayı) göstermek için kullanılır". (Colins Cobuld English Longuage Dictionary 1987).

Décadence'i kendine has üslubuyla ele alan ve birçok eserinin içine yayan Nietzsche, hiçbir sisteme esir olmamış, başka bir deyişle herhangi bir sistemin çemberine kendini sıkıştırmamış bir filozoftur (Mengüşoğlu 1992:310). Onun bu özgün kişiliği, ona has kavramlarının anlaşılmasını ve kavramlarının bir bütün

halinde görülmesini de zorlaştırmaktadır. T. Mengüşoğlu'nun deyişiyle; "Nietzsche tam anlamıyla filozoftur. O, her yerde ve her zaman gördüğünü ortaya koyar. Bu ortaya konulan düşüncelerin daha öncekilerle ilişkisini, yani onlarla çelişip çelişmediklerini düşünmez bile" (Mengüşoğlu 1992:310).

Nietzsche; *décadence*'in ifadesi olarak nihilist hareket ve bu kavrama her tarafta görünmesinin tipik belirtilerini şöyle sıralamakta: "1- Bitkinliği hızlandıran seçiliyor, 2- Karşı koyma bilinmiyor, 3- Neden ve sonuç karıştırılıyor, 4- Acısızlığın özlemi duyuluyor (Hedonizmin soysuzlaşmış bir tipi olsa da)" (Nietzsche 1991c:98-99).

Nietzsche, "19. yüzyıl sonları Avrupa'sının bütün yaşam ifadelerinde kendini gösteren çöküntü (*décadence*), Avrupa kültürünün: -o dönemin "modern insanı"nın ve değerlilik anlayışının- çöküntüsüdür. Doğallığını yitirmiş bir kültürle, gördüğü kargaşayla" (Kuçuradi 1995:148) hesaplaşmaktadır. Ch. Andler'e göre; Nietzsche'e, P. Bourget'in "Essais de psychologie contemporaine" adlı eserini okumasından sonra nihilizm kavramına [Bourget görünüş itibariyle Rus anarşistlere uymaktadır] buradan da *décadence* teorisine ulaşmıştır (Lauter 1971:67). Yine Lauter'e göre Nietzsche; Bourget'e yakın bir düşünce üretti. Buradan da yüzyılın "hastalığı"nı keşfetmeye ve *décadence* teorisini geliştirmeye yöneldi. Bourget'te vuku bulan bakış elbette ona çok uzak olarak görünmedi; ihtiyaç ve gerçek arasındaki tenâkuzu, hayata boyun bükme düşüncesi için hiçbir yeterli açıklama olmadığını belirtti. Nietzsche, ön planda şunu hesaba katmak zorundaydı; bu düşüncenin arka planında ise duygulu fizyologların oluşturdukları vardı.

Nietzsche, çok bariz bir şekilde çeşitli hastalık görüntülerini nihilizm adıyla birlikte aldı. Modern Avrupalıların katolik süreçlerinin nasıl bir seyir izlediğini

tarih felsefesinin oluşumunda gösterdi. Geriye bakarak şöyle söylemektedir: İnsan ahlâkının doğuşu batı nihilizminin başlamasıyla (Lauter 1971:68).

Nietzsche'nin bakışıyla *décadence* kavramını incelediğimizde; düşünceyi yıpratıcı ve düşünceyi oluşturan devirler olduğunu görmekteyiz. Düşünmenin hastalıklı durumu, bütün değerlerin yıkılışı ile birlikte gelir. Varolmayışın varılmaktan daha iyi olup olmadığı sorusu hastalıklı bir durumdur. Bu değerlendirmede *décadence* ağır basmıştır (Nutku, 1968:138).

Décadence'in kapsamını Nietzsche şöyle ortaya koymakta: "Kapsamı: Her çeşit çürüme (*decay*) ve hastalık, değer yargılarının kapsamını oluşturmada sürekli yardım etmektedir. *Décadence* gerçekten değer yargılarında hakim olmaya sahiptir ve kabullenmeyi uygun bulur. Biz sadece şu anki bütün itibarsızlığın sefaleti sonucu karşısında mücadele etmemeliyiz, öte yandan önceki *décadence* hâlâ artık olarak bulunmakta ve hayattadır. İnsanoğlunun doğal olandan sapmasıdır ve tam olarak değer yargılarının *décadencedir*. - Bu üstün değerde bir soru işaretidir; filozof için; hayvan olan insanın "insan" tavrını ortaya koyması gerçek bir bilmece" (Nietzsche 1968:25).

Décadence'in belirmesini; hayatın yükselmesi - ilerlemesi kadar lüzumlu gören ve yanlışların; kötülüklerin, adiliklerin daima var olacağını söyleyen Nietzsche, nasıl ki ihtiyarlık müesseseler tarafından yok edilemezse kötülüğünde, hastalığında yok edilemeyeceğini söylemektedir.

Décadence'in sebebi gibi gösterilenlerin aslında sonuçları olduğunu söyleyen Nietzsche, bunları şöyle sıralamakta: Kötülük, suç, lüks, hastalıklı olmak vb. "Bunlar sebep değil sonuçtur" diyen Nietzsche, burada ahlâk probleminin perspektifinin değiştiğini söylemektedir. *Décadence*'in geri çevrilemeyeceğini,

yapılması gerekenin hastalığın organizmanın sağlam yanlarına buluşmasını engellemek olduğunu ve psikolojik ahlâkî tedavi metodlarının d cadence'in ilerleyişini engelleyemeyeceğini ifade ederek, d cadence kavramını şöyle açıklamaktadır: "**D cadence kavramı**; - içe yaramamazlık, ş r me, elemeye ihtiyacın kınamamazlığı: bunlar yaşamın gelişiminin kaşınılmazdırlar. Decadence fenomeni yaşamın çoğalması ve ilerlemesi kadar zorunludur. İnsan hiçbir durumda ortadan kaldırılamaz. Nedenin talebi her ne olursa olsun, onun için adaleti gerçekleştirebiliriz.

(Yukarıdaki) şartların burada gerçekleşebileceğini zannetseler de, toplumcu sistemleştiriciler için gözden düşecektir - toplumsal birlik ('de) ahl ksızlık, hastalık, fahişelik, acı uzun süre gelişemeyecektir. Fakat bu yaşamı mahkum etmek anlamındadır. Bir toplum genç kalmak için  zg r değildir. Işe yaramaz maddeleri ve formu reddetse, gücünün en yüksek noktasında olsa bile, ağ kuramların aşağılanmasıyla feshedilemez. İster hastalıklı, isterse ahlâksız olsun." (Nietzsche 1968:25).

İyi bir savaşımın yapılması da organizmadaki sağlığın yayılmasıyla olur, diyen Nietzsche, çareyi de yine militarist mücadelede görmekte: "D cadence'in mahiyetine ilişkin temel anlayış: O farzedilen nedenin sonucudur. Bu ahlâkî problemlerin bütün yönünün değişimidir. Bütün ahlâk, kötü alışkanlık, lüks, suç, gereksiz ve görüntü ve hastalığa bile karşı mücadeledir. Burada "düzelme" yoktur, (pişmanlığa karşı).

D cadence kendi kendiyile mücadeleden başka bir şey olamaz. O, kesinlikle, bütün insanlar ve dönemler boyunca uzanır ve zorunludur. Kuvvetli kavganın yapılabilmesi organizmadaki sağlığın yayılmasıyla olur.

Varlığı yapılabilir midir? Yapmaya karşıdır. Kesinlikle insanlık adında bir girişimdir.

- Değerlerin en yücede tutulması ve şimdiye kadar ki soruların biyolojik temelle ilişkisi nasıldır? Felsefe, din, ahlâk, sanat v.s.

(Çare: (tekrar) militarizm, Napoleon'un doğal düşmanlığındaki medeniyet düşüncesiyle birlikte başlıyor)" (Nietzsche 1968:25-26).

A.1- Décadence ve Yansımaları: Fizyolojik ve Mânevî Décadence

Décadence'ı, belirleyen temel özellikleri daha önce sıralamıştık. Ancak bu özellikleri gözönünde bulundurarak konuya bakmamız, décadence'ın mahiyetini anlamada bize daha çok yardımcı olacaktır. Décadence'ı belirleyen temel özellikleri şöyle sıralayabiliriz: "1- Bitkinliğin arttığı her yerde "ilerleme"den söz edilir; bozuk itkilerin (instinkt) en büyük örneği Hristiyanlıkta olduğu gibi, 2- Aşırı duyarlılık olayları büyütür; acı birliğin dayanan bir ahlâk ortaya çıkar: Altruizm, 3- Sebep ile sonuç karıştırılır; kişi çöküntüsünü kendisinden başka yerlerde arar. 4- Artık acı çekilmeyecek bir durum aranır; bilinmeyen durumlar bilinen durumlardan daha çok değer kazanırlar, üstün tutulurlar" (Nutku 1968:139-140).

Nietzsche, décadence'ı evrenin ve insan hayatının sanki vazgeçilmez bir olmazıymış gibi ele almaktadır. Tabiatıta, sosyal hayatta ve bireylerin hayatında bir décadence (Baykan 1989:9-10-11) olduğunu ısrarla vurgulamaktadır. Aslında o nedense (asıl sebebinin araştırılması ve bunun psikolojik yönünün daha ayrıntılı olarak mutlaka ortaya konulması gerekir) acımanın düşmanıdır: "Acıma nihilizmin pratiğidir. Yeniden söyleyelim: bu çöküntü verici ve bulaşıcı içgüdü, yaşamın ayakta durmaya ve değer-yükselişine yönelik içgüdülerini çeker, siler,

etkisiz kılar; böylelikle sefillerin koruyucusu olduğu kadar sefaletin çoğaltıcısı olarak da *décadence*'in yükselişinin temel bir gereğidir, -acıma, hiçliğe inandırır!... "Hiçlik" denmez tabii buna: "Öte" denir, ya da "Tanrı", ya da "Hakiki Hayat" denir, ya da Nirvana, Kurtuluş, Kutsanmışlık... Dinsel-ahlâksal idiosynkrasi (*) alanından edinilme bu masum retorik (**), burada hangi eğilimin derin sözcüklerin kılığına büründüğü kavranınca hemen çok daha az masum görünmeye başlar: Yaşam düşmanı eğilimdir bu. Schopenhauer yaşam düşmanıydı. Bu yüzden erdem haline geldi acıma onun için... Bilindiği gibi, Aristoteles acımayı hastalıklı ve tehlikeli bir durum olarak gördü, arada sırada bir arındırıcıyla giderilmesi doğru olacak bir durum: trajediyi de bir arındırıcı olarak aldı" (Nietzsche 1986:16).

Acımayı ve acıyanları sert bir dille kınayan Nietzsche, Tolstoy'e, Wagner'i bu acıma yanlarıyla sanatsal *décadence*'in prototipleri olarak gösterdikten sonra, hastalıklı ve tehlikeli acıma birikiminin tedavisinin elzem olduğuna ve bir nevi çıban gibi gördüğü bu hastalık çeşidinin patlatılması ve irininin akıtılması gerektiğini söylemektedir. Ve bu konuyu şöyle tamamlamaktadır: "Sağlıksız çağdaşlığımız içinde Hristiyanca acımadan daha sağlıksız bir şey yok. Burada hekim olmak, burada acımasız olmak, burada neşter kullanmak - bize aittir; bu bizim insan sevgimizdir, bu yüzden filozoflarız biz, biz hiperborlular! (***)..."

Sağlıksız bir çağdaşlık yaşandığını ve bunun tedavisinin elzem olduğunu söyleyen Nietzsche, ilk ilkeyi belirttikten sonra, *décadence*'in sonuçlarını da açıklamaktadır:

(*) İdiosynkrasi: (Yun.) Belirli türden (- kişiye özel) allerji, aşırı uyarılabilirlik durumları; buna bağlı olarak bireysel, anlamı "kapalı tutan" konuşma biçimi (ç.n.)

(**) Retorik: (Yun.) Konuşma, "hitap etme" biçimi, sanatı. (ç.n.)

(***) Hiperborlular: "Kuzey rüzgarının (Boreas'ın; Poyraz'ın) Ötesinde Oturanlar" anlamında. Grek mitolojyasında, dayanıklılığı ile tanınmış bir hayali halk. Apollon kışları onların yanında geçirmiş. Grek ozanı Pindaros, Phytia Odeleri'nde bu halkın kutsallığını anlatır. (ç.n.)

"İlk ilke:

Yozlaşmanın nedenlerini farzetmek, onun sonucudur. Fakat dejeneredeki farzedilen çare, ayrıca, sadece onun etkisindeki bazı hafifletici karşı çıkışlardır. "Çare" sadece dejeneredeki insan tipidir.

Décadence'in sonuçları: Kötü alışkanlık - kötü alışkanlık bağımlısı; hastalık-hastalıklı; suç-suçlu; evlenmeme (dinî sebeplerden ötürü) - verimsizlik, histeriklik - irade zayıflığı; alkolizm; kötümserlik; anarşizm; hovardalık (ruhtaki (herca-i gönüllülük)), müfteri, entrikacı, şüpheci, yıkıcı (tahripçi)." (Nietzsche 1968:26).

Décadence'in yukarıda belirttiği sonuçlarından sonra, "nihilizmin neden değil sadece décadence'in mantıksal bir sonucu" olduğunu söyleyen Nietzsche nihilizmde de kalınamayacağını; bunun bir geçiş evresi olduğunu belirtmektedir. Çare olarak dejeneredeki insan tipini gören filozof, décadence'in sonucu olarak şunları da sıralamaktadır:

"Décadence kavramı üzerine

1. Skeptisizm, ruhun özgürlüğü olarak décadence'in bir sonucudur.
2. Ahlâkın yozlaşması décadence'in sonucudur. (Zayıf irade güçlü uyarıcıya ihtiyaç duyar).
3. Psikolojik ve ahlâkî tedavi girişimleri, décadence'in yönünü değiştirmez, durdurmaz, psikolojik bir şey değildir.

Bu haddini bilme, önemsiz "tepkiler" üzerine kavrayış; onlar (tepkiler) uyuşturuculuğun şekline karşı kaçınılmaz, berbat sonuçlardır; onlar (tepkiler) marazî unsurları gideremezler. Onlar (tepkiler) sık sık, onun (décadence)

zararsızlığın en azının farkında olmak ve d cadence insanının yargısını bozmak için kahramanca bir te ebb st r.

4. Nihilizm neden değil sadece d cadence'in mantıksal bir sonucudur."

5. "İyi" ve "kötü" insan, sadece d cadence'in iki tipidirler: Onlar bütün temel olgularda hem fikirdirler.

6. Sosyal problem d cadence'in sonucudur.

7. Hastalık - bilhassa siniri ve başı etkileyeni - doğal kuvvet gereksinimindeki gücü savunma belirtisidir. Tamamıyla bu sinirliliği  ne sürmektedir ayrıca problemin  n planında hoş olan ve hoşnutsuzluk söz konusudur" (Nietzsche 1968:26-27).

"İyi" ve "kötü" insanı d cadence'in iki tipi olarak gören Nietzsche, onların temel olgularda hemfikir olduklarını ve sosyal problemlerin de d cadence'in sonucu olduğunu söylemekte, sinir ve başı etkileyen türden hastalığı, özellikle gücü savunmanın belirtisi olduğunu söylemektedir. Kuşkuculuğu ruhun özgürlüğü ve d cadence'in bir sonucu olarak giren filozofun, yöntemi aslında bütün fikirlerini temellendirmesinde ortaya çıkmaktadır: O'na göre Platon'dan beri süregelen yanlış değerler ve kuruntuların ge ersizliklerini ilan etmek ve bunu tenkid etmek, daha sonra da "soybilimsel" bir metod aracılığıyla "metafiziğin devrilmesi" içine girişmekti. Bu metoduyla o, ahlâk ve dinin temelini oluşturan ve sonunda sonsuz-yıkılmaz olarak kabul edilen değerlerin kaynağını bulmayı amaçlamaktaydı.

Nietzsche'nin temel tutkusu ve en büyük uğraşısı; "içgüdüler varlığı olan insanı ortaya çıkarmak ve hayatı kurtarmaktı. "Bu trajik bir  ağ vadediyorum. İnsanlık en  etin ama en zorlu savaşları arkada bırakır ve acı çekmeksizin onları unuttuğu an, hayata evet deyişteki en yüksek sanat, yani tragedyaya yeni baştan

doğacaktır." (Aydın 1984:7) diyen filozof, F. Baykan (1989:2)'in cümlesiyle; "felsefî analizlerinde hareket noktası olarak hep şahsî tecrübelerinden yola çıkmıştır."

Fizyolojik *décadence*'in kaynağını tasvir ederken şunları yazmaktadır:

"Nerede güç istemi herhangi bir biçimde alçalıyorsa, her seferinde aynı zamanda fizyolojik bir gerileme, bir *décadence* vardır orada. *Décadence*'in tanrısı, en erkekçe erdemleri ve güdülleri budandığından; artık, zorunlukla, fizyolojik olarak gerilemişlerin, zayıfların tanrısı haline gelir. Onlar kendilerine zayıf demezler, "iyi" derler..." (Nietzsche 1986:26). Aynı bölümde; "ikisi de *décadence*'in yaratıkları" diyerek iyi ve kötü tanrı kavramlarına çatan Nietzsche, Hristiyanlığın tanrı anlayışını tenkide başlar. Buradan biz yine *décadence* ve onun fizyolojik-manevî yönüne geçtiğimizde karşımıza pessimizm çıkmaktadır:

"Son zamanlardaki kötülüklerin fazlalığı, bütün yolların dünyaya uygunsuzluğu ve tesadüfen meydana gelenin birarada olmasındandır. Her yerde "pessimizm" tartışılmaktadır ve sanki cevabı buradaymış gibi iyimserlik veya kötümserliğin doğruluğu sorusu çok düşünülmektedir.

İnsan düşüşü anlar; çok zor olmasına rağmen açıktır ki, kötümserlik bir sorun değil bir bulgudur ve adı "nihilizm" tarafından değiştirilmelidir. Ayrıca sualin olup olmaması, kendi kendine hastalıktan yozlaşma belirtilerinden, kişisel mizaç bozukluklarından daha iyidir.

Nihilistik hareket, psikolojik *décadence*'in ifadesinden başka bir şey değildir." (Nietzsche 1968:24).

Nietzsche, *décadence* fenomenine ilişkin başka kelimelerde kullanır. Bunlar metinlerinde hemen göre çarpar. Dejenerasyon, çürüme, hasta, hastalıklı, bîtab,

zayıf, hayattan bezgin, çürük yapılı, suçlu, verimsiz, histerikli, kötümser gibi kelimeleri *décadence*'in içeriğini doldurmada kullanırken, bunları *mecâzî*'den daha çok lafzan (literal) anlamda dile getirir. Zirâ, fizyoloji onun felsefî analizlerinde aslî bir yer tutar (Baykan 1989:3). Onun, yazdıklarını incelemeye devam ettiğimizde *décadence*'in birçok genel tiplerinin olduğunu görürüz.

Décadence'in bu genel tipleri şunlardır:

1- Seçimlerin çare olduğuna inanılır, seçimde gerçek olursa çabucak tükenmesidir; Hristiyanlık bir örnektir. (İçgüdüdeki doğal olandan sapma önemli bir örneği teşkil eder); diğer bir örnek de "ilerleme"dir.

2- İnsanın uyarıcı unsurlara karşı direniş gücünü kaybetmesi - ve rastlantıların eline kalması; (insanın) tamamıyla tecrübî olarak büyümesi ve kabalaşması- kişisel zayıflık yoluyla ve ayrıca esastır da. (Bu) uyarıcı ipinin sürekli bir titreşimi gibidir- aşırı bir sınırlılıktır.

3- Kafa karıştırıcı etki ve nedenler: rahatsızlıktaki gerçek nedenin yanlış anlaşılması ve psikolojik durum olması *décadence* anlayışının (insandaki) başarısızlığıdır; örneğin: Bütün din ve ahlâklar.

4- (İnsanın) çok istenen bir durum için fazla ıstırap çekmemesi: Yaşam gerçekte kötülüğe dayalı bir deneyimdir. (İnsan) bir metoddan, şuardan daha değerli ve emsalsiz olan hissizlik (uyku, baygınlık) şuarsızlık durumuna itibar eder." (Nietzsche 1968:27).

Bu ortaya çıkan tiplerin ise yukarıda görüldüğü gibi belirgin özellikleri; ilerleme, bir dine sarılma kendini salıverme, direniş göstermeme, aşırı sinirli ve hissiz olma. Filozof bunları sıralarken, karşıt önlemleri de ortaya koymaktan geri kalmamıştır: İçgüdüdeki doğal olana bağlılık, insanın uyarıcılara karşı direnme yetisine sahip olması, gerçek nedeni anlama uğraşı ve bu esnada din-

ahlâk çemberinin dışına çıkmak, ıstırap çekme gücünde olmak ve son olarak da kötülüğe dayalı bir deneyim olan hayata karşı direnme göstermek.

Nietzsche, d cadence tipine değinmeye devam ederken, aynı zamanda i rahatlatmanın teslim olmak anlamına geldiğini, bunun yerine "hiç bir Şey yapmama"nın daha güzel bir çare olduğunu belirtmektedir: "Herhangi bir reaksiyonun ertelenmesi veya bekletilmesinde kendini güçlü göstermenin mahiyeti: Adiaphoria (aldanmazlık, ilgisizlik) karakterize edildiği kadar zayıflık, "eylem"in kaçınılmaz ve aniden karŐit eylem olarak istenmeden yapılmasıdır. -İrade zayıftır - Emir ve aptallıktan kaçınmak, güçlü bir iradeye sahip olmak ve hiçbir Şey yapmamakla olacaktır. eliŐki - kendi kendini yok etmenin türü, koruma içgüdüsü uzlaŐmadır - Zayıflık kendine kötülüktür. Bu d cadence'ın tipidir.

Gerçekte, biz uygulama hakkında pek çok yansıma bulabiliriz ki, aŐılmaz olana yol gösterecektir. İçgüdü doğru izde olduğu derecede hiçbir Şey yapmamak bir Şey yapmaktan daha doğru olmasa da elveriŐli bir çaredir.

Sınıfların bütün pratikleri, yalnız kendi başına felsefeciler, fakirler, mümkün olan eylemden kendini korumaktan daha fazla belirli bir insan türünün yararına olmayan doğru değer standartlarından esinlenmiŐlerdir.

İ rahatlanmasının anlamı: Mutlak itaat, mekanik hareket, karar ve eylemlerde içgüdüsel isteklerden Şeylerin ve insanların kaınabilmesidir." (Nietzsche 1968:28).

Zayıflığa, acizliğe ve acımaya karşı bir savaşım veren Nietzsche, "Tragedyanın Doğuşu" (Nietzsche 1972:16)'unda, Dionysos'u Apollon'a feda ederken; ömrünün son dönemlerinde yazdığı eserlerde, Dionysos'u, baŐtacı etmiştir. Putların Alacakaranlığı, Deccal, Gücü İsteme gibi eserlerinde Dionysos,

hem yaratıcı, hem yıkıcı yanlarıyla hayatın dinamik akışına işaret eden bir kahramandır (Baykan 1989:13). Bu hususa daha sonra değinmek üzere bırakıp, şimdi biz fizyolojik-manevî *décadencé*'ı incelemeye devam edelim. Bu konuya değinmemizdeki gaye; onun bütün hayatını etkileyen Yunan mitolojisinin figürlerinden Dionysos'u, tam olarak aklını yitirmeden iki üç gün önce (28.12.1888) temize çekmeye başladığı ve deliliğin yerleşmesinin ilk günleri olan 2-3 Ocak'a kadar sürdürdüğü ve son eseri olan "Dionysos Dithyrambosları"na ad olarak vermesidir. Bize göre şu cümlesi onun, o zaman aslında o asıl varmak istediği noktayı yakaladığını gösterir (ki tarih 3 Ocak 1889'dur):

"Bugün, bir belirli tanrısal budalanın Dionysos Dithyramboslarını bitirdiğini bildirdiler bana..." İşte, onun son şiirlerinden "Ariadne'nin Yakınması"ndan birkaç mısra:

*"Kim ısıtır, kim sever beni daha
Sıcak eller uzatın bana!
Yürek mangalları uzatın bana!*

.....

....

Sen peşimdesin, ey Düşünce

...

...

Bana -niye eziyet ediyorsun,

Sen ey acı vermekten haz duyan tanınmaz Tanrı?

Ha ha!

Usul usul sokuluyorsun

höylesi gece yarısında?...

Ne istiyorsun?

Konuş!

Üstüme geliyorsun, sıkıştırıyorsun beni,

Ha! Çok yaklaştın yanıma!

.....

....."

(Nietzsche 1993:69-71)

Bu son kitabı-son şiirleri ile ilgili derin bir inceleme yapıldığı zaman onun Tanrıyla sanki mistik bir yakınlaşma içerisinde olduğu görüleceği kanaatindeyim [H.Z. Ülken de bu tür cümleler serdetmektedir, (Ülken 1958:147)].

Bu ara bölümden amacımız, onun *décadence*'den nihilizme oradan da ideal dünyaya gitme çabasını göstermekti. Fakat biz onun önce bir hastalıklı durum olarak gördüğü fenomenleri kendi anlatımlarıyla irdelemeye devam edelim.

"The Will to Power"ın 28. sayfasında, "zayıflığın sağlık bilgisini" şöyle anlatmakta: "Zayıf"lığın sağlık bilgisi üzerine - Herşey zayıflığın başarısızlığında mümkündür. Ahlâk: Hiçbir şey yapmaz. Burada sadece hareketi askıya alma gücüne bağlıdır, tepki değildir, zayıflığın altında yatan etki hastalıktır. Tepki göstermemek, körce ve aceleyle tepki göstermekten iyidir." (Nietzsche 1968:28).

Zayıflığı hastalıklı duruma bağladıktan sonra, tepki göstermeyi, körce ve aceleyle tepki göstermekten daha iyi gördüğünü dile getiren Nietzsche, iradenin zayıflığını ise şöyle anlatmakta: "İradenin zayıflığı: Bu yanlış anlaşılmayı ispatlayacak bir mecazdır. Burada irade yoktur. dolayısıyla iradenin ne zayıflığı ne de güçlü olması söz konusu değildir. Yığın ve sistematik bir düzenden yoksun olan değersiz itici güç sonucunda "zayıf irade" vardır. Yegâne baskın olan itki altındaki düzenin sonucunda ise "güçlü irade" vardır: Birinci durumda yerçekiminden yoksunmuş gibi salınmak söz konusu iken, diğerinde açık bir yön ve kesinlik vardır" (Nietzsche 1968:28-29).

Açık bir yön ve kesinlik içinde olmayla; iradenin güçlü olacağını, bunun ise biricik yolunun baskın düzenin dışlaması ilca (= itki)'nin sonucu olabileceğini söyleyen filozof, fizyolojik-manevî *décadence*'in oluşumunu ve tedavideki yanlış metodu şöyle dile getirmekte:

"Hastalığın irsî olmaması fakat hastalıklılığın olması: Direncin kırılması, enfeksiyon tehlikesine karşı direnme gücünden yoksun olma v.s.; ahlâkî konuşma, vazgeçme ve düşmanlar karşısında uysallık. *

Kendi kendine sorduğumuzda, zayıf değerlere benzetilmeyen din, ahlâk ve evvelkilerin yüce değerleri, sinir kökenli ve zihinsel hastalıklarda; yumuşak bir formda yine aynı hastalıkları temsil ederlerdi.

Bütün bu hastalıklı durumdaki değer, büyüteç altında bize göstermektedir ki, bu normaldir. Fakat normal olması kolay görülebilir anlamında değildir.

Eski fizikçiler ve bazı doktorların bugün bile varsaydıkları gibi, sağlık ve hastalık arasında özcü bir farklılık yoktur. İnsan (onların) varlık veya içgüdü ilkelerini yapmamalıdır ki, bu onların alanına dönüşmek ve yaşam üzerine bir kavgadır. Bu ise hiçbir zaman iyi karşılanmayan almakça söylenen boş sözler ve gevezeliktir. İki öz arasındaki derece farkı sadece budur. Mübalağa, ölçüsüzlük hiçbir uyumun olmaması normal fenomenlerin teşkil ettiği marazi bir durumdur.

"Kötülük" tam olarak; ölçüsüzlük, uyumsuzluk, mübalağa diye belirlenebilir. "İyilik" de ölçüsüzlük, uyumsuzluk ve mübalağa tehlikesine karşı koruyucu bir tedbir olarak ortaya konulabilir.

Baskın his olarak irsî zayıflık: Yüce değerlerdeki nedendir.

Zayıflığın istenmesi. Niçin? Genellikle zayıflığa ihtiyaç duyulduğu için. Zayıf arzular, has olan ve olmayan hisler, gücü isteme, kibir duygusu, sahip olmak ve daha fazlasına sahip olmayı istemek. Uysallıktaki zayıflık; imandaki zayıflık; doğal olan her şeyin yüzündeki utanç ve nefret olarak yaşamın zıddı olarak zayıf alışkanlıklar ve hastalıklar olarak zayıflık - Öfke ve husumete karşı direnme, intikamdan vazgeçme olarak zayıflık.

Tedavideki yanlış: Systeme fartifant (metodu kuvvetlendirmek)le birlikte insan zayıflıkla mücadele edememektedir. Fakat bu ahlâkileştirmekten, bir çeşit haklı sebep ve izah (v.s.) çabasından daha iyidir.

Tamamiyle farklı iki durumu karıştırma:

Güçteki sakinlik, özellikle tepkiden ileri gelen sabırdır (eşyadaki hiç hareket etmeme buna örnektir. - Ve bitkinlikteki sakinlik, duyum yitimi (anesthesia) noktasındaki sertliktir. Bütün felsefi zahidler ikinci tarzı amaç edinirler. Fakat öncekini gaye edinmek daha gerçekçi (bir davranıştır). - Onlar için duruma nitelik yüklemekle mükemmele erişilmiş gibi olunacaktır" (Nietzsche 1968:29-30).

Hastalıklı durumu -zayıflığı - tedavideki yanlışı ve istenmesi gereken yani güçteki sakinliği dile getirdikten sonra déacence'ın bitkinlik şeklindeki tezahürünü ise şöyle dile getirmekte. Bu metinlerde bir bütünlük olduğu için Nietzsche'ın kendi anlatımını bölmeden aynen onun cümleleriyle size aktarıyoruz: "Tehlikeli bir çok yanlış anlayış - şüpheli veya karışık olmayan görüşlere müsaade etmek: **Bitkinlikteki budur.** Bitkinlik kalıtsal veya sonradan elde edilebilir. Herhangi bir durumda onun nesnedeki yönünün değişmesi, nesnedeki değer (in değişmesi). Onlara karşı olarak (Bitkin olanlar), onlar betimlemenin ve hislerin doluluğundan ileri gelir. Onlara, doluluğunu görme ve nesne için istemiyerek vermek, daha fazla güç ve geleceğe gebe olmaktır. En azı bazı şeyleri ihsan edebilmektir. Bitkinlik azaltan ve baştan savma olan bir şeydir, onların bütün gördüğü de budur. Onlar değerleri fakirleştirirler. (Bunun için) onlar zararlıdırlar. Olamayacak hiç bir yanlış hakkında: Henüz tarihin içindeki ürkütücü bir gerçektir ki, bitkin olma doluluk için daima yanlışa sahiptir. Ve doluluk daha fazla zararlıdır. Yaşamdaki fakirlik, zayıflık, fakirleştirilmiş yaşamdır. Yaşamdaki zenginlik, güç, zenginleştirilmiş yaşamdır. Birinciler yaşamdaki asalaklardır.

İkincisi ise yaşama verilmiş bir armağandır. Bu iki şeyi birbirine karıştırmak nasıl mümkün olur? Enerji ve yüksek aktivitenin el işareti ile bitkinlikde ortaya çıktığında (sinirsel boşalım ve aşırı ruhsal bozulmuş etki olduğunda) zenginlik için yanlış yapmışlardı. Korku da heyecanlanmışlardı.

Aldatıcı (ahlâkça yapılan) ibadet daima güçte ve zengin yaşamda olan ibadettir. Mutaassıb, mecnun, dinsel, saralı bütün acayıplikler gücün en yüksek tipi olarak deneyime sahiplerdir. İlâhî olarak. Gücün bu şekilde aşırı heyecandan ileri gelen korku olması üstün ilâhî düşünceyledir: Burada otoritenin (kilise) başlangıcı vardır; burada birinin kalbinin ve bilgeliğinin izahı vardır. Bu daima her yerde, iradenin "Tanrılaşma"sının gelişimine neden oldu. İrade sınırların, bedeninin, ruhun bir tür bozulmasıydı. Varlığın yüce seviyesini bulma yolu için bir girişimdi. Bir kişinin kendini hasta ve kötü yapmak için harap etme ve aklını bozmadaki belirtileri tahrik etmektir. - Bu da güçlü olmak, daha fazla üst insan, müthişlik, arif olmak içindi. Düşünce, ki bu yolda (insanın) güçteki zenginlik haline gelmesi onun doluluğundan verebilmektedir. Her nerede olursa olsun insanın tapması, araması, verebilmesidir. Buradaki deneyim baştan çıkarmadan ileri gelen sarhoşluktur. Bu yüksek derecede olan güç hissindeki azalmadır. Dolayısıyla saf hukuk onun kendi gücüdür. Gücün en yüksek basamağı en fazla sarhoşluğun ve vecdin olduğu yerdirdi. Burada sarhoşluğun iki kaynağı vardır: Beyindeki gıdanın patolojik durumu ve yaşamdaki doluluğun fazlalığı." (Nietzsche 1968: 30-31).

Gücün en yüksek basamağını en fazla vecdin olmasıyla elde edilebileceğini, beynin hastalıklı durumunu ve hayattaki doluluğun vecdin-sarhoşluğun iki menbaı olduğunu anlatan Nietzsche, "miras olmayan sonradan edinilmiş bitkinliğin" ise, yeterli olmayan, gıda ile bunun sürekli alınması ve onunla ilgili cahillikten ileri geldiğini söylemektedir. Alkolizm'e sürekli çatan ve onun içgüdüsel değil

alışkanlık olduğunu söyleyen fîlozof, alkolizme düçar olmanın aptalca sahtelik ve korkak-beyhude bozulmuşluğun insana hükmetme şekli olarak değerlendirmektedir" (Nietzsche 1968:31). Décadence sıralamasının en üstüne; anarşizmi, onun altına pesimizmi, onun da altına histerikliliği, irade yitimini ve alkolizmi koymaktadır (Nietzsche 1972:47). Alkolizm ile birlikte çattığı Almanlar hakkında düşüncelerine "Putların Alacakaranlığı" adlı eserindeki anlatımıyla bakarsak: "Alman tininin ne olabileceğini kara kara düşünmemiş olan kim vardır acaba? Ama yaklaşık bin yıldan bu yana, bu halk kendi kendini kasıtlı olarak aptallaştırmıştır: Alkol ve Hristiyanlık adındaki iki Avrupa uyuşturucusu başka hiç bir yerde böylesine rezilce kötüye kullanılmamıştır. Son zamanlarda bunlara bir üçüncüsü eklendi: Tek başına tinin bütün incelikli ve atılgan hareketliliğini tırpanlayan müzik bizim kabız müziğimiz, kabızlık yapan müziğimiz. Alman zekasında ne çok kasvetli ağırlık, aksaklık, romatizma ve pijama var, ne de çok bira var Alman zekasında" (Nietzsche 1991a:44).

Almanlara eserlerinin bir çok yerinde acımasızca saldırılarda bulunan Nietzsche (Meselâ: Nietzsche 1994:93-94; Nietzsche 1990b: 175-186), "teşekkür borçlu olduğu" Yahudileri ise farklı değerlendirmektedir. O, décadence'ın sebeplerini gösterirken, Yahudiler yoluyla da âdeta şifa reçetesini de sunmaya çalışmaktadır: "Avrupa Yahudilere neleri borçludur? - Pek çok şeyi iyi ve kötü, her şeyden önce, hem en iyi hem de en kötü olan bir şeyi Ahlâktaki büyük üslûbu, bitmek tükenmek bilmeyen taleplerin korkunçluğunu ve ululuğunu, sonsuz anlamları, tümüyle romantizmi ve ahlâksal sorgulanabilirliğin yüceliğini - ve sonuç olarak, şu hayatın ardında bıraktığı ışıkla, bugün Avrupa kültürünün göğünde, alacalanan renk oyunlarının ve ayartmalarının tam tamına en köstekleyici en seçkin parçalarını seyircilerin ve felsefecilerin arasında, biz artistler, Yahudilere - teşekkür borçluyuz" (Nietzsche 1990b:183).

"The Will to Power"da ise bakın ne diyor:

"Bir Yahudi Almanlara karşı hayır dua edebilir mi! Nasıl bir ahmaklıktır; nasıl bir sarışın kafa, nasıl bir mavi gözdür; yüzdeki ruhtan yoksun söz ve tavırdır; kendi kendine aptalca gerinmektir. Almanların iyi bir dinlemeye ihtiyacı vardır. Çabuk davranmaları fazla çalışmalarından değil, alkoliklerin tahrikleri ve içkinin iğrençliğindedir." (Nietzsche 1968:31).

Bedenî zaafı, acizlikleri ve toplumsal yanlışlıkları bir bütün halinde değerlendirmeye çalışan Nietzsche; çöküşte, hastalıklı yapıda bunların önemini vurgulama çabasının yanında hastalık derecesini derin hale getiren sınıflamayı da yapmaktadır: "Bitkinliğin teorisi - günah, zihinsel bir hastalıktır, suçtur, anarşistliktir. Bu sınıfları ezme değildir. Fakat bütün sınıfların önceki toplumlardaki en aşağı tabakasıdır. Gerçektir ki bizim bütün sınıflarımız bu unsurlar tarafından arındırılmıştır. Anlamalıyız ki modern toplum "toplum" değildir, "beden" değildir. Fakat skandallarla dolu hastalıklı bir yığındır. Zirâ, toplum uzun süre sahip olmadığı için gücü dışarı atar.

Yüzyılın sahip olduğu hastalık derecesinin derin hale getiren sınıflama:

Modern değer;

Modern ruhçuluk,

Bizim bilim

}

hastalıklardaki form."

(Nietzsche 1968:31-32).

Aslında o, "modern değer, modern ruhçuluk, bizim bilim" gibi sınıflamalar yaparak "hastalıklardaki form"u tespit etmeye çalışsada; önceden tespit ettiği hastalığın adını koymuştur: Hristiyanlık... Hristiyanlığı en büyük belâ olarak

gören ve onunla mücadeleye girişen Nietzsche, bunu çürümeyle izaha çalışmıştır: "Çürüme (corruption) durumu - Sosyalist - komünist bozulmayı olduğu kadar Hıristiyanlıktaki bozulmayı da (Pascal örneği) unutmadan bozulmayı oluşturan formları anlamak (Hıristiyanlıktaki sonuç - doğal bilimin görüş noktası, sosyalizmin yüksek toplum fikri sınıf düzenindeki düşüklüktür); çürümenin "altında yatan": gerçek dünya, dışarıdaki dünya gibidir, bu varolagelme burada diğer dünyadaki varlıktı. Buradaki terimler uygun değildir. Burada insanın yıkmaya, yoketmeye, savaşmaya sahipliği söz konusudur. Her yerde Hıristiyan nihilizminin değer standardı hâlâ bütün maskelerin altındaki kavga ve çekime sahiptir. Örneğin, bugünkü sosyoloji de, bugünkü müzik de, bugünkü kötümserlik de (Hıristiyan ideal değerlerinin bütün formları). İster bir kişi için doğru veya diğeri olsun: doğrunun buradaki anlamı insan türünü yükseltmektir.

Rahip, özün nahoş biçimi gibi ruhun çobanıdır. Bütün eğitim tarihi, çaresiz, kabul edilemez, ağırlık merkezinden yoksun ve değerleri yalanlama yoluyla lekelenmiştir." (Nietzsche 1968:32).

Değerlerin yalanlama yoluyla lekelenişini ve bunun müsebbibinin de "Rahip" olduğunu söyleyen Nietzsche, Hıristiyan nihilizminin değer standardının dayanılmaz bir çekime ve her şeyin arkasındaki asıl yüze sahip olduğunu söylemektedir. İradedeki *décadence*'in bozulmaya daha fazla müsait olmasını, değerlerin kendi kendini yoketmesinde daha iyi gören Nietzsche;

"Bozulma için acımaya sahip olmadığında doğa ahlâk dışı değildir. Buna karşın psikolojik gelişim ve insanoğlunun ahlâk hastalığı ile ilişkisi patolojik ve doğal olmayan ahlâk neticesiyledir.

Ekseriyetle insanoğlundaki hissedilebilir olanlar patolojik ve doğa dışıdır.

İnsanoğlundaki psikolojik ve ahlâki bozulma niçindir? Organ değiştirildiğinde vücut çürümüştür. Diğergamlıktaki doğru ne psikolojiden çıkarılabilir, ne de yardımdaki doğruluk kaybedilmiş eşitlikten. Bunlar bozulma ve şerefsizliğin mükafatıdır.

Burada toplumda dayanışma yoktur. Toplumda dayanışmanın olmadığı yer kısırdır; üretimsizdir ve tahrip edici unsurlar mevcuttur. Tesadüfen iradenin d cadence'ındaki bozulmaya daha fazla sahip olması onların (değerlerin) kendi kendini yoketmesinden iyidir." (Nietzsche 1968:32-33) dedikten sonra, yüksek değerleri belirleyen savaş olduğunu, sosyalizmin içgüdüyü bilemeyeceğini, hayatın savaşın bir sonucu olduğunu ve toplumun kendisinin savaşın anlamı olduğunu söylemektedir. O, örnek bir d cadent vermektedir: Biyolojist - ahlâkçi Mr. Herbert Spencer: "Bilimdeki ideal çok derin olabilse bile, henüz d cadence tarafından tamamen bilinçsiz bir etkidir. Bizim bütün toplumumuz buna delildir. Ona (d cadence) itiraz tecrübeden ileri gelir ve o sadece toplumdaki çürüme formları olarak bilinir. Ve sosyal adalet normları için çürüme içgüdümüz d cadence'ı kaçınılmaz kılar. Bu normlardaki yaşam bugünün Avrupa formülasyonundaki onun sosyal ideal bildirisidir. Eski ırkların ideallerinden ileri geldiği söylenemez.

Sürü içgüdüğü - Güç şimdi hükümdarlığa sahip olur - aristokrat toplumlardaki içgüdüden kaynaklanan bazı şeylerin bütünsel farklılığıdır. Ve özdeki mahiyetin belirlenmiş birliklerdeki değeridir. Sosyalizm tam olarak basitçe herhangi bir içgüdüyü sürüdekinden daha iyi bilemez. Yani bu hiçliğin özüdür. Daima her yerde "eşit haklara" sahiptir. Her yerde onun hiçlik değeri vardır.

Değer, bugün toplumların farklı biçimlerde bir başvurusudur, (ve değer) yüksek değerlerin tahsisi olarak barıştan çok savaş tarafından belirlenmektedir.

Fakat bu hüküm anti-biyolojiktir. - Yaşamın décadence'ındaki tazeliğin kendi kendiliğidir. Yaşam, savaşın bir sonucudur, toplumun kendisi savaşın anlamıdır. Bir biyolojist Mr. Herbert Spencer décadent'dir; bir ahlâkçı olarak da (böyledir)." (Nietzsche 1968:33).

Nietzsche; aşağıda sunacağım bölümde (ki bu Ocak-Sonbahar 1888 tarihine yani sağlıklı durumun bitimine rastlayan tarihtir). Tanrı anlayışının nasıl yüceltilmesi gerektiğini, aksine onun dindarlık adı altında nasıl décadence'a sebep olduğunu, ırkın çürüme olduğunu ve değerın nasıl bir yanlış anlaşılma sonuca bitkinlik haline geldiğini; en önemlisi de insandaki hayvanî içgüdünün nasıl her şeyin başı haline geldiğini sorgulamaktadır: "Décadence, şanslıyım ki bütün bir bin yıllık hata ve karışıklık sonrasıdır (ve) ben Evet ve Hayır'ın kılavuzluğu yoluyla yeniden keşfedebildim. Hayır, bütün zayıf şeyleri yapmayı öğretiyor. - bu bitkinliktir. Evet, bütün güçlülükleri öğretiyor, ki bu gücü depolamaktır (ve) bu güçlü duyguların başarısıyladır. Birine veya diğerine sahip olma düşüncesi uzak değildir: Değer düşünce olabilirdi, kendi kendine zelil etme acı, yaşamı yoketse bile. Bütün bunlar, bitkinlikteki değerlerdir. Bitkinlik psikolojisi üzerine süre gelen refleks beni, bitkinlik yargılarının değer dünyasına ne derece nüfuz etmiş olduğunu sormaya zorlar.

Yabancı dünyada evinde olmama rağmen çıkarsamam sürpriz olduğu kadar mümkündür: Bütün yüce değer yargıları -insanlığı tamam olarak baskın hale geldi, sonunda da onları uysallaştırdı- bitkinlik değerlerinden çıkarsanabilir.

Dindarlık adına diye olan şeylerin altında tahrip edici meyilleri çekip çıkardım; bir kez Tanrı, zayıflık, zayıflık öğretisi diye adlandırıldığında zayıflığa düşer. "İyi insan"ın kendisine etki eden décadence'ın formlarından biri olduğu kanaatindeyim.

Hâlâ Schopenhauer düşüncesinde değer, yüce olan, yalnızca değer, bütün değerlerin temeli olarak -herhangi bir günahattan daha tehlikeli olarak kabul ettiğim ilk günahdır. Kovulmanın tasviyesi ve türleri seçme prensibi olarak haç par excellence (mükemmel) değer olarak adlandırılmaktan çok uzaktır. Felaketin yönü - felaket, zayıf olarak söylendiğinde: harap olma!- **Bir şey bir kez Tanrı diye adlandırılınca - O kimse felakete karşı koyardı, bu insanoğlunu bozdu ve onun maneviyatını kırdı. Tanrı'nın ismi hürmetsizce kullanılmamalıdır.**

İrk çürümedir - (bu çürüme) günah yoluyla değildir fakat cahillik nedeniyledir; o çürümedir. Çünkü bitkinliği bitkinlik olarak kabul etmedi: Psikolojik durumlar hakkındaki yanlışlar bütün hastalıkların kaynağıdır. Değer bizim büyük bir yanlış anlamamızdır. Problem: Değer hakkında kural yapmak nasıl bitkinlik haline geldi?

Farklılık: Bu sonunda nasıl güç haline geldi? - İnsandaki hayvansal içgüdü her şeyin en başı haline nasıl geldi?" (Nietzsche 1968:33-34).

Nietzsche tarafından önemle savunulan ve ateist varoluşçularca geliştirilen ahlâkî gerekçelere dayanarak Tanrı'yı reddetme görüşü (Aydın 1992:207) aslında Nietzsche'nin bütün yaşamı boyunca yazdıkları bir bütün halinde incelendiğinde kendini tekzib eden bir görünüm almaktadır. Nietzsche'nin başkaldırışı, onun son kitabı olan, şiirlerini derlediği Dionysos Dithyrambosları'nda ifadesini bulan:

".....
Zalim avcı
en gururlu esirinim
....." (Nietzsche 1993:75) ve;
"Hayır!
gel geri
bütün işkencelerimle birlikte geri gel!
Bütün gözyaşlarım
sana akıyor;

*yüreğimin son alevi
seni aydınlatıyor:
Gel, geri gel,
tanınmaz Tanrım! Acım benim!
son mutluluğum benim!" (Nietzsche 1993:79)*

mısralarında farklı bir anlam bulmaktadır.

Nietzsche, felsefesini; hayatıyla birlikte götürmüştür. Onu; zaman zaman değil, her zaman, her ânında birlikte olduğu bir olmasa olmaz; hava gibi su gibi görmüş ve hayattan elini eteğini çektiği âna kadar da kendisiyle birlikte yaşatmıştır. Nietzsche'nin fikrinin değişim evreleri aynı zamanda, varoluşunun devreleri de olmuştur. O; "ben yazılarımı her zaman bütün vücûdumla ve hayatımla yazdım" (Weischedel 1993:348) diyen bir filozoftur. Bu zâviyeden *décadence*'in manevi ve fizyolojik tezâhürlerine baktığımızda önce Nietzsche'nin yaşadığı *décadence*'i görürüz. O, kendi penceresinden *décadence*'i değerlendirirken Lauter'e göre; o, Sokrat örneğinde göstermeyi denediği gibi, akıl yoluyla *décadence*'a karşı bir mücadele yapılamayacağını, bilakis iradenin değişimi ile yapılacağını ifadeye çalışıyordu (Lauter 1971:68).

Onun kültürü yeniden yaratma felsefesinde idealizm ve realizm daha sıkı bağlarla bağlıdır, iç içe geçmiştir. Kültür, yani değerler yaratıcısı Üstünsan (Übermensch) sürüden ibaret olan insanlarla, kendi yarattığı yeni değerler levhasını kabul ettirme uğraşısı içindedir. İşte bu *décadence* dünyasında üstünsan değerlerini dikte etmeye çalışmaktadır. Fakat, bu çoğu düşünüre, fiction (= yapıntı) olarak görünmektedir. Nietzsche, Sokrates sonrası tüm felsefe geleneğine karşı olumsuz bir tavır sergilemiştir (Nietzsche, 1972:60,61). O, Sokrates ile birlikte, akla ve düşünmeye bahşedilen sahte özerklik sayesinde felsefenin, büyük bir ölçüde idealist bir çizgide olmak üzere, bir ontolojiler, metafizikler, teolojiler, epistemolojiler, etikler bolluğuna gömüldüğünü söylemektedir.

Halbuki, esas ve biricik olan oluştur. Akıl ve dūřünme, fizyolojik birer fonksiyon olarak kavrayıcı ve bilişsel (cognitive) bir nitelik taşımazlar, onlar ancak oluşu adlandırma aracı olabilirler. Dūřünmenin yapabileceği tek Őey, oluşu, bir fizyolojik psikolojik vetire olarak gormek ve onaylamaktır, onun yaşamadan ibaret olduğunu tasdik etmektir. (Özlem 1993:56) Nietzsche'ye göre (yine Sokrates'e dönersek) Sokrates'in, onun metodunun dialektik d'cadence'ın bir başka işareti olması, akla verdiği anlam, işitsel halüsinasyonları ve kendi isteğiyle ölüme gitmesi gibi özellikleriyle d'cadent filozofların prototipidir. (Baykan 1989:61). Bu konu, "Putların Alacakaranlığı" adlı eserinde geniş geniş ele alındıktan sonra (Nietzsche 1991a:14-15-16-17-18), kimi zaman övdüğü Sokrates'i bir de Őöyle tavsif etmektedir: "Sokrates kendini ciddiye aldırان bir şaklabandı: Böyleyken gerçekte olan neydi?-" (Nietzsche 1991a:15).

Nietzsche, Batı dūřüncesinde binlerce yıldır devam edegelen d'cadent vetiresini vücuddan iře başlayarak gerçekteştirirdi. Fakat, ruh ve beden ayırımına karşı çıkan filozof Nietzsche, "bütün bir nihilizm sorununun genel bir betimlenişi olarak görebileceğimiz d'cadence'a bir panzehir sağlamaktadır." Ve o, modernizm sorununa olumsuz bir cevap vermekten ziyade, ondokuzuncu yüzyıl romantizminin karakteristiği olan istenç kötümserliğinin karşıtı olarak olumlu bir teşhis önermiştir. (Stauth 1995:254). Onun bir çare öne sürdüğünü söyleyenlerin yanında, d'cadence problemine karşı çaresizliği öne sürdüğünü iddia edenler de vardır. Kendilerince Nietzsche yorumculuğuna soyunan herkes bu kadar systemsiz bir filozoftan istediğini çıkarmakta zorluk çekmez. Nitekim, "Kozmolojik Nihilizm" adıyla bir kitap neşreden Orhan Münir Çağıl da onun hakkında řu ilginç tespitte bulunmaktadır:

"Görölüyor ki Nietzsche, insan kalbini ve kafasını hudutsuz ölçüsüzlüklere

itebilecek kabiliyettedir. Bu noktada, Nietzsche mâkul insanı değil, bilakis, kâinata (kozmosa) ve hayata müncezip, daha doğrusu meczup insanı terviç eder görünüyor" (Çağıl 1978:109) Çağıl'ın kitabının ilginç yönleri pek çok yalnız, o şunu gözardı etmekte; Nietzsche kendi deyimiyle; "Hakikatimin ben senin..." (ki bu son kitabının son mısraıdır) dediği, asıl hakikati aramakta. Konunun daha vazih bir şekilde anlaşılması için, yine biz décadence'daki insana, Nietzsche'nin kaleminden son şiirinin son mısralarını dile getirelim:

".....
Yoksullaşman gerek,
ey kafasız Bilge!
sevilmek istiyorsan
Yalnızca çekenler sevilir;
yalnızca açlara verilir
önce kendini armağan et, gitsin, ey Zerdüşt!
- Hakikatimin bu senin..."
(Nietzsche 1993:103)

Kuzey Avrupa'nın güçlü ırklarının Hristiyan tanrıyı kendilerinden itip uzaklaştıramamış olmalarına ve hastalıklı, yaşlılıktan güçsüzleşmiş bir décadence yaratığının üstesinden gelememiş olmalarına hayıflanan Nietzsche, bu décadence içgüdülerinin gayet normal olduğunu (Nietzsche 1986:28-29) söyleyerek, bunun görünümünü şöyle dile getirmekte: "**Bütün yeryüzü tek bir tımarhane! - Dindar insan, Kilise'nin istediği biçimiyle, tipik bir décadent'tir**" (Nietzsche 1986:77).

Nihil'e bu noktada ulaşmak kaçınılmaz oluyor. Ancak, bu décadence'den sonra yeniden yaratmaya tutsağız, yoksa bu halde kalmak décade'ı, hiçliği yakalayan insanı yok eder. Bu Hristiyan - nihilist durum (veya diğer kültürler için düşünülürse; kendi batıl inançları - nihilist durum)'un maskesi düşürülmeli (Nutku 1968:141) ve nihilden kaynaklanan itki ile oluşan ateş sarmalı yaşantımızı... O zaman décadence'ı aşarak yaşanılır hale gelir dünya...

B. D cadence'ın Mantıkî Bir Sonucu Olarak Nihilizm

Yıkmayı, yapmak için öngören bir anlayış olan Nietzsche'nin nihilizmi, "en yüce değerlerin kendini değersizleştirmesi" olarak formüle edilen bir kurtulma çabasıdır. O, "Zerdüşt Böyle Diyordu" adlı eserinde; "Ben size ruhun   değişmesini bildireceğim: Ruhun önce nasıl deve ve devenin nasıl arslan ve arslanın sonra nasıl  ocuk olduğunu anlatacağım" (Nietzsche 1981:43) derken, deve ile o; saygının, ideallere inancın ve gelenekten intikâl edenlerin sabırla taşınılmasının safhasını keşfetmektedir. Arslan bu inancın parçalanmasını h r ruhun dönemini, nihilizmin derinden yaşanılmasını simgelemektedir.  ocuk sonunda nihilizmin yenilmesi çarelerini arar. Bu hayata masumâne "evet" deyişin, yeni bir inan lılığın dönemidir (Weischedel 1993:349).

Nietzsche; gelişen Őuurun aynı zamanda bir hastalık, bir tehlike olduğunu ve bunun Őuurlandırmanın temellendirilmesinde daha sık görüldüğünü söylemektedir. O, nihilist hareketin zayıflatılar, gevşetilen, hastalıklaştırılan zihnin fizyolojik hastalık belirtilerin sonucunda geleceğini görmekteydi. İrade gücünün iktidar mücadelesi ve mantığı nihilizm olan d cadence'ın fenomenleri ile bir süreç ortaya çıkmaktadır (Lauter 1971:68-69). Nihilistik bir dayanışma süreci içgüdülerin tesiriyle ve dayanışmasıyla ortaya çıktığı kanaatinde olan Nietzsche (Lauter 1971:71)'de nihilizm psikolojik durum olarak   anlamda göze çarpar.

1. Olaylarda olması gereken ahlâkî m n n bulunmayışı. Bunun  zerine , arayıcı cesaretini kaybeder ve g  ten düştüğünün farkına varır. Yüksek bir mantığın süreci, ahl klı dünya düzeni, sevginin artması genel bir mutluluk durumunun yaklaşması, ya da hiçlikte birlikte kaybolmak gibi olaylarda aranılan anlamlar bulunamayınca birey; kendini aldatmış olmanın utancı, boşunalığın verdiği acı, güvensizlik, toparlanma fırsatının bulunamayışı gibi durumlarla nihilizmin psikolojik durumu tez h r eder.

2. Kendi değerine inancını kaybetmiş olanın, kaybettiği değeri; toplumda, kendi dışında bir tanrılık modus (kip = ölçü, kural)'unda, bütünde araması ve bir bütünlük, düzen, sistem kurmağa uğraşması ile ortaya çıkan psikolojik durum.

3. Oluşum gaysizliği ve bir bütün-birimin bulunamayışından sonra oluşan psikolojik hal. Bu dünyanın bir aldanma olması hakikatin öte dünyada aranması. Fakat, bu dünyanın insana verdiği, onun öte dünya için sakladıklarına ağır basınca, bütün metafizik dünyalar yıkılır. Bu nihilizmin son şekline varıştır. Artık, tek başına bırakılan dünya, tek realitedir. O, bütün ahlâk yorumlarına ve değerlendirmelerine karşı ilgisizdir (Nietzsche 1968:12-13-14).

Bir olumsuzluk değil bir kriz durumu olan nihilizm, her inancın yanlışlığının olabilirliği inancıyla kurulur. Nietzsche bunu "radical nihilizm" tanımlamasıyla şöyle dile getirmektedir:

"Radical nihilizm, kabul edilen en yüksek değerlere ulaşıldığında varlığın mutlak savunulamazlığı inancıdır;

Bu gerçekleştirme; "doğruluğun" ortaya çıkarılması ile ilgili bir sonuçtur - böylece onun kendisi ahlâkta inancın bir sonucudur" (Nietzsche 1968:9).

Yukarıda izah ettiğimiz üç durum ile ilgili; nihilizme nasıl ulaşıldığını ve bunun psikolojik halini dile getiren bölümlerini; "Kozmolojik Değerlerin Çöküşü" başlığıyla şöyle anlatmaktadır:

"Kozmolojik Değerlerin Çöküşü"

Her halûkârda kendisinde olmayan bir "manâ"yı aradığımızda, psikolojik bir durum olarak, ilk etapta Nihilizme ulaşılacaktır: Böylece, sonuçta, bu (manâyı) arayanın cesareti kırılmış olacaktır. O zaman nihilizm, gücün boşa harcanmasının

kabûlü, "beyhûdeliğin", güvensizliğin ıstırabı, huzuru tekrar elde etme, yeniden kazanma fırsatının olmayışı -kendini pek uzun zaman aldatmış gibi kendi önünde kendinden utanmaktır. Bu anlam: Her halükârda bazı en yüksek ahlâkî dünya düzeninin icrası olabilirdi; veya insanlararası ilişkilerde sevgi ve ahengin büyümesi olabilirdi; veya evrensel mutluluk durumuna tedrici bir yaklaşım olabilirdi; veyahut da evrensel bir imhâ durumuna doğru ilerleme olabilirdi- herhangi bir amaç, en azından, bazı anlamları oluşturabilir. Bütün bu fikirlerin ortak yönü, süreç içerisinde başarılabilmesidir ve şimdi, insan hiçbir şeyi amaçlamamayı ve hiçbir şeyi elde etmemeyi gerçekleştirebilir. Böylece, **Nihilizmin bir sebebi olarak iddia edilen amaç hakkında umutsuzluk: İster özel bir amaç hususunda, isterse umûmilemiş, bütün gelişmeyi ilgilendiren amaçlar hakkında önceki bütün varsayımların gerçekleşmesi (ile ilgili) olsun, yetersizdir.**

İkinci olarak, gerçekten de her olaydaki ve her olayın altındaki her organizasyonda, insana bir bütünlük, bir sistematiklik önerildiğinde ve hayran olunan, hürmet edilen bir ruh, hüküm ve idare ile ilgili bazı yüksek formlar düşüncesinde yuvarlandığında, psikolojik bir durum olarak Nihilizme ulaşılır. (Eğer bu bir mantıkçının ruhu ise, tam bir mevcudiyet ve gerçek diyalektik, onu her şeyle uzlaştırmak için oldukça yeterlidir). Birliğin bir çeşidi, "birci"liğin (monizmin) bir çeşidi: (İşte) bu inanç, mutlak olarak insanın üstünde olan bir küllîlik ile ilgili derin bir duygu vermeye kâfidir ve O (insan) kendisini ulûhiyetin bir makamı olarak görür.

- "Küllîliğin iyiliği ferdiliğin (kendisine) adanmasını ister, fakat, bakın (işte), böyle bir küllî yoktur! Esasında insan, son derece değersiz olan iyi kendisi vasıtasıyla işlediğinde kendi öz değerine olan inancını kaybeder; yani kendi öz değerine inanabilmek için böyle bir iyi tasavvur eder.

Psikolojik bir hal olarak Nihilizm ancak üçüncü ve son şeklidir. Burada verilen iki görüşe göre, varoluşun hiçbir hedefi yoktur ve bütün bu varoluşların altında, ferdin, yüce bir değer bir parçası olarak kendisini temellendirebileceği büyük bir birlik yoktur, geriye bir kaçış kalır: Bir aldanma gibi varoluşla ilgili bu küllî dünyaya söz geçirmek ve onun ötesinde bir dünya icat etmek, gerçek bir dünya, fakat, insan nasıl bu dünyanın sadece psikolojik ihtiyaçlardan kurulu olduğunu, ve nasıl kendisinin kesinlikle ve dünyaya ait olmadığını keşfeder keşfetmez nihilizmin son şekli şöylece ortaya çıkar: O (nihilizm) herhangi bir metafizik dünyaya inanmamayı ihtiva eder ve gerçek bir dünyaya herhangi bir biçimde inanmayı yasaklar. Kişi varlığın gerçekliğini yegâne gerçeklik olarak kabul edecek, bu noktaya ulaşıncaya dünya sonrasıyla her türlü gizli teması ve yanlış uluhiyetleri kendisine yasaklar. Fakat her ne kadar bu dünyayı inkar etmek istemiyorsa da bu dünyaya katlanamaz." (Nietzsche 1968:12-13-14).

Nietzsche, oluşum içinde değer, anlam ve amacın olmamasını nihilizmin savunduğunu iddia ederken, varlığın da hiçliğin karşıtından türetildiğini söylemektedir. Ve hakikatin olmadığı yalnızca oluşun egemen olduğu dünyada, insan kendini yaratmak zorundadır. Dünya insanla kendini yaratacaktır, aksi halde dünya bir enerji canavarıdır (Nietzsche 1990a:14). Nietzsche farklı isimlerle çeşitlendirdiği nihilizmi, ruhün güçlülüğünün en yüksek derecesinin en zengin hayatın üstünde bir ideal olduğunu da vurgulamadan edememekte:

"Değerler ve onların değişiklikleri, onların bu değerleri hakikat diye kabul etmelerinin gücündeki artışla ilgilidir.

Güçteki artışın bir ifadesi olarak inançsızlığın, kabul edilmiş "ruh hürriyeti"nin ölçüsü.

Nihilizm, ruhun güçlülüğünün en yüksek derecesinin, kısmen yıkıcı, kısmen alaycı, en zengin hayatın üstünde bir idealdir." (Nietzsche 1968:14).

En zengin hayatın üstünde bir ideal olarak tanımladığı nihilizmi; aktif ve pasif diye belirgin iki kısma ayıran filozofun, şimdi bu çerçevedeki düşüncelerine bakabiliriz.

B.1- Aktif ve Pasif Nihilizm:

Nietzsche, "kabul edilen en yüksek değerlere ulaşıldığında varlığın mutlak savunulmazlığı inancını" "radical nihilizm" olarak nitelerken, "mükemmel nihilist"i de şöyle tarif etmektedir:

"Mükemmel nihilist - Nihilistin gözü çirkinlik yönünde idealleştirir ve (onun gözü) onun hatırladıklarına karşı inançsızdır: O, onların düşmelerine, yapraklarını kaybetmelerine izin verir; uzaktakinin üzerine zayıflığı boşaltan ölü gibi solgunluğun karşısında onları muhafaza etmez. Ve kendisi için yapmadığını, bütün geçmiş insanlık için de yapmaz: O (nihilist), düşmesine (düşüp ölmesine) izin verir (değerlerin)" (Nietzsche 1968:17).

Değerlerin düşmemesi için uğraş vermeyen nihilist, aktif veya pasif olmak üzere bu iki durumdan birini yaşayabilir. Nietzsche, bunu şöyle içeriklendirir.

"Nihilizm başka manâya da gelebilir:

O (nihilizm) gücün işareti olabilir: Ruh o kadar büyümelidir ki, önceki hedefler ("kanaatler", inancın kısımları) yetersiz olsun (genel olarak varlığın durumları ile ilgili sınırlamayı ifade eden, bir inanç gelişen, büyüyen, güç kazanan şartlar altında otoriteye itaat için). Veyahutta kendisine verimli bir şekilde, bir hedefi bir neden, bir inanç koymak için gücün yokluğunun bir işareti.

O (nihilizm), yok etmenin şiddetli bir kuvveti olarak **-aktif nihilizm** olarak, izafî gücünün en yüksek noktasına ulaşır.

Onun zıddı: Öyle uzun uzadıya saldırmayan **-bezgin- nihilizmdir**; onun en meşhur şekli Budizm; **pasif bir nihilizm**, zayıflığın bir işareti. Önceki, hedefler ve değerler yetersiz olduğu ve öyle uzun uzadıya inanılmadığı için ruhun gücü tükenmiş, bitmiş olabilir; tâ ki (her kuvvetli kültürün dayandığı) değerler ve hedeflerin sentezi ortadan kalkar (erir) ve ferdî değerler birbirleriyle savaşır: bölünüp dağılma- ve yeniden canlanan, şifâ veren, sakinleştiren, uyuşturan her şey değişik **sahte kıyafetler altında**, dinî veya ahlâkî, veya siyasî veya estetik v.b. olarak ortaya çıkar." (Nietzsche 1968:17-18).

Yok etmenin kuvvetli bir şekli olarak gördüğü aktif nihilizmi ele alışının yanında Budizm örneğini de vererek; pasif bir nihilizmin nasıl olabileceğini göstermektedir. Aktif nihilizmin aksine, pasif nihilizmde uzun uzadıya saldırı olmadığı gibi bu hal; bölünen, dağılan "yeniden canlanan, şifâ veren, sakinleştiren, uyuşturan her şeyin değişik kılıklarda (dinî, ahlâk, siyasî, estetik v.b.)" ortaya çıkmasıyla kendini gösterir. Aktif nihilizm, ruhun gücünün artması olarak ortaya çıkarken, pasif nihilizm aksine gücün azalması, kılık değiştirmesi ve nötrleşmesi olarak kendini gösterir.

Nihilizmin karakterini de tahlil eden ve bunu bir "beyhûdelik" olarak nitelendiren Nietzsche'nin nihilizmde pasif veya aktif şekilde mücadele edilmesini istediği son nokta; "hiçbir şey ebedî değildir" nihâi noktasıdır.

"Uç durumlar alâlede durumlarda başarılı değillerdir. Fakat zıt çeşitlerdeki uç durumlarda başarılıdırlar. Böylece doğadaki ahlâk dışı inanç, amaç ve anlamsızlık Tanrı'ya inancın psikolojik gerekliliğinin etkisi ve esas olarak ahlâkî

düzenin kabul edilemez hale gelmesiyedir. Nihilizm bir noktada ortaya çıkar ve varlıklardaki nahoşluk daha öncekinden daha büyük hâle gelmez. Çünkü kişi varlıktaki, acıdaki herhangi bir "anlam"a itimad etmez. İzahı bir sonucu bağlanmadan dağılır; çünkü onun (anlamın) izahı düşüncedeydi, o şimdi, bütün varlıklardaki anlamın olmayışı gibi ve herşey beyhûdeymiş gibi gözüküyor.

Bu "beyhûdelik" bugünkü nihilizmin karakterini kurar ve hâlâ mevcut olduğunu gösterir. Önceki değerlere olan itimatsızlığımız soru haline gelene kadar büyür:

Çözümün açıklığını vermeksizin komediyi uzatmak bütün "değer" kuralları için geçerli değil midir? "Beyhûdelikdeki" süreklilik, amaç veya sonu olmamazlık, ideayı müthiş bir felce uğratmaktadır. Özellikle...

Korkunç formdaki bu düşünceyi düşünelim: O olarak varlık anlamsız veya amaçsızdır, henüz yokluktaki herhangi bir finale sahip olmadan kaçınılmaz olarak tekrar vuku bulur: "Sonsuz olarak tekrar vukua gelme"

Bu nihilizmdeki formun had safhasıdır: Hiçbir şey ("anlamsızlık") ebedî değildir!" (Nietzsche 1968:35-36).

Pasif nihilizm, yorgun nihilizmdir. Budizmin Nirvanası gibi bir şey olan bu tür nihilizm de artık bir şey istenmez, kişi moralden kopmanın yarttığı boşluktan sıyrılamaz (Kuçuradi 1995:58). Pasif nihilizme örnek olarak Budizm'in Avrupa formunu gösteren Nietzsche bunu şöyle tavsif etmektedir:

"Budizm'in Avrupa formu: Bilgedeki enerji ve güç bu inanca zorlanır. O mümkün olan bütün hipotezlerden daha bilimseldir. Amaçdaki sonu inkâr ederiz: (Eğer varlık ulaşmış olsaydı bile).

Panteizmdaki antitez anlayışı buradaki teşebbüsdür "Herşey mükemmel, ilâhî, sonsuz" Ayrıca "sonsuz vukua gelme"deki imanın zorlayıcılığı şu soruları ortaya çıkarır: Bütün şeylerdeki panteistik iddiâ ahlâkî olarak imkânsız olabilir mi? O sadece ahlâkî iyi olarak hakkından gelebilir. "İyi ve kötünün ötesinde" bir iyiyi tasavvur etmek için o duyumsanabilir mi? Bu duyumdaki panteizm mümkün olabilecek mi? Bundan daha iyi bir usul iddia ederek, usulden ileri gelen bir amaçdaki ideayı ortadan kaldırabilir miyiz?

- Ve daima aynıdır. Spinoza eylemlerdeki mantıksal gerekliliğin müspet durumlara temel içgüdüleriyle birlikte en kısa zamanda ulaştı, mantıklıydı da, o hislerine muvaffak oldu ki bu yolla dünyayı kurabildi." (Nietzsche 1968:36).

Spinoza'nın, eylemlerdeki mantıksal gerekliliğin olması prensibiyle hareket etmesini, olumlu durumlara temel içgüdüleriyle beraber (kısa zamanda) ulaşmasını, mantıklılığı olarak gören Nietzsche, onun yeni bir dünya kurabildiğini söylemektedir. Bu durumunun Spinoza'ya has olduğunu da söylemekten de geri durmaz. Daha sonra o; insanların birbirlerini ezdiğini, ihmal ettiğini, bunun da ahlâkîlik adı altında yapıldığını vurgulamaktadır. Bu konuyu muhtelif bölümleri de aşağıda kendi anlatımıyla sunalım:

"Fakat onun durumu sadece tek bir durumdur. Bütün temel karakter hususiyetleri hadiselerin arkasındaki ile mücadeledir, bu bütün hadiseler izahını buldurur. Bütün bireysellik kılavuzluk galip gelme duruma ile birlikte, evrensel varlıkların bütün eylemine hoş geldin diyerek bireyin sahip olduğu temel karakter hususiyetlerinde onu tecrübe etmektir.

En mühim nokta, değerli ve iyi olarak kendi kendine temel karakter hususiyetlerini deneyimleyebilir olmaktır - hızla birlikte.

O ahlâkîlikdi (böyle olması) hiçbir şeyin ötesine geçmeden ve çaresizliğe karşı yaşamı korumaktır. **Hemen hemen bütün insanlar ve sınıflar, insanlar aracılığıyla ezildi ve ihmal edildi:** O, aciz varlıkların insana karşı bir deneyimidir, doğaya karşı değil. Bu varlıklara karşı dünyadan nefret ettirmeyi ve ümitsizliğe meydana getirir. Ahlâkîlik şiddeti konu edildi, şiddeti yapan "âmir" umumiyetle düşmanlarına karşı olarak alelâde insanı korumak zorundadır ki, kuvvetlendirmek ve cesaret vermek ilk olarak bu anlamdadır. **Sonuç olarak ahlâkîlik,** insan düşüncesindeki nefret ve hakir görmenin son derece fazla olması bu kurallardaki temel karakter hususiyetleriyedir: onlar gücü isterler. Bu ahlâkîlik, çözümsüzlük inkâr etmek ve bozmak için. - Bu değerler ve karşıt hislerle birlikte en üst nefrete sürüklemeyi aramak anlamına gelecektir. İmanı kaybedip zulüm ve acı duyma olursa onlar gücü istemeyi hakir görmeyi doğru bulacaklardır, çaresizlik ümitsizlik safhasına gireceklerdir. Bu hususiyet yaşamın özü ise ve ahlâkî istemeyi gösterebilecekse bu çok fazla "gücü isteme"yi saklı kıldı ve gücü isteme hâlâ aşağı görme ve nefret olsa bile. Bu durumu ortaya koyabilecektir. Zulüm anlaşılır hâlde gelecektir ki onlar sınıfsız, imtiyazsız zulmedenle birlikte aynı âşikârlık üzere olacaklardır.

Karşıtlıktan ziyâde! Gücün derecesi hariç burada değere sahip olmayan yaşam hiçbir şeydir - Farzedelim ki kendi kendine yaşama gücü istemedir. Güç ve cümle düzeninin uyumsuzluğuyla birlikteki herbir placing (yerleştirme) yoluyla.

O vazgeçmeyi, alçakgönüllüğü, v.s. öğretti. Bu ahlâkîlikteki imanın çürüyeceği zannedilmektedir. Ayrıca imtiyazsızlıkla sahip oldukları konfor uzun sürmeyecektir - Ve onlar çürüyeceklerdir." (Nietzsche 1968:36-37).

Ahlâkîliğe yüklenen Nietzsche, çürümenin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim, Albert Camus de Nietzsche'nin bu üslûbunu benimser gibidir:

"Bizim üzerinde durduğumuz sıkıntı, bütün bir çağın sıkıntısıdır ve biz kendi yaşantımızdan ayrılmak istemiyoruz. Biz kendi tarihimiz içinde düşünmek ve yaşamak istiyoruz. Biz inanıyoruz ki, bu yaşamın gerçeğine ancak herkesin kendi dramını sonuna kadar yaşamasıyla erilebilir. **Çağımız nihilizm'den çok çektiyse, aradığımız ahlâka nihilizm'i bir kenara bırakmakla varılamaz.** Hayır, her şey yadsımda saçmada bitmiyor, biliyoruz bunu. Ama, önce yadsımayı ve saçmayı ele almalı. Çünkü, bizim kuşağımız önce onlara rastladı ve ilkin onlarla kozunu paylaşmak zorundadır" (Camus 1991:54).

Hakiki dünyayı yıkıp-atma amacıyla olan Nietzsche (Aydın 1984:71), Budizm'in Avrupa formu olan pasif nihilizmin karşısına, aktif nihilizmin daha mütenasip durumlarda ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Ayrıca, o ebedî olarak yeniden oluşmayı, düşük bir nihilist durumun hiçbir onlama gelmemesinin bir işareti olarak görmektedir.

Nietzsche'nin çürümeyi betimlediği ve daha sonra da pasif nihilizme eleştiri getirdiği bölümüne bakarsak, onun düşüncesindeki aktiflik yanlılığını görebiliriz:

"Bu çürüme kendi kendini tahrip etmekten elde edilir - (içgüdüsel doğal ayrıştırma yıkmak zorundadır. İmtiyazsızlıktaki kendi kendini yıkma belirtidir: Self vivisection, zehir, alkoliktir, romantizm, yaklaşık olarak eylem için gerekli bütün içgüdüler can düşmanları üzerinde güç haline gelebilsin (insan soyu, insanın kendi celladıdır) yokluğu isteme, kendi kendini tahrip etme içgüdüğü, hâlâ en derin içgüdü olan, isteme gibi tahrip etmeyi istemedir.

Bir bulgu olarak nihilizm imtiyazsızlıkta hiçbir zaman rahatdan ayrılmaz. Onlar yıkmak için yıkıldı. Ahlâksız olarak onlar uzun süre "kendilerinden vazgeçmek" için herhangi bir nedene sahip olamayacaklar. - Onların kendi yerleri zıt prensiplerdeki plan üzerinedir. Ve ayrıca güçlü olmayı zorlama yoluyla gücü istemek onların celladı haline getirir. **Buddhism'in Avrupa formu budur.** - Bütün varlıklar onun "anlam"ını yitirdikten sonra hiçbir şey yapamaz.

O "ıstırap"ın büyümesi değildir: Buna karşın "Tanrı, ahlâkîlik; vazgeçme" sefaletin en aşağı basamağı olan bir çareydi: **Aktif nihilizm** diğerlerine nazaran daha fazla uygun durumlar olarak ortaya çıkar.

Ahlâkîlik hissi tinsel kültürlerdeki korku derecesi zannetmenin de üzerindedir ve bu döngü (insana) en uygun olandır. kesin olarak tinsel yorgunluk, -felsefî görüşlerde uzun kavgalara sahip olması-, bütün felsefe hakkında oldukça ümitsiz bir şüpheciliğe ulaştırdı, ki bu ayrıca, bu nihilistikdeki düşük durumun hiç bir anlama gelmemesinin diğer bir işaretidir. Bu düşüncenin yeri Buddha'da ortaya çıktı. Ebedî olarak yeniden vuku bulma doktrini bilgince önceki farzetmelerle olacaktır. (Buddha doktrinin de böyleydi; yani, nedensellik kavramı, v.s.)" (Nietzsche 1968:37-38).

Nietzsche, pasif nihilizmi; kendi geleneksel değerlerin - Hristiyanlığın kendilerine verdiği tahribat ile ortaya çıkan; kendilerini çökertmeleri durumuna karşı, bu durumun aşılması ile sürekli bir yeniden doğuşun ufuklarına açılmayı niteleyen aktif nihilizmi önplana çıkarmıştır. O, "tanrı öldü" sembolik ifadesi ile bu nihilist durumun pasiflikten aktifliğe yani tanrının ölümünden sonraki duruma geçilmesiyle dertlerinin bitmediğinin farkındadır. Peki! Kurtuluş nerededir?... O, bu hiçliği yenmiş kişiyi beklemektedir ve sormaktadır: "ebedî olarak sonsuz

vuku bulmadaki düşünceyle bile insan varlığı nasıl böyle olabilecektir?" (Nietzsche 1968:39).

Bu görüşlerini serdettiği ve yukarıdaki soruyla bitirdiği bölüme bakarsak; onun problemi olan aktif-pasif nihilizmi biraz daha açık bir şekilde anlayabiliriz:

"İmtiyazsızlık" ne anlama gelmektedir? Hemen hemen psikolojiktir. -çok fazla politik değildir. Avrupa'daki insan türünün sıhhsizliği (bütün sınıflarda) nihilizm için toprak döşemektir. Lanet edercesine ebedî olarak yeniden vuku bulmadaki inanç onların deneyimi olacaktır, herhangi bir eylemdeki değerler çok fazla azalmamasıyla ortaya çıktı. Pasifçe söndürülemedi fakat her şeyi söndürmek amaç -ve anlamsızlıktır, buna rağmen herşeyin iç yüzünü kavramak için körce takınılan hiddet tavrı ebedîlik içindir ve sadece bir çırpınmadır. - Bu nihilizmdeki bir an bile olsa, şehvetle yıkmayı arzu etmektir. - O değer olduğundan kendini bunalımdan temizleyebilir (arıtır), o mahvolma unsurlarının her birini toptan dürter, insan için yaygın düşünce konularını tashih ederek zıt düşünce yollarına sahip olur. -

Ve o ayrıca onlar arasında en az güven ve zayıf aydınlık verendir ve böylece ilerleme gücünün düzene sokulmasına nazaran sağlıklı ilgili görüşlerden ileri gelir: Hakim oldukları vechile hakim olarak tanınmaktadırlar, itaat ettikleri vechile itaat edilirler. Elbette bu en fazla bütün sosyal varlık düzeninde görülür.

Kim bu esnada gücü kanıtlayabilecek? Daha fazla ılımlaştırmak; o fazladan herhangi bir akaîdle (dîn ve iman şartlarına) ihtiyaç duymaz. O sadece kabul etmez, fakat saçma ve tesadüfî olan saf bir aşkladır; o, önce üzerinde zayıf ve küçük hâle gelmeksizin onun değerini oldukça fazla azaltmakla birlikte insanı düşünebilir. Sağlıktaki zenginlikte aynı derecede çok fazla talihsizdirler

dolayısıyla talihsizlikten korkulmak. İnsan varlıkları güçlerinden emindirler ve bilinçli kibirle birlikte insanlıkdaki güce ulaşmayı temsil ederler.

Ebedî olarak sonsuz vuku bulmadaki düşünceyle bile insan varlığı nasıl böyle olabilecektir?" (Nietzsche 1968:38-39).

Nietzsche'nin aktif nihilizmi "el süren" nihilizmdir. Moralden kopmasından sonra yürünebilecek dinamik bir ikinci yoldur, aktif nihilizm yolu. (Kuçuradi 1995:59). Bu ara dönemi de aşan kişi artık istenilen olumlu yola girmiştir. Nihilizmi tüm benliğiyle yaşamış olan Nietzsche'nin hayatında bu dönemleri gayet açık bir şekilde görebiliriz. Zaten, onun felsefesi yaşam felsefesidir. **Onun yaşamı felsefe, felsefesi yaşamıdır.**

O, ömrünün son yıllarında, Dionysos'ca tavrının arttığı dönemlerinde aslında daha aktif bir nihilizmi kendi yaşamış ve bunu "Deccal" adlı eserinde çok sert bir şekilde dile getirmiştir. Bu kompleks problemin çözümünde anahtar olarak gördüğü Üstinsan tipinin etiksel yapısını oluşturmaya çalışırken, onun önerdiği yol; "değerlerin yeniden değerlendirilmesi" (Nietzsche 1986:101)'dir. Ama, "çünkü seviyorum seni, ey sonsuzluk" (Nietzsche 1993:91) mısraında belirttiği gibi; sonsuzluğu gözardı etmeden değerler yaratmaktır.

III. BÖLÜM

NİHİLİZMİN SINIRLARI

Nietzsche, nihilizmin nihâf noktasına gelmeden önce "ruhun üç değişim evresi"nde gösterdiği gibi, bir sürecin olması gerektiği kanaatindedir.

Ona göre ilkönce, yaratı olarak intikâl eden her şeyin saygı ile karşılanması, itaat edilmesi ve öğrenilme aşamasının olması gerekmektedir. Bu dönemde sürekli bir çatışma da vardır. Buradan, Yunanlılığın en yüksek başarısı olan trajedi doğar. Bu ilk dönem inancın yıkılmasıyla son bulur. Buna en güzel örnek; R. Wagner'in müziğiyle ilgili olarak Nietzsche'nin, düşüncelerindeki değişimin, bu kadar zıt bir noktaya ulaşmasıdır (Nietzsche 1972:265). Şüphencilik bu dönemin en belirgin özelliğidir. Wagner'e olan hayranlığı artık nefrete dönüşmüştür. Ve Nietzsche daha önce de belirttiğimiz gibi en keskin saldırılarını hayranı olduğu bu insana karşı yapar. Müzikteki, sanattaki bu belirgin yozlaşma (Nietzsche 1972:31 vd.), ona göre nihil'e kapı açmış ve oradan da nihilizm gelmiştir. Bütün saygı duyulanlara eleştirisi ile bu ikinci dönem artık başlamıştır. Bu dönemde gerçek, ahlâk, din vb. inançlar değerlerini yitirmişlerdir. Zaten, tanrı da ölmüştür.

Nihilizmde kalınamama durumu üçüncü döneme giden kapıdır. Burada Nietzsche, büyük kararlar verir ve bunlar hayatla mütenasip yürüyebilmelidir. Burada "ben" önplana çıkar. "Ben"de asıl çıkan ise; üstinsandır. Bu üstün insan,

insanlığın yeni ve daha üstün bir türüdür. Bu insan türü, ebediyen kendi kendini yaratışla, ebediyen kendi kendini yokedişle Dionysos'ca(*) dünya oluşturma çabasıdadır. Fakat, burada belirgin bir amaç, hedef yoktur. O, özü itibariyle nihilistik bir harekettir. Bir zamanlar asıl mevcut olan her şey yeniden gelecektir. Nihilizm en uç noktasında tekrar geri gelecektir. Nihilizm bu noktada anlamsız olanın ebedî oluşudur. Nietzsche aslında en son noktaya ulaşmaktadır. Hayata "evet" deyişteki tutumun en derin anlamı da bireyin kendini sevmesidir, 'amor fati'dir. (Weischedel 1993:354).

Şimdi onun, "inanç nedir?" sorusu ile başladığı, cevabını da "her inanç sözü etmeye değmeyecek bir doğrudur" cümlesiyle verdiği ve daha sonra nihilizmin sınır durumlarını anlatma çabasına girdiği cümlelerine bakarsak; "İnanç nedir? Nasıl ortaya çıkar? Her inanç sözü etmeye değmeyecek bir doğrudur.

Nihilizmin en uç şekli, gerçek bir dünya olmadığı için her inancın, her kâle alınmaz doğrunun, zorunlu olarak yanlış olduğu görüşü olacaktır. Böylece: Kaynağı içiminde olan perspektifi bir görünüş devamlı olarak daha dar, parçalara ayrılmış, basitleştirilmiş bir dünyayı ihtiyaç duyduğumuz derecede). - Bu kendimize, yokolmadan, sadece anlaşılır yapısını, yalanların gerekliliğini kabul ettirebileceğimiz herhangi bir sınıra kadar gücün ölçüsü demektir.

(*) Nietzsche'nin özgün bir anlam da yüklediği, Dionysos ile ilgili geniş bilgi Azra ERHAT'ın, "Mitoloji Sözlüğü"nde mevcut: Biz konuyla ilgili kısa bir alıntı yapıyoruz: "Dionysos'un öbür doğa tanrılarında daha etkili, dininin öbür sanat kollarında daha üstün, şiirinin en insancaşı sayılacak bir yazın türü olan tragedyayı esinlemiş olmak bu tanrının bir tek tanrısal güç olarak değil de, kolektif bir güç olarak gerçekleşmesinden ileri gelir. Adından ya da adlarından da belli ki Dionysos bir değil, bütün bir insanlık halidir. Bu yüzden durgun değil, sürekli devinim, değişim halindedir, evrensel yaşamın özellikle insanın beden ve ruhu aracılığıyla yansıtıp oluşmasıdır. Bakkha'lar tragedyasında bu halin parlak bir belirtisi dile getirilmiştir. Dionysos hem tanrıdır, hem insan..." (Erhat 1984:103). (Ayrıca daha öz bir bilgi için Candan Türkkan'ın "Mitoloji" adlı eserine de bakılabilir).

Nihilizm, bu sınıra kadar, gerçek bir dünyanın, varlığın, inkârı olarak, düşünmenin ilâhî bir tarzı olabilir." (Nietzsche 1968:14-15).

Nietzsche'ye göre; nihilist fert, her türlü inancı, söz etmeye değmeyecek doğrular olarak görmektedir. Doğrular, aynı zamanda da yanlış olduğundan, gerçek bir dünyada var olmadığından dolayı bu sınırdır; ilâhî bir düşünme tarzında vardır. **"Nihilizm, ne "beyhûde"yi düşünmek ne de sadece her şeyin yok olmaya layık olduğuna dair bir inançtır: Yok olana yardım eder. - Eğer (düşünürseniz) bu bir mantıksızlıktır; fakat nihilist mantıklı olmak gerektiğine inanmaz. - O (nihilizm), güçlü bir ruh ve irade durumudur, ve bunlar, hiçbir "yargı (hüküm)"le durdurmayı mümkün görmez: Onların yapısı emellerin hiçbirini istemez. Hükümle (yargı ile) hiçliğe küçültme (indirgeme), elle (selahiyetle) hiçle indirgeme ile iletilir."** (Nietzsche 1968:18). Burada önemli bir cümle sarfediyor; nihilist, "yok olana yardım eder" ve diğer bir önemli cümle daha "nihilist mantıklı olmak gerektiğine inanmaz". Yok olana yardım eden, mantıklı olmak gerektiğine inanmayan nihilist; işte o zaman güçlü bir ruh ve irâde durumuna sahip olmaktadır. Bir amacı olmayan nihilist, hükümlere selahiyetle yani içgüdüsel olarak, ama "el sürerek" hiçe ulaşır.

"Karşı durabildiğimiz hayatın dışında hiç bir yere hakikatte sahip değiliz" (Lauter 1971:77) diyen Nietzsche, güçlü bir ruh ve irâde üzerinde ısrarla durmaktadır. Karşı durabilme ve nihile ulaşmada savaşım verme sevdasında olan Nietzsche'nin nihilist olduğunun itirafı ise yine kendi kaleminden şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

"Nihilistin menşei üzerine - Gerçekten bilmek için cesaretini toplayan sadece geç kalmıştır. Şimdiye kadar tam bir nihilist olduğunu, ancak son zamanlarda kendime kabul ettirdim: Bir nihilist olarak kendisiyle ilerlediğim enerji ve

radikalizm bu temel gerçek hakkında beni yanılttı. Bir hedefe doğru gidildiği zaman o hedef imkânsız görülür ki, haddizatında "hedefsizlik" inancımızın prensibidir." (Nietzsche 1968:18).

"Felsefe, kendisine nerede tam hakkı verilmezse, orada tehlikeli olur" (Nietzsche 1992:17) diyen Nietzsche, çıktığı meşakkatli yolda neyin hedeflenerek başarılı olunacağını ise şöyle açıklıyor: "**Aktif enerjinin kötümserliği:** Müthiş bir mücadeleden sonra "ne için?" sorusu bile zaferdir. Böyle şey, iyi veya kötü hissedip hissetmememiz sorusundan çok daha önemlidir: Bütün güçlü tabiatların temel içgüdüğü - ve ayrıca sonuç olarak nihayette değerlerinin iyi veya kötü hissedip hissetmemesi de. Kısacası, kötü ve en kötü olan herşeyi üzerine alan, her tehlikeyi göza alan, tereddütsüz insanı kuran olarak sunan tek hedefimiz var: **Büyük ihtiras.**" (Nietzsche 1968:19).

Daha önce çeşitli vesilelerle nihilistin karakterini ortaya koymaya çalıştık. Onun diğer bazı karakter özellikleri ise; anlamsızlık ve boşunallığı altetmesi, bunu problem etmemesi ve hazzı; doğru denilenlerle yapılan bir uğraş yani aslında acının başladığı yerde görmesi olarak sayabiliriz. İşte bu bağlamda; "**Felsefi nihilist**, bütün olup biten anlamsızlık ve beyhüdeliğe iknâ eder; herhangi bir anlamsızlık ve beyhüdelik burada olmamalı. Fakat bu nasıl böyle oluyor: Burada olmamalı mı? Herkesçe kabul edilen bu "anlam" nereden ileri geliyor? - Sonunda, **nihilist düşünce** varlıkların, faydasız, sıkıcı müşahedesi neticesinde felsefeciler gibi halis hislerimizi kavramanın karşısına getirir. Saçma değerlerin miktarı: Herhangi bir doğrunun olması, varlığın karakteri felsefecinin hazzını verebilecek hâle getirecektir.

Şimdi kolayca anlaşılıyor ki; o haz ve hazzın olmamasıdır, ayrıca olayların istikametinde sadece bu anlamı gelebilir: Her şeyde görülebilecek "anlam",

"amaç" sorusunun olup olmaması, zıtlık veya anlamsızlık sorusunun olup olmaması bizim için halledilemez bir problem değildir." (Nietzsche 1968:23-24).

Nietzsche için bir şeyin problem olması, o şeyin anlam ve amacının olmamasıyla kâimdir. Ona göre bilim ve felsefe, bir şeyi bilgi haline getirdikten, bir problemi çözdükten sonra, artık onun üzerinde durmamalıdır. Çünkü, artık o herkes için aynı olan bir bilgi niteliği kazanmıştır (Mengüşoğlu 1992:216). Nietzsche; kendisini problem olarak ele alan insanın farklı olduğunu vurgulamaktadır. İşte o, insan, décadence'ı, nihil'i ve öte'yi anlama uğraşına layıktır. O, "kendisi üzerinde durmak isteyen birey- onun son bilgiye, felsefeye ihtiyacı vardır. Diğer insanlar yavaş gelişen bilime ihtiyaç duyarlar." (Nietzsche 1990c:95) derken bilgiye, felsefeye ihtiyaç duyan insanın yola çıktığında ise, "hedefsizliğin" inancının; temel prensibi olmasını savunmaktadır. Ve nihilist Ahmet İnam'ın deyimiyle şunu haykırmaktadır: "Evrende bir "hiç" olduğumu anlıyorum. Bu hiçlik duygusu bana dünyayı "hüzünler dünyası" olarak gösteriyor. Bu evren evimdir. başka evim yok. Ama evimi kavramada, evimi evim olarak duymada zorlanıyorum. Bir gurbet duygusu sarıyor içimi, dünyayı kavrarken. Hüzün çiçek açıyor." (İnam 1995:10).

Ona göre; "hüzünlerin çiçek açması" için, "çekiç"in acımadan vurması gerek:

"Azgınca vuruyor şimdi çekicim, acımadan vuruyor onu tutsak eden taş.
Yongalar savruluyor. Varsın savrulsun!

Onu tamamlayacağım, bir gölge geldi görüldü. Çünkü bana, - tüm şeylerin en eşsiz, en tüy gibisi görüldü bana bir kez!

Gölge olup geldi bana üstinsanın güzelliği: Bundan böyle bana ne... tanrılardan!...

Bu koşuklar dolayısıyla, sırası gelmişken, bir başka görüşü de belirtmek isterim: **Çekicin sertliği, yoketmenin kendisinden alınan tad.** Dionysosca bir ödev için gerekli başlıca koşullardandır. "Sert olun" buyruğu, **tüm yaratıcıların sert olduğunu** en büyük kesinlikle biliş, gerçek belirtisidir. Dionysosca bir yaratılışın.-" (Nietzsche 1993:120).

"Çekiç felsefesi" ile "yaratma" çabasındaki nihilist, uç noktayı yakalamış ve (gerçek olmayan dünyanın doğrularıyla yaptığı mücadelesiyle) sürü içgüdüsünü yenmiş, kendi kendinin efendisi olabilen bireylerin bu en son noktada istemesi gerekeni şöyle seslendirmekte "**İnsan istememeye karşı hiçliği istemeyi seçiyor**" (Nietzsche 1990a:150).

A. Epistemolojik, Aksiyolojik, Ontolojik Yansımaları ile Nihilizm

Yaşadıkları ile yazdıkları arasında, hissettikleri ile felsefesi arasında direkt bir bağlantı olan Nietzsche'ye ulaşmak, ancak onun bütün hayatının vetirelerini bir bütün olarak görmekle mümkündür. Onun felsefesinin kaynağı, gelişimi ve modeli; kendi bedenî, fizyolojik, psişik deneyimleri ile bağlantılıdır. Kendinde tüm benliğiyle kaosu, sürekli değişimi ve çatışmayı yaşamış olan filozof, aklî yoldan kavranılabilir bir düzenli dünyayı, bir evreni benimseyemezdi, hiç şüphesiz. Onun felsefesi, kendi şahsî tecrübelerinden kaynaklanan bir tasvirî metod çalışmasıydı. Onun felsefesi, işte bu yönleriyle bir yaşama felsefesi idi. Her ne kadar yukarıda tavsif ettiğimiz üzere bir felsefî tür olsa da, bunun olması demek onun subjektivist olması demek değildir. Çünkü o felsefesini; tabiat, toplum, insan ve evren üzerinde geliştirmeyi başarmış nev'i şahsına münhasır bir tiptir.

Nietzsche, buradan hareketle yaşama kelimesini çoğu zaman oluş (werden) kelimesinin karşılığı olarak kullanır. Nietzsche için; varlık (sein), cevher (substanz), hakikat (wahrheit, richtigkeit) kavramları birer uydurmadır. Esas ve biricik olan, sadece ve sadece oluştur. Oluş da yaşamadan ibarettir. İşte buradan hareketle onun felsefesine bir "oluş felsefesi" veya aynı anlama gelmek üzere bir "yaşam felsefesi" denilebilir (Özlem 1993:56).

Nietzsche de "oluş" canlı ilk maddenin açılımıdır, onu açılıma sokan ise yaratma ve güç istencidir. "Nietzsche'nin değil oluş anlayışı, baştan aşağı felsefesi Herakleitos'suz anlaşılabilir" diyen H. Aydın (1984:36)'a göre oluş; varlığın karşıtı değil, aksine nesnelere dünyasının kendisidir. Dionysos'ca bir tavırla oluşa bakan Nietzsche, oluşun bu tarzının bir tanrısal bakış olduğu kanaatindedir (Aydın 1984:37). Sürekli bir yaratma olan oluşa yol açan veya kendini oluş halinde gösteren içgüdü olarak güç istenci, yaşamın kendisidir. Yaşama ise sürekli bir yükseliş - alçalış, yaratma-yıkma, kendini-aşma-décadence sürecidir (Özlem 1993:57).

Skeptik bir tavır sergileyen Nietzsche'nin bu septisizmi yıkıcı değil, bilakis insanı kendini bulmayı, kendini yenilemeyi ve yeniden yaratmayı öngören bir müspet septisizmdir. Nietzsche, özne-nesne ayırımını benimsemediği gibi, nesnel bilgi imkânını da benimsemez. Bilgi; istemeden, arzudan, tutkudan ve içgüdüden bağımsız olamaz ve algılarımız içgüdülerimiz gütüğü amaç ile bağıntılıdır. Ona göre tek ve genelgeçer hakikat olmadığı gibi, tek ve genelgeçer bir yaşama tarzı da yoktur. Varlıkla Dionysos'ca bir coşkuyla ilişkiye geçmek isteyen Nietzsche, değerlerin yaratıcısının biz olduğumuzu ve değerler yaratarak yaşabileceğimizi belirtmektedir.

Nihilizm, patolojik bir geçiş aşaması sunar ve onun içinden geçilerek ruhun heybetli gerilimi sağlanır. Buna rnek Avrupa'dır (Weischedel 1993:352). Buradan hareketle gerçeğin olmadığını, onun olmayışı ile bir aksiyolojik durumun hasıl olduğunu söyleyen Nietzsche, bunu şöyle dile getirir:

"Nihilizm, patolojik bir geçiş aşaması sunar (patolojik olan şey büyük bir genellemedir, hiçbir zaman anlamı olmama onun neticesidir): İster verimli kuvvetler henüz yeterince güçlü olmasın veyahut da, isterse "dcadence" tereddüt edip dursun ve onun çevreleri bulunmamış olsun. *

Bu faraziyenin n kabulleri (şunlardır): Gerçek yoktur, ne eşyanın mutlak tabiatı, ne de eşyanın bizzat kendisi vardır. **Bu dahi, sadece nihilizmdir, hatta en müfrit nihilizmdir.** O (nihilizm), bu değerlere tekbl eden herhangi bir gerçekliğin yokluğunda şeylerin değerini hakkıyla tesbit eder ve şeylerin değerini, değer koyucular tarafından gücün bir belirtisi ve hayat uğrunda bir basitleştirme olarak tesbit eder" (Nietzsche 1968:14).

Eşyanın ne kendisinin, ne de onun tabiatının olduğunu söyleyen filozof, bunun en müfrit bir nihilizm şekli olduğunu vurguladıktan sonra, dünyanın aksiyolojik açıdan bir öneme sahip olmadığı kanatinin bizim ktmserliğimiz olduğunu ve dünyanın inandığımızdan daha değerli olabileceğini, asıl önemli olanı, ontolojik bir yanın oluşabilmesi, toplumdaki değer içgüdüsünün tanrılaştırılması olduğunu söylemektedir. şimdi, kötümserlik noktasından başlayıp, toplumdaki değer içgüdüsünün tanrılaştırılması gerektiğini söylediği bölüme bakalım: "Bugüne kadarki kötümserliğin eleştirisi - Problem için son bir küçültme olarak mutluluğu ele geçirme amacındaki düşüncelere karşı direnme: Bu ne demektir? Büyüyen kasvetin azaltılması-

Bizim kötümserliğimiz: Dünya, sahip olduğunu düşündüğümüz bir değere sahip değildir. Ona olan inancımız bilgi için arzumuzu o kadar artırmaktadır ki, bugün biz bunu söylemek zorundayız. İlk sonuç: Değersiz gözükyor, bu onun başlangıçta nasıl tecrübe edildiğidir. O sadece bu anlamdadır ki, biz kötümserleriz; yani, hiç saklamaksızın kendimize bu yeniden değerlendirmeyi kabul ettirmeli ve kendimize yalanlar, masallar söylemeyi kesme kararında olmalıyız.

Bu, tamamen, bizi yeni değerler aramaya sevkeden Pathos'u (merhamet uyandırma yeteneğini) nasıl bulduğumuzdur, kısacası: **Dünya inandığımızdan daha değerli olabilir; biz ideallerimizin saflığı ile bakmalıyız ve biz onu en yüksek yorumla uzlaştırdığımızı düşünürken insanî varlığımıza ılımlı uygun bir değer bile veremeyebiliriz.**

Tanrılaştırılan ne? Toplumdaki değer içgüdüdür (varlığını devam ettirmesini mümkün kılan).

İftira edilen ne? Bu daha yüksek insanları daha aşağılardan ayıran, çatlakları yaratan arzulardır." (Nietzsche 1968:22). Nihilistin, pathos'u bulmasıyla, yeni değerler aramaya yönelmesi sonucu ideallerin saflağından dolayı değer koyamaması gerçeğiyle de karşılaşabileceğini söyleyen Nietzsche, "hayal kırıklığına uğrayan insanın" psikolojik durumunu şöyle tasvir etmekte:

"Eğer biz "hayal kırıklığına" uğramışsak, bu en azından hayata itibar etmemektedir: Dahası "arzular"ın (desiderata) her çeşidiyle karşı karşıya geliriz. Biz, hakaret dolu bir kızgınlıkla "idealler" denilen şeyleri teemmül ederiz; "İdealizm" denilen saçma saike boyun eğdiremediğimizde (çeşitli) etkiler sebebiyle kendimizi hakir görürüz. Çok titiz olmanın etkisi hayal kırıklığının verdiği kızgınlıktan daha kuvvetlidir." (Nietzsche 1968:15).

"En büyük sayıda insana en büyük bir ölçüde mutuluk sağlayan bir eylem, doğru eylemdir" (Arslan 1994:109) ilkesiyle faydacı bir ahlâk görüşünü savunduğunu düşündüğü John Stuart Mill'i "beyinsiz" olarak niteleyen Nietzsche (Arslan 1994:110), iki bin yıllık Hristiyanlık serüveninin bedelini ödemenin zamanının geldiğini söylemektedir. Ayrıca, décadence'ın belirtilerini sıralarken; aşırı bir değer üstünlüğünün meydana gelmesini, zıtlığın içine büyük bir enerjiyle dolmaya bağlamaktadır. Fakat o, sonuçta yine Avrupa'daki nihilizm sürecinin baş müsebbibini içe çekmektedir. Yani, Hristiyanlıkla hesaplaşmasına devam etmektedir. "Bir kez daha söyleyelim, eğer Hristiyansa, bu sebebi kendi içinde buluyor... **Hristiyan ve anarşist - ikisi de décadent'lardır.**- Ama bir Hristiyan 'dünya'yı mahkum ettiğinde, iftira ettiğinde ve kirlettiğinde, bunu sosyalist bir işçinin dünyayı mahkum etme, iftira etme ve kirletmesindeki içgüdüyle yapar: "Mahşer günü kendisi de oç almanın tatlı bir tesellisidir - sosyalist işçinin beklediği devrimde böyledir, yalnız biraz daha iyi düşünülmüştür... 'Ahiret' bile bu dünyayı kirletmek için bir araçtan başka nedir 'Ahiret'?..." (Nietzsche 1991a:68) "Zerdüş't Böyle Diyordu" adlı eserinde Nietzsche, "adalet insanların eşit olmadığını söyler" diye ifade etmektedir. Zerdüş'te üstün bir yer veren ve onun şahsında üstinsanı tavsif eden filozof (Nietzsche 1923:185); sosyalisti ve Hristiyanı aynı kefeye kor. Avrupa'nın hastalıklarını ise kendince şöyle sıralamaktadır:

İkibin yıldır Hristiyan olmamızın bedelini ödemek zorunda olduğumuz zaman geldi: Yaşadığımızdan dolayı ağırlık merkezini kaybediyoruz; bir süredir de kaybettik. Birden bire zıt kıymetlerin içine bütün enerjiyle dalıyoruz ki, insanın böyle müfrit bir değer üstünlüğü, insanda husule gelmektedir.

Şimdi herşey baştan başa yalan, önemsiz "kelimeler", karmakarışık, zayıf veya müfrit:

a) İnsan, bu dünyevî çözümün bir çeşidine teşebbüs ediyor, fakat aynı anlamda - doğrunun, aşkın ve adaletin nihâî zaferinin bir çeşidi (sosyalizm; "kişilerin eşitliği");

b) İnsan ahlâkî idealin devam etmesine de çalışıyor (irâdenin inkârının, feragatin, egoist olmayanın üstünlüğü ile).

c) İnsan "ötedeki"ni de elinde tutmaya çalışıyor - biran tezdalı, "x" olsa bile - fakat insan onu hemencecik öyle bir tarzda yorumluyor ki, ondan (eski tarz) metafizik tesellinin bir türü ortaya çıkabiliyor;

d) İnsan olaylarda eski tarz bir ilâhî idare bulmaya çalışıyor - mükafatlandırın, cezalandırın ve ıslah eden şeyler tarzında;

e) İnsan hâlâ iyi ve kötüye inanıyor ve iyinin zaferini, kötünün yokedilmesini bir görev gibi tecrübe ediyor (bu İngilizcedir; tipik bir vaka: yassı kafalı **John Stuart Mill**);

f) Ego için, arzu için, "tabîî olan" için teşebbüs: Hatta kişisel ilişkileri kesmenin bir sonucu olarak désintéressement (ilgisizlik) olarak en yüksek mânevîyatı ve sanatı anlamak için teşebbüs.

g) Kilise, hâlâ, bütün önemli tecrübeler ve ferdî hayatın ana noktalarına, onları kutsamak ve onlara daha yüksek anlam vermek için izinsiz veya haksızca girmeye izinlidir (ruhsatlıdır): Biz hâlâ "Hristiyan devletiyiz", "Hristiyan evliyiz"* (Nietzsche 1968:20-21).

(*) 1911, s. 498'e göre yazma ilk paragrafın sonu için aşağıdaki gibi alternatif bir tasarı ihtiva ediyor: "Hristiyanın saçma mübalağasıyla, Hristiyan olmaya alışkın olmayla aynı enerji toplamıyla..." Bu cümle birden bire kesiliyor, fakat çok az olan şu ibareler devam ediyor: (1) "Ölümsüz ruh"; "şahsın" ebedi değeri: - (2) "Öteki" "takdir etme, hüküm, çözüm" - (3) Yüce değerler olarak ahlakî değerler, insanın belli başlı ilgisi olarak "ruhun kurtuluşu" - (4) "Günah", toprağa benzeyiş; "bedeni arzular", "dünya" olarak lekelenmiş (damgalanmış)" (Derleyenin notu).

Nietzsche, aksiyolojik yönünün ağır bastığı bir insan türü özlerken bunun engellerini de sıralamaktadır. Ona göre insanın hayata dayanabilmesi için mutlaka "yaratıcı" olması gerekir. İstenmeyen hal pesimizmdir. Bunun sebeplerini sıraladıktan sonra, bir diğer suçluyu teşhir etmektedir: Medeniyet: "Sözde Medeniyet" karşısında insan cesaretini kaybeder ve boyun eğer ve böylece décadent hükümdarlığını kurar;

"Kötümserliğin gelip çatmasının sebepleri:

1. Bu şimdiye kadar iftira edilen en uzak geleceğe sahip yaşamdaki daha güçlü arzulardır.

2. Büyüyüp gelişene cesaret ve dürüstlük ve hayattan ayrılmaz olan bu içgüdüleri idrâk eden insanı karakterize eden daha cesur güvensizlik, ve bu yüzden insan hayatın aleyhine dönüyor;

3. Ancak en alelâde, bu zıtlık için hiç bir zaman hiçbir şey düşünmeyen, daha yüksek çeşidi yanlış yere yönlendirken ve soysuzlaşmanın bir ürünü olarak, antipatiyi davet ederken serpilip büyür - diğer taraftan, bu alelâde, onlar amaç ve anlam gibi bir vaziyet aldıklarında öfkeyi harekete geçirir (herhangi bir "ne için?" sorusuna hiç kimse cevap veremez);

4. Alçalma, acıya karşı hassasiyet, rahatsızlık, acele ve itişip kakışma devamlı olarak büyür - bu bütün karışıklığı tanımak kolaylaştıkça kolaylaşır, **bu sözde "medeniyet"** ve kocaman makinalarla karşı karşıya gelen ferd cesaretini kaybeder ve boyun eğer." (Nietzsche 1968:22-23). Boyun eğmeyle birlikte oluşan karamsarlık ise gelişimini devam ettirir. Décadence-nihilizm ve öte'si için süreç devam etmektedir. "Trajik devri" teşkil eden; zayıflığın yok olması, ölmemeyi

güçle ortadan kaldırmak, doğruların-hüküm vermek durumunun üstesinden güçle gelinmesi noktasıyla ona göre değerlerin terki sözkonusudur.

Nietzsche, M.Ö. 7. yüzyıldan 5. yüzyıla kadar uzanan ve çok kere kahramanlık çağı denen zamana trajik çağ adını vermiş ve "Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe" adlı eserini felsefede trajik çağa has özellikler gördüğü için kaleme almıştır (Nietzsche 1992:9). Şimdi, onun "The Will to Power"daki "trajik devri" teşkil ettiğini söylediği konuları içeren metnine bakalım:

"Nihilizmdeki karamsarlığın gelişi. Değerlerdeki artış. Değerlerdeki skolastisizm. Tarafsız ve idealistik değerler, eylemin aleyhinde olmak ve mahkum etmek yerine eyleme yol göstermek ve egemen olmaktır.

Doğal derece ve mevki karşıtlığı yenilemektir. Kine karşıt düzeni ortaya koymaktır. Anlamak kolay olduğu için halk tabakasına karşıt (olana) uygun bir dönem gelmektedir.

İnsan "doğru", "değerli" sahte inşa edilmiş dünyaya karşı gelmekte ve reddetmektedir. - Sonunda gerçek dünya "inşasına sahip olanın özünün keşfidir: Ve şimdi herkes reddetilmiş dünyayı terk etmektedir ve reddetilenin layık görülmesinin nedeni üstün olana ilişkin hayal kırıklığıdır.

Bu noktada nihilizmin anlaştığı şudur: Herkes değerleri terkeder, ki bu da hüküm vermekten başka bir şey değildir.

Burada problem güç ve zayıflıktan kaynaklanmaktadır.

1. Zayıflığının yok olması
2. Ölmemeyi güçle ortadan kaldırmaktır.

3. Doğruların hüküm vermek durumunun üstesinden güçle gelinmesidir.

Bunların toplamı trajik devri teşkil eder." (Nietzsche 1968:24).

Nihilizmdeki karamsarlığın gelişimini; değerlerdeki artış, değerlerdeki skolastisizm, değerlerin eyleme yol göstererek hakim olması ile güç ve zayıflığın problemin menbâ haline gelmesinde gören Nietzsche, bunu "çağın trajik devri" olarak adlandırmaktadır.

Metafiziğe karşı bir savaş veren Nietzsche'nin aslında kendisi de bir metafizikçidir (Aydın 1984:57). Onun metafiziği, varlığın her an yaratılışının bir gösterimidir. Bunu yaparken o realiteyi yaratmaktadır. Yaratmanın temelinde ise insan vardır. Wille zur Macht (= güç istemi) tamamen insanî olan bir yaratma tarzıdır ve böylece insan aracılığıyla yaratılan yine insan ile görünüme çıkar. Fakat, Nietzsche kendi anladığının, dışındaki metafizik öğretilere alabildiğine çatar. Nietzsche, 1865'de eline geçen Schopenhauer'ın "İstem ve Fikir Olarak Dünya" adlı kitabını okuyunca, şunları dile getirir; "Bu kitap, içinde dünyayı, hayatı ve kendi yaratılışımı korkunç bir ihtişamla yansıtmış gördüğüm, bir aynaydı". "Sanki Schopenhauer yalnızca benim için yazmıştı. Coşkusu duyuyor, onu karşımda görür gibi oluyordum. Her satırda bir özgeci, bir katlanış, bir boyun eğişten söz ediyordu". Ömrü boyunca Schopenhauer'ın felsefesinin karamsarlığı, onu etkilemiştir (Durant 1973:348). Kendini derinden etkileyen Schopenhauer'ın (Nietzsche 1991a:61) nihilizminin, Hristiyan terimiyle aynı ideali paylaştığını söyleyen Nietzsche, Kant'a da ağır tenkitlerde bulunmaktadır. O bu nihilistik tahlillerini şöyle anlatmakta:

"Schopenhauer'ın nihilizmi, belirli sınırlara kadar Hristiyan teizmini ortaya çıkaran aynı ideali takip eder. En yüksek arzular, en yüksek değerler, en yüksek mükemmellik hakkında o kadar belirgin şeyler hissedilir ki, filozoflar bunu,

sanki a priori imiş gibi, mutlak bir katilik olarak görürler: Verilen bir gerçek olarak zirvede "Tanrı". "Tanrı gibi olmak", "Tanrı'da gark olmak" bunlar, binlerce yıldır en saf ve kandırılmış arzulardır (fakat kandıranlar zorunlu olarak doğru değildir - sadece iknâ eder: Bu bir ahmaklık alâmetidir).

Bir şahsın gerçekliği olarak öne sürülen bu ideali kabul etme alışkanlığını bilmeyen kişi ateist olur. Fakat bu idealin kendisi mi reddediliyor? **Ashında son metafizikçiler hâlâ onda (o idealde)= doğru "gerçekliği" arıyorlar, "kendisinde olan şey" başka her şeye benzetildiğinde sadece zahiri olandır. Onların doğması, bu idealin öyle sadece bir şekilde ifadesi olarak değil, görünen dünyamızın "doğru" olmadığıdır ve aslında bu bizi, sebebi olduğu metafizik dünyaya geri götürmez.**

Kayıtsız ve şartsız, en yüksek mükemmelliği tasvir etmek, belki, şartlı olan bütün her şeyin kaynağı olamaz. Schopenhauer bunu başka türlü istiyordu ve bu yüzden - "kötü; kör irade" (evil, blind will) gibi, bu idealin zıddı olarak bu metafizik kaynağı kavramak zorundaydı: Bu tarz (ile) o (ideal) ortaya çıkabilir, kendisini görünüşler dünyasında açığa çıkartabilirdi. Fakat o (Schopenhauer) bu idealin mutlaklığını inkâr etmemesine rağmen - sinsice hareket etmiştir.-

(Kant, kötülöklere ve illetlere cevap vermek için, kısaca dünyanın varlığı, için sorumlulukla ilgili olarak mükemmel varlığı berat ettirmek gayesiyle, "anlaşılabilir irade" zorunluluğu varsayımını göz önünde tuttu: Bir filozof için rezilâne bir mantık kırıntısı)" (Nietzsche 1968:15-16).

Nietzsche'nin, nihilizminde ulaştığı noktalardan olan ateizm, bütün* felsefesinde göze çarpar. "O tepeden tırnağa bir Tanrı-tanımaz (ateist)'dır. Ama onun metafiziği bir pantheizmdir. Her şeye temel ve kaynak yaptığı metafizik

birliğe "Tanrı" demeyip de "Ana-Bir" diyerek, Tanrı'yı inkâr edip "Tanrı ölmüştür (ott ist todt) diye en çarpıcı bir biçimde, Tanrı inancını protesto etmiş ise de, felsefesi üzerine yapılan değerlendirmeleri, onun metafiziğine "panteizm" damgasını vurmaktan alıkoyamaz. Şu kadar ki, onun deizmi negatif bir deizmdir. "Ana-Bir" dediği tanrısal varlık, kişiliği ve kendisine yüklenebilecek herhangi bir niteliği olmayan bir Tanrı'dır. Bütün panteizmlerde olduğu gibi, onun panteizminde de görünürler dünyası, nesnelere dünyası, arkada duran "Ana-Bir" (Tanrı) in bir objektivasyonu, bir emanationudur. Bu nedenle de ne nesnelere nesnellik, ne de görünürler dünyasına gerçeklik yükleyebiliriz. Çünkü "onların realitesi bir düş realitesidir". "Bizler de Tanrı'nın rüyası içinde, onun nasıl rüya gördüğünü sezen figürlerizdir" (Aydın 1984:85-86).

"Ana-Bir" her şeyin kaynağı iken bunun yerini daha sonra "güç istemi" almıştır (Aydın 1984:90). **Nietzsche metafiziğinin doruğu işte bu "güç istemi"dir.** "Güç istemi (Wille zur Macht)" kavramını ilk olarak "Şen Bilim (= Fröhliche Wissenschaft)" adlı kitabında kullanan (Aydın 1984:93) Nietzsche, "güç istemi"ni çok güçlü bir içgüdü olarak telakki eder. Onun felsefesinde, kendini tanrının yerine koyan insanın davranışı tepkisel ve nihilist bir tavidir. İnsan kendini ispatlamak sevdasındadır ve ahlâkiliği de artmaktadır. "Modern çağın en evrensel işareti: İnsan, inanılmaz derecede kendi gözlerinde değerini kaybetti. Uzun bir süredir genelde varlığın merkezi ve trajik kahramanı; o zaman hiç olmazsa varlığın kesin ve özellikle değerli tarafıyla yakından ilgili olarak kendisini ispatlamak maksadındadır - tıpkı ahlâki değerlerin ana değerler olduğu inancıyla insanın değerine sıkı sıkıya sarılmak isteyen metafizikçiler gibi. **Tanrı'yı tamamen bırakanlar daha sıkı bir şekilde ahlâklılığa olan inanca sarılmaktadırlar**" (Nietzsche 1968:16. Fakat, bu tür ahlâki sistemin sonucu yine nihil'e ulaşmaktadır:

"Her saf ahlâki değer sistemi (meselâ Budizm gibi) nihilizm ile sonuçlanır. Bu, Avrupa'da beklenmektedir. Dini arkaplânı olmaksızın bir ahlâkçılığı başarmayı hâlâ umut ediyorlar: Fakat bu zorunlu olarak nihilizme götürür. - Dinde sınırlama, değer-koyucu olarak kendimizi göz önünde tutmamaktır." (Nietzsche 1968:16).

Teolojik yanı olmayan bu ahlâkçılığın sonunun nihilizm olduğunu söyleyen filozof, insanın alışkanlık gereği; dinî olmasa da bir otorite aradığını vurgulamaktadır. Nihilizme ulaşan birey, belirli bir hedefin olması gerekmediğini, önceden de tahmin edilemeyeceğini görür. Ahlâki insanoğluna dayatanların kullandıkları araçlarının bütününe, temelden bir ahlâksız yapıya sahip olduğu (Nietzsche 1991a:42) kanaatinde olan Nietzsche; "Ne için?" sorusu ile açtığı nihilist tartışmayı şöyle sürdürür:

"Ne için?" şeklindeki nihilist soru, hedefi dışarıdan koymayı, dışarıdan vermeyi ve dışarıdan talep etmeyi - bir insanüstü otorite tarafından, farzeden eski bir alışkanlıkta köklemiştir. Bu bilinmeyen inanca sahip olan kişi hâlâ eski bir alışkanlığı takip eder ve hedefleri, görevleri kayıtsız şartsız bir şekilde (kendisine) söyleyen ve emreden başka bir otorite arar. Şimdi bir şahsi otoritenin kaybını telâfi etmek için vicdan otoritesi ön plâna çıkar. Ne kadar teolojiden bağımsız olursa o kadar emredici ahlâk olur. Kişisel otoriteyi telâfi etmek için veyahut aklın otoritesi veyahut sürü içgüdü. Veyahut içkin ruhlu ve hedefi içinde olan tarih, kendini ona emanet etmek kaydıyla. Kişi, irâdeyi, bir hedefin istenmesini, kendisi için bir hedef koymanın riskini üzerinden atmak ister; kendisinden sorumluluğu defedip kurtulmak ister (fatalizmi kabul edebilir); Nihayette, mutluluk (Moliere'nin piyesindeki iki yüzlü papaz (ç.n.) Tartuffe'nin dokunuşu gibi, en büyük sayının mutluluğudur.

İnsan kendisine söyler:

1. Kesin belirli bir hedef hiçbir zaman gerekli değildir.
2. Belki önceden tahmin edilemez.

Hemen şimdi iradenin en büyük kuvveti gerekli olduğunda, o, en zayıf ve en az inanmıştır. Bir bütün olarak irâdenin gücünü organize etme konusunda mutlak güvensizlikdir" (*) (Nietzsche 1968:16-17).

Nietzsche, Avrupa'daki nihilizm vetiresinin, 1884'de yazdığı metinde kötümserliğin en erken dönemi olduğunu söylemektedir:

"Bizimkinden daha düşünceli, daha düşünce müptelası devirler var: Devirler, meselâ Buddha'nın ortaya çıktığı devirler gibi, mezhepler arasında yüzyıllarca süren mücadeleler sonrasına kadar halk kendini, zaman zaman dinî hilekârlıkların içindeki Avrupalı milletler gibi, felsefî doktrinlerin dar aralıklarında derinden kaybetmişti. Elbette, edebiyata izin verilmemeli ve basın zamanımızın "ruhunun" daha iyi düşünmek için bizi ifsad ediyor: Bütün İngiliz (uydurmalarını) karakterize eden korkunç çirkinliğin zihin cimnastiğine katılan milyonlarca ruhçu ve bir Hristiyanlık daha öğreticidir.

Avrupa kötümserliği hâlâ en erken dönemlerindedir - kendine karşı şahitlik eder: O (Avrupa kötümserliği), bir vakitler Hindistan'da bulunan, kendisinde hiçbir şeyin yansımadağı ifadenin çok büyük ve arzulu keskinliğinden

(*) (Sayfa kenarında: "Ferdî hedefler ve onların ihtilaf, kollektif hedefler ferdi olanların aleyhinedir. Filozoflarda dahil herkes taraftardır. Bkz.: 1911, s. 497). (Derleyenin notu).

yoksundur; o hâlâ oldukça fazla yapmacık ve çok az "organik"tir -âlimlerin ve şairlerin fazla miktardaki bir kötümserliği: Demek istiyorum ki, düşünüp bulunanların ve icad edilenlerin çoğu "yaratılmıştır" ve bir "neden" değildirler." (Nietzsche 1968:21).

Avrupa'daki nihilizm sürecini ikiye ayıran filozof, bunları şöyle izah etmekte:

"Aşikâr olmayan süreç, insandaki bütün deneme çeşitlerinde yerinin gitmesine izin vermeksizin eskiyi muhafaza edebilecektir.

Aşikâr olan süreç: Yeni ve eski anlayışı temel olarak birbirine zıttır, eski değerler doğmaya meyleder ve yenileri ise yaşamda artmaya çalışır. (Décadence'ın doğumu ve décadence dönemi, ahlâkîlikdeki cumartesi elbiseleri ne kadar görkemli olsa bile) anlayabiliriz ki eski ve bilakis yeni şeyler için yeterince güçlüdürler.

Üç büyük etkili süreç: Küçümseme, acı, tahrip etme.

Felâket süreci: İsa'nın dünyaya geliş öğretisi insanı kalburdan geçirdi - zayıf kararlara sürükler ve olabildiğince güçlüdür." (Nietzsche 1968:39).

Bir "yaşantı felsefesi" olan Nietzsche'nin felsefesinin temel yapıtaşı, değerlerin tersine çevrilmesidir. Değerlerin değersizleştiği, tersine çevrildiği bir felsefe anlayışından doğan epistemolojik, aksiyolojik ve ontolojik nihilizmin temel dayanağı hep psikolojidir (Zweig 1991:103). Çünkü, Nietzsche aynı zamanda kendi deyimiyle bir psikologdur (Nietzsche 1993:68). Psikoloğun yapması gerekeni şöyle dile getirmekte:

"On ne peut penser et  crire qu'assis (= Yalnızca otururken düşünüp yazabilir kişi) (G. Flaubert).

İşte yakaladım seni, nihilist! L k gibi oturup tefekküre dalmak kutsal dine karşı günahtır. Yalnızca yürünerek edinilmiş düşüncelerin değeri vardır.

Biz psikologların atlara benzediği ve belirttiği durumlar vardır: G lgemizin önümüzde bir aşağı bir yukarı sallanıp durduğunu görürüz de ondan. Ruhbilimci, ille de görmek istiyorsa **kendinden öte** bakmak zorundadır" (Nietzsche 1991a:11-12).

SONUÇ

"**Felsefe**, bugüne dek anladığım, yaşadığım gibisi, yüksek dağda, buz içinde gönüllü yaşamaktır, -varlıkta yabancı, sorunsal olanı, şimdiye dek töre'nin yargıladığı her şeyi arayıştır. Yasaklar içinde böylesine uzun bir gezginlikten edindiğim görgümle, bugüne dek yapılan töre eleştirmenin, ülküleştirmenin nedenlerini, istendiğinden başka türlü görmeyi öğrendim. **Feylesofların gizli öyküsü**, taktıkları büyük adların psikolojisi aydınlığı çıktı benim için. Bir kafa nedenli doğruya dayanabilir, ne denli doğruyu göze alabilir? Benim için gitgide asıl değerler ölçüsü bu oldu. Yanılgı (ülküye inanç) körlük değildir, yanılgı korkaklıktır... Bilgide her kazanç ileriye atılan her adım yüreklilikten gelir... Ülküleri çürütmüyorum ben, onların önünde eldiven giyiyorum yalnız... Nitimur in vetitum (= Yasaklanmış olana erişmektir amacımız). Felsefem bu parolayla üstün gelecek bir gün; çünkü şimdiye dek, kural olarak, yalnız doğruları yasakladılar." (Nietzsche 1993:9) diyerek felsefî görüşünü açıklayan Nietzsche "farklı kültürden gelen derin bir çılgıktır. Onun, düşüncesinin iki temel taşı vardır; psikoloji ve felsefe.

İnsanla birlikte var olan ve hep varolagelecek olan hiçlik (nihil), Nietzsche felsefesinde; kültürde, insan yaratmalarında, toplumsal, ahlâksal, sanatsal ilişkilerde kendini gösterir. Nietzsche'nin temel kaygıları; Almanlığı, Hristiyanlığı, Avrupalılığıdır. O, bu temel kaygılarıyla olan mücadelesinde, yıkıcı, yıkarak düzen önerici ve düşünmedeki hastalıkları gösterici bir filozofdur.

Hiçlik; değerlere karşı olmak değil onların kendilerini değersizleştirmeleri, anlam yitimi, yeniden bir doğuşa yönelmektir. Şimdi, Nietzsche'nin Avrupa'sı "nihilizm" sonrası bir kültürü tartışmakta, ölmüş değerler üzerine...

"Tanrı öldü" diyen Nietzsche'ye soruluyor şimdi, "şimdi nihil ölmedi mi?". Nihilizmin, nihilist filozofu Nietzsche, herhalde bu soru karşısında ancak şöyle seslenirdi:

"Şimdi size beni yitirmenizi, kendinizi bulmanızı buyuruyorum; hepiniz beni yadsıdığınız gün, ancak o gün geri döneceğim sizlere..."

Friedrich Nietzsche" (Nietzsche 1993:12).

Hiçlikteki anlam, metafizik anlamda algılanan anlamdan farklı bir şey. Nihil bir itki, bir ateştir. Varlıktaki Nihil'in yaşantısı insanda böyle zuhur eder. Temel değerlerle birlikte, "tanrı öldü" ile birlikte aslında hiçlikte gitmiştir. Ve her şey artık mümkündür. Hiçliğin yokluğu ile ya insanlarda, inançlarda bağlılık ve tam teslimiyet artmakta, ya da; ilkesizlik, ölçsüzlük ve dayanaksız izâfilik çoğalmaktadır.

Nietzsche'ye göre fert, hiçliği, yaşantısında farkederek, yaşantısına katarak ve yaratarak duyumsayacaktır. Bu esnada değerler altüst olacak, inançların inanç olma özelliği kalkacak ve değerler yeniden yorum kazanarak güçlenebilecektir. Ama hiçliği hisseden, onu deneyen insan yıkarken yaratacaktır. Nihil'le ilişkisi yaratmayla bağıntılı hale gelecektir.

Felsefe şayet, "duyuş, anlayış, anlatış, anlaşış, kavrayış, inanış, düşünüş, hesap ediş, problem çözüş, teknik ürünler yaratış (poesis), eyleyiş (proksis) düzenleri üstüne düşünce çabalarıyla kurulacak" (İnam 1992:115)'sa, bu felsefeyi kurma yolunda olan filozof da, Nietzsche'nin tabiriyle; yaratıcı, yasa koyucu,

değerler yaratıcı, sınavan, araştıran, deneyler yapan, kavramlar yaratan, kavramları kabul eden değil kavramlarla coşku içinde "dans eden", yaşamayı onaylayan, onaylarken yaratan olma uğraşısında olmalıdır. O, nihilizmden kurtuluşun acıyla, coşkuyu olanca derinliğiyle yaşamakla, yürünmemiş yolda yürümekle Dionysos'ca bir tavırla gerçekleşeceği kanaatindedir (İnam 1990a:15).

Nietzsche; Sosyalizme, Darwinizme, Hristiyanlığa ve zayıflığa karşı "gücü isteme"ktedir. "Güç İstemi"nin olmadığı yerde, çöküş vardır diyen Nietzsche'ye göre yegâne gerçeklik "oluş"tur.

"Ömrünün son demlerinde, "Dionysos, sonsuz yinelenmenin felsefesi" diye "Son Plan (Sonbahar 1888)"lar yapan (Nietzsche 1991c:104) filozof, "Üstinsan", "Tanrı öldü", "Kadına giderken kamçıyı unutma" gibi sözleriyle tanınsa da (Wisser 1990:76), o, asıl yeniden bir doğuşun habercisi olan hiçlikle hatırlanılması gereken bir kıymettir (değer değil; çünkü, onun koyduğu ilke; "nihilizm: en yüce değerlerin kendini değersizleştirilmesi"ydi)...

"Yalnız yaşamak için ya bir hayvan, ya da bir tanrı olmak gerek -diyor Aristoteles. Biri var ki; bunların her ikisi de olmak zorunda - Filozof" (Nietzsche 1991a:9) diyen Nietzsche, hayatında kendi tavsif ettiği filozofu yaşamıştır. O, daima başlıca problem olarak insan ve insanî kültürle uğraşmıştır (Ülken 1958:146); Nietzsche; "tarih ancak güçlü kişilikler tarafından çekilip taşınır, güçsüzler ise bütünüyle söndürürler onu" (Nietzsche 1994:111) derken sanki kendini tanımlamaktadır.

"Anladınız mı beni? - Çarmıhtakine karşı Dionysos" (Nietzsche 1993:152) diyerek, İsa'ya karşı Dionysos'tan yana tavır koyan Nietzsche öte yandan, kültürümüzde oluşmuş olan décadence'a, nihilizm'e ve değerlerin yeniden yaratılması çabasıyla oluşacak olan sonsuz dirilişe ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

AKARSU, Bedia

1994

Felsefe Terimleri Sözlüğü

İstanbul: İnkılâp Kitabevi

ARSLAN, Ahmet

1994

Felsefeye Giriş

Ankara: Vâdi Yayınları

AYDIN, Hüseyin

1983

Nietzsche Metafiziği

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 26

Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi

1984

Metafizikçi Olarak Nietzsche

Uludağ Üniversitesi Basımevi

AYDIN, Mehmet S.

1992

Din Felsefesi

Ankara: Selçuk Yayınları

BAYKAN, Fehmi

1989

Bilgelik Yolunda Bir Filozof: Nietzsche

Ankara: Palme Yayınları

BOLAY, S. Hayri

1987

Felsefi Doktrinler Sözlüğü

Ankara: Akçağ Yayınevi

BUHR, Manfred ve Alfred KOSING

trh.

Marksçı - Leninci Felsefe Sözlüğü

(Çev.: Engin Aşkın)

Konuk Yayınları

BURCKHARDT, Jacob

1957

İtalya'da Rönesans Kültürü I

(Çev.: Bekir Sıtkı Baykal)

İstanbul: Maarif Basımevi

CAMUS, Albert

1991

Denemeler

(Çev.: Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol)

İstanbul: Say Yayınları

Collins Cobuild English Language Dictionary

1987

London and Glasgow

Collins English Dictionary

1991

London, England

ÇAĞIL, Orhan Münir

1978

Ruh ve Mânâ (Mânevî Nefs)

Metafiziği Kontra "Nietzsche" ve Kozmolojik Nihilizm

İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları

DURANT, Will

1973

Felsefe Kılavuzu

(Çev.: Ender Gürol)

Milliyet Yayınları

ERHAT, Azra

1984

Mitoloji Sözlüğü

İstanbul: Remzi Kitabevi

EYÜBOĞLU, İsmet Zeki

1991

Nietzsche: Eylem Ödevi

Biyografi ve Nietzsche'den Seçmeler

Broy Yayınları

GROETHUYSEN, Bernard

1944

Nietzsche ve Alman Felsefi Düşünüşüne Giriş

(Çev.: Hamdi R. Atademir)

İstanbul: Remzi Kitabevi

İNAM, Ahmet

1992

Bir Felsefe Anlayışı Önerisi

Türk Kültürü ve Felsefe Panelleri

Erciyes Üniversitesi Yayınları No. 29

1995

Hüzün: Yokuşun Başından Seslenen Gökyüzü

Felsefe Dünyası, Sayı 15

Ankara: Türk Felsefe Derneği Yayını

KUÇURADI, İonna

1995

Nietzsche ve İnsan

Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu

LAUTER, Wolfgang Müller

1971

Nietzsche Seine Philosophie der

Gegensätze und die Gegensätze Seiner Philosophie

Berlin

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin

1988 *İnsan Felsefesi*
İstanbul: Remzi Kitabevi

1992 *Felsefeye Giriş*
İstanbul Remzi Kitabevi

NIETZSCHE, Friedrich

1923 *Nietzsche's Werke*
Band VI
(Alfred Kröner)
Leipzig

1968 *The Will to Power*
(Walter Kaufman and R.J. Hollingdole)
London

1972 *Nietzsche Werke*
Kritische Gesamtausgabe
Achte Abteilung Dritter Band
(Giorgio Colli und Mazzino Montineri)
Berlin

1981 *Zerdüşt Böyle Diyordu*
(Çev.: Osman Derinsu)
İstanbul: Varlık Yayınları

1986 *Deccal*
(Çev.: Oruç Aruoba)
İstanbul: Hil Yayınları

1990a *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*
Bir Kavga Yazısı
(Çev. Ahmet İnam)
İstanbul: Ara Yayıncılık

- 1990b *İyinin ve Kötünün Ötesinde*
Bir Gelecek Felsefesini Açış
(Çev. Ahmet İnam)
İstanbul: Ara Yayıncılık
- 1990c *Bilim ve Bilgeliğin Savaşı*
(Çev.: Ümit Özdağ)
Ankara: İmge Kitabevi
- 1991a *Putların Alacakaranlığı*
(Çev.: Hüseyin Kaytan)
İstanbul: Akyüz Yayınları
- 1991b *Gezgin ile Gölgesi*
(Çev.: İsmet Zeki Eyüboğlu)
İstanbul: Broy Yayınları
- 1991c *Gelecekteki Felsefe*
(Çev.: Ümit Özdağ)
Ankara: İmge Kitabevi
- 1992 *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*
(Çev.: Nusret Hızır)
İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- 1993 *Ecce Homo*
Kişi Nasıl Kendisi Olur
(Çev.: Çan Alkor)
İstanbul: Say Yayınları
- 1993 *Dionysos Dithyrambosları*
(Çev.: Oruç Aruoba)
İstanbul: Kabalcı Yayınevi

- 1994 *Tarih Üzerine*
Çağa Aykırı Düşünceler'den
(Çev.: Nejat Bozkurt)
İstanbul: Say Yayınları
- 1994 *Nietzsche Wagner'e Karşı*
Bir Ruhbilimcinin Yazıları /
Wagner Olayı
Bir Müzisyen Sorunu
(Çev.: M. Osman Toklu)
Ankara: Gündoğan
- 1994 *Tragedyanın Doğuşu*
(Çev.: İsmet Zeki Eyüboğlu)
İstanbul: Say Yayınları
- NUTKU, Uluğ
1968 Nietzsche'de Nihilizm Problemi
Felsefe Arkivi, Sayı: 16
İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınevi
- ÖZLEM, Doğan
1993 *Nietzsche Üzerine*
Felsefe Tartışmaları,
14. Kitap
İstanbul: Panaroma Yayınları
- ROSENTHAL, M. ve P. YUDIN
1977 *Materyalist Felsefe Sözlüğü*
(Çev.: Aziz Çalışlar)
İstanbul: Sosyal Yayınları

SENA, Cemil

1976

Filozoflar Ansiklopedisi

Cilt III

İstanbul: Remzi Kitabevi

STAUTH G. ve B.S. TURNER

1995

Nietzsche'nin Dansı

(Çev.: Mehmet Küçük)

Ankara: Ark Yayınevi

STEUERWALD, Karl

1990

Almanca Türkçe Sözlük

İstanbul: ABC Yayınevi

TÜMER, Günay ve Abdurrahman KÜÇÜK

1993

Dinler Tarihi

Ankara: Ocak Yayınları

TÜRKKAN, Candan

1976

Mitoloji

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı

Turizm Eğitimi Gnl. Md. Yayınları 2

TDK

1988

Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

ÜLKEN, Hilmi Ziya

1958

Felsefeye Giriş

Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları

VORLANDER, K.

1927

Felsefe Tarihi

Cilt II

(Çev.: M. İzzet, O. Saadettin)

İstanbul

WEBER, Alfred

1991

Felsefe Tarihi

(Çev.: H. Vehbi Eralp)

İstanbul: Sosyal Yayınları

WEISCHEDEL, Wilhelm

1993

Felsefenin Arka Merdiveni

(Çev.: Sedat Umran)

İstanbul: İz Yayıncılık

WISSER, Richard

1990

Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde mi?

Felsefe Arkivi, Sayı 27

İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınevi

ZWEIG, Stefan

1991

Dünya Fikir Mimarları

Kendileri ile Savaşanlar

Cilt I (Çev.: Gürsel Aytaç)

Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları